T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN'DA VEYL KAVRAMI VE MÜRSELAT SURESİ TEFSİRİ

Yüksek Lisans Tezi

EMEL OT

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN'DA VEYL KAVRAMI VE MÜRSELAT SURESİ TEFSİRİ

Yüksek Lisans Tezi

EMEL OT

Danışman: PROF. DR. ABDÜLAZİZ HATİP

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı TEFSİR Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi EMEL OT nın KUR'AN'DA VEYL KAVRAMI VE MÜRSELAT SURESİ TEFSİRİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 20.11.2008 tarih ve 2008/17-18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/[redacted] ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
Tez Savunma Tarihi :	05/01/2009	
1) Tez Danışmanı :	**PROF. DR. ABDULAZİZ HATİP**	.....
2) Jüri Üyesi :	**PROF. DR. SADRETTİN GÜMÜŞ**	.....
3) Jüri Üyesi :	**DOÇ. DR. ALİ COŞKUN**	.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KISALTMALAR…….. V
ÖNSÖZ……...…….....VI
ÖZET……...…VIII
ABSTRACT……...……IX

GİRİŞ
ÇALIŞMAYA DAİR GENEL BİLGİLER

I. TEFSİR İLMİNE GENEL BİR BAKIŞ…….2
A. TEFSİRİN TANIMI……...2
B. TEFSİR iLMiNİN TARiHi GELiŞiMi……..2
C. KONULU TEFSİR METODU VE SURE TEFSİRİ....……...4
II. ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI……6
III. YÖNTEM VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ……..…….6

BİRİNCİ BÖLÜM
VEYL VE İLGİLİ KAVRAMLARIN ANALİZİ

I. VEYL……9
II. VEYL İLE YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR…...……...12
A. VEYH……12
B. LANET…….....13
C. BU'DEN……16
D. SUHK…….....17
E. HASRATEN……...17
III. VEYL İLE ZIT ANLAMLI "Nİ'ME" KAVRAMI……18

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'AN'DA VEYLİN KULLANILDIĞI ALANLAR

I. İMAN……20

A. TEVHİD…….....20

1. Allah'a Şirk Koşanlar ……...24

2. Allah'a Kötü Sıfatlar Yükleyenler…….....32

3.Zulmedenler…….....35

4. Allah'ı Anmaya Karşı Kalpleri Katılaşmış Olanlar……...39

B. NÜBÜVVET……43

1. Allah ve Elçileri Tarafından Tehdit İfadesi Olarak……...43

a. Elleriyle Kitab'ı Değiştirenler……**43**

b. Kitab'ı İnkâr Edenler……...**47**

2.İnsanlar Tarafından Hayıflanma İfadesi Olarak……49

Peygamber'den ve O'nun Yolundan Yüz Çeviren Kimseler……**49**

C. AHİRET……52

1.Allah ve Elçileri Tarafından Tehdit İfadesi Olarak…….....53

Ahireti İnkâr Edip Yalan Sayanlar……...**53**

2. İnsanlar Tarafından Hayıflanma İfadesi Olarak…….....60

Amel Defteri Kötü Olanlar…….....**60**

II. İBADET……65

NAMAZLARINDAN GAFİL OLANLAR……..65

III. AHLAK……..69

A. İNSANLARI ARKADAN ÇEKİŞTİRİP, YÜZÜNE KARŞI ALAY EDENLER……69

B. MALINA GÜVENİP, ONUN EBEDİ OLDUĞUNU ZANNEDENLER.70

C. ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPANLAR……74

D. HASED VE KISKANÇLIKLA NEFİSLERİNE UYANLAR…….....75

E. AİLESİNİN HAKKINI GÖZETMEYENLER…….....77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MÜRSELÂT SURESİ TEFSİRİ

I. SURE HAKKINDA GENEL BİLGİ…….....81

A.SURENİN ADI VE AYET SAYISI……..81

B. NÜZUL DÖNEMİ, SEBEBİ VE SIRASI……81

C. SURENİN FAZİLETİ……..82

D. SURENİN MUHTEVASI……..…….....83

II. SUREDE GEÇEN KAVRAMLAR……84

A. MÜRSELÂT……..84

B. URFEN…….....85

C. ÂSIFÂT……..85

D. NÂŞİRÂT…….....85

E. FÂRİKAT……..86

F. YEVMU'L-FASL…….....86

III. SUREDE ELE ALINAN KONULAR……...87

A. YEMİN VE YEMİN EDİLENLER……87

B. KIYAMET VE AHİRET, AHİRETİN İSBATI……91

C. İNSANIN YARADILIŞI VE DİRİLİŞE DELALETİ……...96

D.YERYÜZÜNÜN YARADILIŞI VE DİRİLİŞE DELALETİ……..……102

E. CEHENNEMDE BİR AZAB SAHNESİ……...106

F. YEVMU-L FASL……111

G. CENNET VE NİMET SAHNELERİ ……...115

H. MÜCRİMLERİN DÜNYADAN AZICIK YARARLANMASI ……120

I. MÜCRİMLERİN RUKU VE SECDE'DEN İMTİNA ETMELERİ….123

İ. KUR'AN'LA BİRLİKTE, ARTIK İNANMAMAK İÇİN HİÇ BİR BAHANENİN KALMAMASI……125

SONUÇ……129

BİBLİYOGRAFYA…….132
ÖZGEÇMİŞ…….137

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.s	: Aleyhisselam
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak.	: Fakültesi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İFAV	: Marmara Ü. İlahiyat Fak. Vakfı
İA	: İslami Araştırmalar
md.	: Madde
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk	: Tahkik, tahkik eden
trc	: Tercüme, tercüme eden
ty.	: Tarihsiz, baskı tarihi yok
Ün.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
Vd.	:Ve devamı
y.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Kur'an, Rahman olan Allah'ın Cebrail (as) vasıtasıyla indirdiği, Rahmet Peygamberi'nin insanlara tebliğ ettiği, tilavetiyle ibadet olunan muciz bir kelamdır. Bu kelamda yer alan bütün emir ve nehiyler hayati önem taşımaktadır. Öyle ki O'na uyan ebedi mükâfata erişecek, O'ndan yüz çeviren ise sonsuz azaba uğrayacaktır.

İnsanı en güzel biçimde yaratıp, mahlûkatı O'nun emrine sunan Yüce Allah, insandan sadece O'na kulluk etmesini istemiştir. Çeşitli sebeplerle bu görevini yerine getirmeyen kullarını kınamış, Kur'an'da onlara "veyl" ederek lanet etmiştir. Öte yandan kulluk vazifesini yerine getirmeyen insanın da eyvahlar içinde kıvranacağını bildirmiştir. İşte biz de, "Yazıklar olsun! Eyvah! Vay haline!"manalarına gelen bu kavramı, "Veyl" kavramını inceledik tezimizde. Veyl edenlerin ve veyle muhatap olanların hazin sonunu ortaya koyarak, bu sonu hazırlayan hallerden sakınmayı ve sakındırmayı umut ettik.

Tezimiz bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezimize dair, Tefsir İlmi, çalışmanın amacı, takip edilen yöntem ve faydalanılan kaynaklar gibi genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde "Veyl"ile ilgili kavramların analizi yapılmış, eş ve zıt anlamlı kavramlarla veylin manasının daha iyi anlaşılmasına gayret edilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde Kur'an'ı Kerim'de Veylin kullanıldığı alanlar tesbit edilmiş, İman, İbadet ve Ahlak olmak üzere üç ana başlık altında izah edilmiştir.

Son bölümde ise Veyl kavramının en çok zikredildiği Mürselat Suresi müstakil olarak incelenip, surenin tefsiri yapılmıştır.

Hazırlık ve yazım aşamasında bize yeni ufuklar açan çalışmamızın okuyanlara da aynı duyguyu yaşatmasını umuyoruz.

İlk günden itibaren tezimizin ortaya çıkmasında desteklerini esirgemeyip, bize yol gösteren, engin bilgilerinden istifade ettiğim danışman Hocam Prof. Dr. Abdülaziz Hatip'e ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma sonsuz şükranlarımı arz ediyorum.

Ayrıca her türlü ihtiyacımda yardımıma koşan manevi Ablam Yasemin Tunç'a, varlığıyla huzur bulduğum, bana maddi manevi her türlü desteği veren hayat arkadaşım Fatih Ot'a ve onları ihmal etmemi anlayışla karşılayan ikizlerim Eren ve İrem'e, bu günlere gelmeme vesile olan anne ve babama teşekkürü bir borç biliyor, muhabbetlerimi sunuyorum.

EMEL OT

OCAK 2009/ İSTANBUL

ÖZET

"Yazıklar olsun! Vay haline! Eyvah!" manalarına gelen "Veyl" kavramı Kur'an'da 42 yerde geçmektedir. Allah ve peygamberleri tarafından bir tehdit ifadesi olarak veya insanlar tarafından bir pişmanlık ifadesi olarak iki şekilde kullanılmıştır. Özellikle Allah'ı ve ahireti inkâr edenler için kullanılan veyl kavramı, namaz gibi, ibadetlerin ihmalinde ve tartıda hile yapmak, insanları çekiştirmek, yalan söylemek, gibi ahlaki kusurlarda da kullanılmıştır.

Veyl kavramının en çok zikredildiği sure olan Mürselât Suresi, birçok delil ile ahiretin isbat edildiği bir suredir. Bu surede geçen veyl hitabı ise genel olarak ahireti kabul etmeyen, yeniden dirilişi inkâr eden kimseler için kullanılmıştır. Veyle muhatap olan bu kimseler Allah'ın yakıcı azabına uğrayacaklar, Cehennemin Veyl deresinde boğulacaklar, pişmanlık içinde eyvah edeceklerdir. Bu kimselerden olmamak için Kur'an'ı anlayıp O'nu hayatımıza tatbik etmemiz gerekmektedir.

ABSTRACT

The concept of “Veyl” which means “Woe unto! Alas!” is mentioned in 42 places in Qur’an. It is used in two ways; first as a statement of threat used by Allah and His Prophets, second as a statement of regret used by people. Especially, the concept of Veyl which is used fort he ones who rejects Allah and the doomsday is also used for moral deficiencies like the neglect of worships such as salah and for cheating on the scale and gossipping.

Murselat Surah in which veyl concept is mentioned most is the Surah that proves the afterlife with many evidences. The adressing of Veyl mentioned in this surah is generally used for whom that rejects afterlife and resurrection. These people who are the addressee of Veyl are exposed to the bitter torment of Allah. They will drown in the river of Veyl and they will say Alas! in regret. Not to be like these people, we have to understand Qur’an and perform it in our lives.

GİRİŞ

ÇALIŞMAYA DAİR GENEL BİLGİLER

I. TEFSİR İLMİNE GENEL BİR BAKIŞ

A. TEFSİRİN TANIMI

Tefsir kelimesi etimolojik açıdan incelendiğinde, "fesr" kökünden gelen tef'il vezninde bir mastardır ve sözlükte açıklamak, ortaya çıkarmak üzeri örtülü bir şeyi açmak keşfetmek… gibi manalara gelir. Bir hastalığın teşhisi için yapılan tahlile de fesr denilmektedir.[1]

Diğer bir görüşe göre; taklib (Arap dilinde kelime içinde harflerin yerinin değiştirilmesi) tarıkı ile türetilmiş, tef'il vezninde bir mastardır. Keşfetmek, örtüyü kaldırmak, açmak, aydınlatmak… gibi anlamlara gelir.[2]

Görülüyor ki tefsir kelimesinin her iki kökten de türemiş olma ihtimali söz konusudur. Ancak alimlerin büyük çoğunluğu "fesr" kökünden türediğini kabul eder. El-Hûlî(ö. 1966) fesr kökünde manevi bir keşf, sefr kökünde ise maddi bir keşf kastedildiğini tefsirden maksadın da manevi bir keşif olduğunu söyleyerek, fesr kökünün daha makul olduğunu belirtmiştir.[3]

Tefsirin ıstılah manası ise; Allah Teâlâ'nın muradına delaleti bakımından , beşer gücünün yettiği ölçüde Kur'an'ın maksatlarını araştırmak[4], müşkil olan lafızdan murad edilen manayı keşfetmektir[5].

B.TEFSİR İLMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Yaptığımız tanımdan hareketle tefsiri Kur'an'ı anlama yolunda sarf edilen gayretlerin bütünü olarak vasıflandırabiliriz. Bu çalışmaların temelleri Peygamber döneminde atılmış olup, halen devam etmektedir.

---

[1] İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Muhammed b. Mükrim*, Lisanü'l-'Arab.* Beyrut, 1967, "FSR" Madd. 5/55, Zebîdî, es-Seyyid Muhammed Murtazâ , *Tâcu'l 'Arûs min Cevâhiri'l Kâmûs*, Bingazi, 1966 "FSR" Madd 3/470, Katip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn,* İstanbul, 1941, "FSR" Madd, 1/427, İslam ansiklopedisi, İstanbul, 1974 "FSR" Madd, 12/117-118.

[2] İbn Manzûr, *a.g.e. "SFR" Madd,* 9/514, Zebîdî, *a.g.e. "SFR" Madd*,3/269-270.

[3] El-Hûlî, Emin, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*,(Çev: Mevlüt Güngör), Ankara, 1995 s:13

[4] Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara, 1991, s: 214

[5] ez-Zerkanî*, Menâhilu'l-İrfan fi ulumi'l Kur'an,*Darul kütübül ilmiye, Beyrut, 2003, 1-2/4

Peygamber döneminde vahyin ilk muhatabı olan Nebi; bazen bizzat kendisi anlaşılması güç olan ifadeleri açıklıyor, bazen de anlayamadıkları hususları ashabın sualleri üzere izah ediyordu. Bu izahlar ashab için tevkıfî bir beyan niteliği taşıyordu. Yani tefsir ashabın anlayışına göre, Allah ve Resulü'nün açıklamalarını ifade ediyordu. Bu sebeple sahabe kendisi Kur'an'ı tefsir etmekten kaçınıyor, genelde kelime izahlarını kapsayan Peygamberin yorumlarını şifahi olarak naklediyordu.[6]

Tabiûn dönemine gelindiğinde İslam coğrafyasının sınırları genişlemiş, farklı kültürlerdeki toplumlarla karşılaşılmış, bunun sonucunda çeşitli müşkiller ortaya çıkmıştır. Bu atmosferde tefsir çalışmalarına, Peygamberden gelen rivayetler ve sahabenin rivayetlerinin yanı sıra, yeni müşkiller karşısında nassa bağlı kalarak yapılan rey ve ictihadlarda eklenmiştir.

Tabiûn döneminden sonra H.1. asrın sonlarında ikinci asrın başlarında tefsirin tedvin süreci başlamıştır. Bu süreci dört dönemde inceleyebiliriz:

1. dönemde tefsir çalışmaları, hadis çalışmalarının içinde mütâlaa edilir, müstakil olarak değerlendirilmezdi. Bu dönemin meşhur müfessirleri; Yezid b. Harun es-Sülemi(h.117), Şu'be b. Haccac(h.160), Süfyan b. Uyeyne(h.198) dir.

2. dönemde hadis babları arasında yer alan tefsir metinleri müstakil olarak mütâlaa edilmeye başlanır. Bu dönemde rivayetlere bağlı kalınarak; ayet ayet tefsirlerin yapıldığı gözlemlenmektedir. İbnu Cerir et-Taberî (h.310) bu dönem müfessirlerindendir.

3. dönem tefsiri, tefsir hareketinde pek parlak olmayan bir dönemdir. Bu dönemde yine rivayete bağlılık devam etmekle birlikte, önceki dönemler kadar isnada riayet edilmemiş, bu nedenle tefsire israiliyyat ve mevzu' rivayetler karışmıştır.

4. dönem Abbasilerle birlikte başlayıp, günümüze kadar devam ede gelen dönemdir. Bu dönemde rivayet tefsirlerinin yanı sıra dirayet tefsirleri denen re'y ve içtihada dayalı tefsirler ağırlık bulmaya başlamıştır. Değişen sosyal şartlar ve ilmi gelişmeler tefsirde ekolleşme sürecini başlatmış, ilmi tefsirler, felsefi tefsirler, edebi

[6] Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, İstanbul 2003

tefsirler gibi çeşitli tefsir ekolleri ortaya çıkmıştır. Fahruddin Râzi'nin Mefâtihu'l Gayb'ı bu dönem felsefi ağırlıklı tefsirlerinin en önemlisidir.

Son dönem tefsir çalışmaları içerisinde dikkatimizi çeken diğer bir husus, Kur'an'ın bütüncül bir yaklaşım ile ele alınmasıdır. Bu döneme kadar yapılan tefsirler genellikle ayet ayet olup, aynı konuya farklı yerlerde izahlar getirilirdi. Bu ise okuyucunun Kur'an'ı anlaması ve hayata tatbik etmesi noktasında kolaylık sağlamıyordu. İşte, âlimler değişen hayat şartları ile beraber Kur'an'ı, çağdaş metotlarla ele alıp, onu hayatın her alanında kolay anlaşılabilir bir rehber kılmak için yeniden yorumlama yoluna gittiler. Bu gayret ve anlayış sonucunda kökleri tefsir hareketinin ilk dönemlerine dayanan, Kur'an'ı bütüncül bir bakış açısıyla ele alan yeni bir tefsir yöntemi ortaya çıkmıştır.

C. KONULU TEFSİR METODU VE SURE TEFSİRİ

Konulu tefsir; *"Kur'an'da herhangi bir konu ile ilgili bütün ayetleri toplayarak, bunları mümkün olduğunca nüzul sırasına koyup, ilmi bir incelemeye tabi tuttuktan sonra, Yüce Allah'ın o konu ile ilgili muradını toplu bir şekilde ortaya koymaya çalışan bir tefsir metodudur."*[7] Şeklinde tanımlanabilir.[8]Konulu tefsir hakkında yapılan tariflere baktığımızda, anlaşılıyor ki; bu yöntemde Kur'an'a bütüncül bir perspektiften yaklaşılıyor. Böylece, Allah'ın o konu hakkında murad ettiği mana ile beşeri düşünce ve deneyimler bir arada değerlendirilip, birlikte mütâlaa edilebiliyor. Bu sebeple diyebiliriz ki; bu metot Kur'an'ın daha iyi anlaşılması ve yorumlanması noktasında çok önemli ve faydalı bir metottur.

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, her ne kadar konulu tefsir metodu, bu isimle sistemli bir şekilde yakın zamanlarda ortaya çıkmışsa da aslında o, yeni bir metod değildir. İslam kültür tarihinin hiç de yabancı olmadığı konulu(mevzûî) tefsir tarihinin başlangıç itibariyle, Hz. Peygamber'e kadar uzanan bir çizgi takip ettiği söylenebilir. Çünkü bu metodun Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme metodu ile sıkı bir ilişkisi vardır. Hz Peygamber kendisine sorulan ayetleri ya da bir

[7] Güngör, Mevlüt, *Kur'an Araştırmaları*, İstanbul 1995, s. 12.
[8] Ayrıca bkz. El-Hicâzi, Mahmud, *et-Tefsiru'l-mevzuiyye fi'l Kur'anİ'l Kerim*, Kahire ts., s. 402-403; Güven, Şahin, *Çağdaş Tefsir Araştırmalarında Konulu Tefsir Metodu*, İstanbul 2001, s. 48-54

konuyu, Kur'an'dan ayetlerle açıklardı. Aynı uygulama sahabi ve tabiin döneminde de kendini göstermektedir.[9] Bundan dolayıdır ki tarihte müfessirlerin büyük bir kısmı Kur'an ayetlerini tefsir ederken aynı konudaki ayetleri bir araya getirip onları bir bütünlük içerisinde ele almaya çalışmışlardır.[10] Ancak konulu tefsir metodu yöntemli ve sistemli bir şekilde son dönemde vücud bulmuştur.

Konulu tefsir metodu ile ilgili yapılmış teorik araştırmalara baktığımızda bu tefsir metodunun kısımları ile ilgili;

a) Kur'an konularını esas alan konulu tefsir,

b) Surelerde konulu tefsir,

c) Kur'an kıssalarında konulu tefsir,

d) Kelime ve türevlerine göre konulu tefsir olmak üzere dört ayrı kısımda değerlendirilmiş olduğunu görürüz.

Araştırmacıların çoğunun üzerinde ittifak ettiği kısım " Kur'an Konularını Esas Alan Konulu Tefsir"dir. Diğer kısımlara ise kabul ve red arasında farklı mütalalarda bulunulmuştur.[11]

Seyyid Mürsi Konulu Tefsir'i ikiye ayırmaktadır. Birincisi Bütüncül veya Müstakil Konulu Tefsir, ikincisi ise Kısmi veya Sınırlı Konulu Tefsir yani Sure Tefsiri'dir. Sure tefsirinde ya surenin tamamı konulara ayrılarak incelenir, ya da belirli bir surenin belirli bir konusu incelenir. Bütüncül Tefsir de ise bir konu veya kavram Kur'an'ın tamamı bir bütün olarak ele alınarak incelenir. Çalışmamızdaki ana yöntem bu olmuştur.

Konulu Tefsir metodu ile Sure Tefsiri yapılırken evvela surenin adı, mekki-medeni oluşu sırası hakkında bilgi verilir. Ardından surenin konusu ve varsa faziletine değinilir. Surenin ayetleri konu başlıkları altında toplandıktan sonra ayetler tefsir edilir. Biz de çalışmamızın III. Bölümündeki Mürselat suresi'ni bu yöntemle tefsir ettik.

---

[9] Örnek için bkz. Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, İstanbul, 1998
[10] Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, İst. 2003, s. 198
[11] bkz;Eren, Cüneyt; Konulu tefsir Metodu, Nil y, İstanbul, 2000, S;35

II. ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI

İnsanoğluna rehber olarak gönderilen Kur'an'ı anlamak ve anlatmak noktasında, Peygamber(as) döneminden bu yana çalışmalar yapılmakta böylece inananlara ışık tutulmaktadır. Çok çeşitli buhranlar içerisinde kıvranan günümüz insanının kurtuluş yolu da Kur'an'ı en iyi şekilde anlayıp, O'nu hayatlarının belirleyicisi kılmak ve her alanda tatbik etmektir.

Bu ihtiyaca binaen Kur'an'ın konuları, kıssaları ve kavramları hakkında özellikle son dönemde konulu tefsir çalışmaları yapılmaktadır. Biz de bu çorbada tuzumuz olsun diyerek Kur'an da kırk iki yerde zikredilen "Veyl" kavramını incelemeye aldık. Veyl hitabı ile Allah Teala kimlere beddua etmiş, kimler veyl ederek pişman lıklarını dile getirmişler, ayetler ışığında bunları izah ettik. Kur'an'ın bütününde kavramı tahkik ettikten sonra, içerisinde on defa veyl zikredilen Mürselat suresi'ni tefsir ettik.

Bu çalışmanın amacı; Kur'an'daki veyl kavramını tanıtarak, Allah'ın veyl hitabına muhatap olmamak için hangi hallerden kaçınmamız gerektiğini, veyl edenlerden olmamak için nelerden uzak olacağımızı ortaya koymaktır. Öte yandan Mürselât suresindeki emir ve nehiyleri açıklayarak veylin suredeki kullanımı hususunda bilgiler vermektir.

III. YÖNTEM VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bütüncül ve Kısmi Konulu tefsir yöntemlerinin her ikisini de kullanarak kaleme aldığımız çalışmamızın temelini bizzat Kur'an-ı Kerim oluşturmaktadır. Özellikle Kur'an'ın Kur'an'la tefsirine başvurduğumuz çalışmamızda, Kur'an'ın açıklaması niteliğinde olan tefsir ve hadis külliyatından da yeterince istifade etmeye gayret ettik. Kur'an-ı Kerim meali ihtiyacında Ömer Nasuhi Bilmen'in meali, Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez ve Sadrettin Gümüş'ün kaleme aldığı *Kur'an Yolu* adlı eserin meallerinden ayrıca Suat Yıldırım'ın mealindene istifade ettik.

Faydalandığımız tefsirlerin başlıcaları; Kurtubî'nin *El-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*'ı, Taberî'nin *Câmiu'l Beyân an Te'vili'l-Kur'an*'ı, Razi'nin *et-Tefsiîru'l-Kebîr, Mefâtihü'l- Ġayb*'ı olmak üzere en eski tefsirlerdir. Yine Vehbe Zuhayli'nin derleyici

yorumları, Mevdudi, Elmalılı ve Seyyid Kutub'un modern yaklaşımları çalışmamıza ışık tutmuş, tefsirleri sıkça başvurduğumuz eserler arasında yer almıştır.

İkinci sırada en çok müraacat ettiğimiz kaynaklar hadis külliyatıdır. Buhari ve Müslim başta olmak üzere *Kütüb-ü Sitte,* hadislerimizin tesbitinde kaynak olmuştur.

Konumuz tefsir ilmine dâhil olduğundan Ulûmu'l-Kur'an ve Kur'an Tarihi'ne dair eserler de önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Zerkani'nin *Menahilu'l-İrfan*'ı, Suyuti'nin *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*'ı, Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi bilgilerine ulaşmada önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Konumuzla doğrudan bağlantılı olan herhangi bir çalışmanın bulunmaması, bir çok kaynağa başvurmamıza sebep oldu. Bunlar arasında internet siteleri de mecut. Faydalandığımız sitelerin bazılarını dipnotta belirtirken, bazılarından ise sadece fikir edindik.

Çalışmamızda faydalandığımız diğer bir grup kaynak ise sözlük ve ansiklopedilerdir. İslam Ansiklopedisi başta olmak üzere İbn Manzur'un *Lisânü'l-Arab'ı*, Isfahâni'nin *Müfredât'*ı, Seyyid Murtazâ'nın meşhur *Tâc'*ı ve çeşitli sözlükler; terimlerin anlamlarına ulaşmamızda kaynak teşkil etmişlerdir.

Konu itibarı ile "veyl" kavramının geçtiği ayetlerin çok çeşitlilik arzetmesi çalışmamızın alanını genişletti. Kevni ayetlerden, insanın yaradılışına, kıssalardan, ibadetlere, Kur'an'ın ana konularından bir çoğuna değinmek zorunda kaldık. Dolayısı ile bu alanlardaki çeşitli eserlerden de istifade etmeye çalıştık. Ancak bu farklı konular, detayları ile ele alındığında; çalışmanın farklı mecralara kaymasına sebep olabilirdi. Bu sebeple mümkün mertebe, konuları fazla geniş tutmayarak, maksadımız dışına taşmamaya çalıştık. Ancak burada belirtelim ki, bazı ayetler birden fazla başlık altına yerleşecek manalar içerirken, biz başlıklardan birini tercih ettik.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki; veylin zikredildiği ve konu birliği olan ayetleri bir arada incelerken, Mürselât Suresi'ndeki veyl hitaplarının başlı başına bir bölüm olarak incelenmesi gerektiğini gördük. Bu sebeple Müselat Suresi Tefsiri diye ayrı bir bölümde suremizi tefsir ettik.

I. BÖLÜM

VEYL VE İLGİLİ KAVRAMLARIN ANALİZİ

I. VEYL "ويل"

Kur'an-ı Kerim'de "veyl" kelimesi türevleri ile birlikte kırk iki ayette zikredilmektedir. Ayetlerin mealini verirken biz bu kelimeyi "yazıklar olsun!" şeklinde ifade ettik. Ancak "veyl"in mahiyeti hakkında farklı görüşler vardır. Osman b. Affan, Peygamber (s.a.s)'den bunun ateşten bir dağ olduğunu rivayet etmiştir. Ebu Said el-Hudri (r.a) dan bir rivayette ise ;

"Resulullah (a.s) buyurdular ki: "Veyl, cehennemde bir vadidir. Kâfir orada, kırk yıl batar da dibine ulaşamaz." [12] denilmektedir.

الويل "el-veyl", zemmetme, kınama ve öfkelenmeyi ifade eden bir lafız olup, her sıkıntı anında söylenilen ve kendisiyle bedduada bulunulan bir kelimedir. Aslında bu kelime, ويل لفلان "Vay falancaya" şeklinde kullanılır. Ama Arapların sözleri içinde sıkça kullanıldığı için, kendinden sonraki lâm ile birleşip "veyl" olmuştur." Bu ifadeyi dilimize "yazıklar olsun!", "vay haline!" gibi tabirlerle çevirirız. Zikretmiş olduğumuz hadis, veyl kelimesinin cehennemde muayyen bir azap vadisinin ismi olduğunu belirtmektedir. Öyle bir vadi ki, cehennemlikler satıhtan aşağı doğru düşüşe geçseler, kırk yılda dibe ulaşmayacaklardır, öylesine derin bir vadidir. Şu halde ويل لفلان tabirinde "falanca, cehennemin Veyl vadisinin azabına uğrasın!" manası da vardır. İslâm'da ***"Veyl"*** ifadesi genel olarak iki yerde, iki mânâda kullanılır. Bir Müslüman hakkında, bir de kâfir hakkında kullanılır. Müslüman hakkında kullanıldığında, "Vah! Tuh! Yazık! Eyvah! Keşke şöyle olsaydı! Keşke böyle olmasaydı! Keşke böyle yapmasaydı!" gibi anlamlarda kullanılır. Kâfir için kullanıldığında da "cehennemin Veyl deresine, cehennemin en aşağısına, ateşin en şiddetlisine gidesiceler" anlamında kullanılmaktadır. Evet bu veyl kelimesi mümine kullanıldığında ayrı bir mânâ, kâfir için kullanıldığında ayrı bir mânâ ifade eder. Nitekim Allah'ın Resulü topuklarını kuru bırakan müminleri görünce *"Veylün li'l-a'kabi minen nar"* buyurdu. "Vay bu abdest alırken kuru bıraktığınız topuklarınızdan çekeceğinize!" Yapmayın böyle! Yazık! Niye böyle yaptınız? Neden topuklarınızı kuru bıraktınız? gibi bir mânâ ifade ederken, kâfirler için de cehenneme gidesiceler, veyli boylayasıcalar gibi bir lânet ifade

[12] Tirmizî, *Tefsir, Enbiya*, 3164

etmektedir. Böylece Mümine bir tahzir, bir kınama ifade eden veyl, kâfire bir talep yahut beddua oluşturmaktadır. *"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline!"*[13] Bakın bu ayette de ahlaki kaideleri hiçe sayan veya kıyameti hesaba katmayanlara veyl isteniyor, lânet ediliyor.

Elmalılı'nın görüşüne göre ise "veyl", aslında kötülüğün inmesi manasına olup bazen bir belanın ortaya çıkması zamanında dehşet ve kötülüğü ifade etmek için dilimizdeki "vay, yazık" kelimeleri gibi kaygılı olma ve dehşete düşme makamında kullanılır. Bu mânâca, "vay haline!" yahut "yazık, yazık" demek gibi olur ki, biz bunları acıma mânâsında da esef etme mânâsında da kullanırız. Bir de veyl, uçuruma yuvarlanmak gibi kötü bir durum, helak olma ve zarar etme mânâsına azab kelimesi, çok üzüntü duyma veya beddua olarak kullanılır. "Veyl ona", helak oldu, veya helak olsun" demektir.

Süfyan ile Ata b. Yesâr'ın rivayetine göre de veyl, cehennem ortasında akan, cehennemliklerin irinlerinden oluşan bir vadi (deki ırmak) dir. Cehennemde bir havuz olduğu da söylenmiştir. Ez-Zehravî ise başkalarından cehennem kapılarından bir kapı olduğunu nakletmektedir. İbn Abbas(ö.68/687)'tan nakledildiğine göre ise veyl azabın zorluğu ve sıkıntısı demektir. el-Halil de, veyl ileri derecedeki kötülüktür, demiştir.[14]

Veyl aynı zamanda bir hayret ifadesidir. Ezheri der ki; Araplar gök gürlemesinden dolayı وي لامه "vay anasını! ", derler. وي lamdan ayrı olarak da kullanılan müstakil bir edattır. Fazla kullanıldığı için lam hazfedilir.

Veyl, Ca'de Ta'lebî'nin " Annene bir yazık, sana bir yazık!" şiirinde kullandığı gibi ويلة şeklinde de yazılır. Veyl şerrin başa gelmesi ويلة ise rezillik ve musibettir. Sızlanış ifade eder. Çoğulu da ويلات "veylât" şeklinde gelir. Şair der ki:"Veylât (veyller) olsun sana, sen büyük bir musibetimsin, dedi."

---

[13] Hümeze, 104/1

[14]Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Dâru Alemi'l-Kütüb, Riyad,1423: 2/189-190.

ويل واعل feryat figan anlamında iken, kadın ağıt yaktığında da ولولت denir.[15] Kişi "veyl" diye feryat ettiği zaman تويل الرجل. "teveyyele er-raculu" denilir Ve bu ifade üzüntü ve hoşlanılmayan şey karşılığında söylenir. Yüce Allah'ın: *"Veyl olsun elleriyle kitabı yazıp..."*[16] Buyruğu işte bu türdendir.

Veyl'in asıl anlamının "helak" olduğu da söylenmiştir. Helak olacak bir işin içine düşen herkes "veyl" diye feryat eder. Yüce Allah'ın: *"Eyvah bize! (Yâ veyletenâ!) bu kitaba ne olmuş..."* [17]buyruğu da bu anlamdadır. Şair şöyle demiştir:

"Akşamı ederse veyl olsun ona ve Umm Haşim yok olsun." [18]

"Veyl" kelimesi; nekire olmakla birlikte, mübtedâ olması caiz olan beddua anlamını taşıdığından dolayı mübtedâ olarak ref edilir.

el-Ferrâ der ki: Veyl'in aslı وي "vey" yani hüzün demektir. Nitekim "vey lifülan" yani filan için keder olsun, denilir. Araplar bu şekilde "vey"i lam'a bitiştirip lam'ı bu kelimenin aslından kabul ettiler ve böylelikle buna cümle içerisinde uygun şekilde i'rab verdiler. En güzel şekli lam'ın bu şekilde "vey"e ulanması halinde bu kelimenin ötreli gelmesidir. Çünkü bu ifade o şeyin meydana gelmesini gerektirir. Belirttiğimiz gibi beddua anlamında nasbedilmesi de mümkündür. ويله =ويل لهen çok kullanılan halidir.[19]

Bir de ayette[20] geçen ويكانه ifadesi vardır. Bazı nahivciler buradaki ويك ifadesinin ويلك anlamında olduğunu söylemişlerdir. Bu isabetli görülmemektedir. Çünkü böyle olsa idi, "ennehu" deki hemze esreli olur "innehu" diye okunurdu. Ebu İshak böyle demiştir. Halil, Sibeveyh'in görüşüne göre de وي kelimesi كانه den farklı

[15] Ez-Zebidi, a.g.e., I/1860
[16] Bakara, 2/79
[17] Kehf, 18/49
[18] İbn Manzûr, *a.g.e.*, II/737
[19]Ayrıca bknz*;* el-Fîruzâbâdi, Muhammed b. Ya'kub, *Kâmusu'l Muhî*t, Beyrut, ty. I/1382, er-Razi, Muhammed b. Ebî. Bekr b. Abdülkâdir, *Muhtarı's-Sıhâh*,Beyrut,1995, I/740, Zebidi, *a.g.e.* I/1861
[20] Kasas, 28/82

bir kelimedir. Arap dilinde وي dikkat çekmektir ve pişmanlık duymaktır. Mesela bir topluluk bir hatadan uyansa, pişmanlık duyarlar ve bu pişmanlığın bir ifadesi olarak وي derler. Yani Allah bu ayette وي deyip söze yeniden başladı. Ferra da Arapların bunu aslında ayrı yazdığını, bitişik yazıldığı durumlarda ise kesrati'l-kelamdan kaçınılmak istendiğini söyler.[21]

Veyl kelimesi genel olarak beddua, azab, hayıflanma gibi anlamlar taşısa da, Kur'an-ı Kerim'de Ahkaf suresi 17. ayette taşıdığı anlam daha da farklıdır. Burada bir acıma ve karşıdaki kişiyi azaptan kurtarmak için bir çırpınış vardır. Diğer bir deyişle bu ayette azap çağırılmaktan ziyade, uzaklaştırılmak istenmektedir. [22]

II. VEYL İLE YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR

A.VEYH "ويح"

"Veyh" Kur'an-ı Kerim'de zikredilmeyen, fakat anlam bakımından veyle yakın olan bir kelimedir. el-Halil der ki: Veyl kalıbında ويح veyh, ويس veys, ويه veyh, ويك veyk, ويل veyl ve ويب veyb kelimelerinden başkası Araplardan işitilmiş değildir. Hepsinin de anlamları birbirlerine yakındır.

Kimisi bu kelimeler arasında fark gözetmiştir. Bunlar Arapların fiil türetmediği masdarlardır. el-Cermî der ki: Masdarlar gibi nasbedilen kelimelerden birisi de veylehû, avlehû, veyhehû, veysehû kelimeleridir. Bunlara ayrıca "lam" harfi eklenecek olursa bu sefer ref edilirler ve "veylun lehû, veyhun lehû" denilir. Bazıları da "veyh" den fiil türetilir demişlerdir. [23]

el-Asmaî'ye göre, "veyl" muhatabın fecâatli bir durum ile karşı karşıya olduğunu "veyh" ise şefkat ve merhamet duymayı ifade eder. Sibeveyh ise; "veyl" helak olacağı bir işe düşen hakkında "veyh" ise helak olmaya yaklaşmış bir kimseyi

[21] İbn Manzur, *a.g.e.,* 15/418
[22] Bkz; Ahkaf, 46/17
[23] İbn Manzur*, a.g.e.,* I/1861

azarlamak için kullanılır, der. İbn Arefe de "veyl" hüzün demektir, der.[24]

Kur'an'da zikri geçmeyen, fakat Arapların veyle yakın manada kullandıkları bir başka kelime ise ويس dir. الويس insanın arzu ettiği, ihtiyaç duyduğu şeydir.[25] "Veys" şefkat merhamet anlamında kullanılan bir kelimedir. Araplarda veyl acınmayı hak etmeyen birisi için kullanılırken, ويب veyb ve ويس veys ise daha hafif şefkat ve merhamet anlamı taşıyan ifadelerdir.[26]

B. LÂNET "لعنة"

"Veyl" in kavram analizini yaparken, beddua anlamı taşıyan, veyle yakın anlamı olan "lânet " kelimesi ile karşılaştık. ل ع ن kökünden türemiş isim olan لعنة "lânet", sözlükte "kovma, hayırdan uzaklaştırma, beddua, hakaret, sövüp sayma, azab, gazab etme, buğz etme, uzak durma, muhalefet etme" anlamlarina gelir. Çoğuluلعنا ت şeklinde gelir.[27] Dini literatürde ise; dünyada Allah'ın rahmet ve yardımını kesmesi, ahrette ise cezalandırması demektir. Allah'ın dışındaki varlıkların lâneti ise genelde beddua anlamı taşımaktadır.

Lânet, Kur'ân'da birçok kez ve hemen hemen tüm anlamlarıyla kullanılmıştır. Nitekim*" ...Her ümmet (ateşe) girdikçe yoldaşına lânet etti..."*[28] âyetinde hakaret, sövüp sayma anlamında; *"İsrailoğullarından inkâr edenlere Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânet edilmiştir... "*[29] *"..İşte onlara hem Allah lânet eder, hem bütün lânet edebilenler lânet eder"*[30] ayetlerinde beddua; *"Kalplerimiz perdelidir dediler. Hayır, ama inkârlarından dolayı Allah onları lânetlemiştir"*[31] âyetinde Allah'ın rahmetinden uzaklaştırma ve gazab etme anlamlarını dile getirmek üzere kullanılmıştır. Şeytan'a

[24]İbn Manzur*, a.g.*e., XV / 418
[25]Zebidi, a.g.e., I/4186
[26] İbn Manzur*, a.g.*e., II/ 638
[27] er-Razi, Muhammed b. Ebî. Bekr b. Abdülkâdir, I/ 612, el-Feyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Mukrî, *Misbahu-l Münîr Fî Garîbi Şerhil-Kebîr*,Mektebetü'l- ilmiye, Beyrut, II/554
[28] A'râf, 7/38
[29] Maide, 5/78
[30] Bakara, 2/159
[31] Bakara, 2/88

"mel'un" (lânetlenmiş) denilmesi de Allah'ın rahmetinden kovulması, gazabına uğraması nedeniyledir.[32]

Kur'an'da beyan edildiği üzere Allah'ın lânetine uğrayacak kimseler arasında ilk göze çarpan Yahudilerdir. Kitaplarına yaptıklar tahrifat, Allah'a uydurdukları yakışıksız sıfatlar, aralarında fırkalara ayrılmaları azabın sebeplerinden bazılarıdır.[33] Allah Teâlâ Yahudilerin uğrayacakları elim azabı bazı ayetlerde veyl kelimesi ile, bazı ayetlerde ise anlam bakımından yakınlığını tespit etiğimiz lânet kelimesi ile ifade etmiştir. Mesala; Bakara Suresi 89. ayette;" *Onlara Allah katından ellerindekini (Tevrat) doğrulayan bir kitap gelince, daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken işte şimdi bilip tanıdıkları (Kur'an) kendilerine ulaşınca onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti böyle inkârcılaradır."*buyrulurken, Zuhruf Suresi 63. ayette ise; *"Ama aralarından çıkan guruplar, bir ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!"*[34]Buyrulmaktadır.

Yine Allah'a şirk koşanların uğrayacağı elim akıbet Zümer Suresi 65. ayette lânet ile ifade edilirken, Fussilet Suresin 6. ayetinde veyl ile ifade edilmiştir.

"Sana ve senden öncekilere şöyle vahyedildi: Eğer Allah'a ortak koşarsan bilmiş ol ki yaptıkların boşa gidecek ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olacaksın."[35]*" De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!"*[36]

Bu iki kelimenin ortak kulanım alanına verebileceğimiz bir diğer örnek ise; Rad Suresi 25. ayet ile Casiye 7. ayetleridir. İki ayette de yalancı, sözünde durmayan ve günahkâr kişilere beddua ediliyor. Ancak birinde lânet diğerinde veyl ifadesi kullanılıyor. *"Allah'a verdikleri sözü pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın korunmasını emrettiği bağı koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya işte lânet*

[32] Mîr, Mustansır*, Kur'ânî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü,* çev. Murat Çiftkaya, İstanbul, 1996, İnkılab y. s. 127-129
[33] bakz; Fadlullah,Muhammed Hüseyin, *Min Vahyi'l Kur'an*, Akademi Y. c. 2, s. 115-118
[34] Zuhruf, 43/65
[35] Zümer, 39/65.
[36] Fussilet,41/6

de onlar içindir; dünyanın kötü sonu da onlar içindir.[37] *"Vay haline, her yalancı ve günahkâr kişinin!"*[38]

Lânete müstahak olan diğer kimseler şeytan,[39]Allah'ın indirdiklerini gizleyenler[40], namuslu kadınlara zina iftirasında bulunanlar[41], münafıklar[42], Ad kavmi[43], Firavun ve adamları[44], Allah'a ve Resulüne eziyet denlerdir.[45]

Hz. Peygamber de lânet kelimesini beddua, buğz, hakaret gibi anlamlarda kullanmıştır. Rivayetlerde Hz. Peygamber'in Bi'r-i Maûne olayında şehid edilen müslümanlar nedeniyle Rıl, Zekvan, Lıhyan ve Usayya oğulları aleyhinde kırk sabah lânet okuyarak beddua ettiği bildirilir.[46] Buna karşılık Hz. Peygamber (s.a.s), müslümanları rastgele lânet etmekten menetmiş, özellikle ashabının birbirine ve tabiat kuvvetlerine lânet etmelerini yasaklamıştır.[47] Hadislerde Allah'ın, Peygamberinin veya meleklerinin lânetine uğradığı ifade edilenlerden bir kısmı şunlardır: Anne babasına sövenler[48], hırsızlar[49], araziler arasındaki sınırı değiştirenler[50], içki içenler.[51]Hz. Peygamber'in bizzat lânetlediği kimselerden bazıları da şunlardır: Faiz yiyenler[52], vücutlarına dövme yaptıranlar[53], kadına benzemeye çalışan erkeklerle, erkeğe benzemeye çalışan kadınlardır.[54]

---

[37] Rad, 13/25
[38] Casiye, 45/7
[39] Hicr, 15/35
[40] Bakara, 2/159
[41] Nisa, 4/93
[42] Tevbe, 9/68
[43] Hud, 11/60
[44] Hud, 11/99
[45] Ahzab, 33/57
[46] Buhari, Cihad 17
[47] Ebu Davud, *Edeb*, 4908; Müslim, *Birr*, 80-87
[48] Müslim, *Edahi*,44
[49] Buhari,*Hudud*,7,13; Müslim, *Hudu*d, 7
[50] Müslim, *Edâhi,*44
[51] Ebu Davud, *Eşribe*,2; Müsned, 1/316
[52] Buhari, *Libas*, 86,96
[53] Buhari, *Libas*,82
[54] Buhari, *Libas*, 61

C. BU'DEN "بعدا"

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen ve veyle yakın manada kullanılan bir diğer kelime de بعدا kelimesidir. Bu'den ب ع د kökünden türemiştir. "Kahrolsun!", "Allah'ın rahmetinden uzak olsun!", gibi beddua anlamı taşımaktadır.

Bu'den lafzının geçtiği Hud Suresi 60, 68, 95. ayetlerde özelde, Âd, Semud ve Medyen kavimlerinden; Hud Suresi 44. ve Müminun Suresi 41. ayetlerde ise Nuh(as) ın kavminden bahsedilmektedir. Genel mana ise Müminun 44. ayette olduğu gibi Allah'ı ve Peygamberlerini inkâr eden, Peygamberleri yalanlayan zalim kimselere bedduadır.

"Sonra biz peş peşe peygamberlerimizi gönderdik. Her bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, onlar bu peygamberi yalanladılar; biz de onları dillere destan eyledik. Artık iman etmeyen kavmin canı cehenneme."[55] *" Bir süre sonra yere "Ey yer, suyunu yut " ve göğe "Ey gök, yağmurunu tut " déndi. Bunun üzerine sular çekildi, Allah'ın emri gerçekleşti ve gemi Cudi'ye oturdu. Bu sırada "Kahrolsun zalimler güruhu " diyen bir ses duyuldu."*[56] *"Sanki onlar yurtlarında kalmamışlar ve o yurtları imar etmemişlerdi. Ey kavim! Dikkat edin ve bilin ki, Semûd kavmi Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. Allah'ın gazabı onların üzerine olsun. Onlar rahmetten uzak olsun, yok olsun ve lânete uğrasınlar."*[57]

Ayetlerin meallerinden de anlaşılacağı üzere veyl ve bu'den kelimeleri anlam bakımından yakın olup, beddua, lânet ve azap ifade etmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki veyl bazen tehassür ve hayıflanma ifade ederken; bu'den daima uzaklaştırma ve kahır ifade etmektedir.

[55] Müminun,23/44
[56] Hud, 11/44
[57] Hud, 11/68

D. SUHK " سحق "

Sahk سحق ezmek, eskitmek, eski elbise demektir. س ح ق kökünden damme ile yazılan suhk uzak olmak, uzaklaştırmak manasındadır ve سحقاً suhkan denir.سحيق uzak demektir.[58]Hac Suresi 31. ayette geçen في مكان سحيق deki mana da uzak bir yer demektir. Kur'an- Kerim'de Mülk Suresi'nde zikr olunan سحقا suhkan kelimesi ise anlam bakımından veyle yakınlık arzetmekte, mana itibariyle Allah'ın rahmetinden uzak olmayı ve helaki ifade etmektedir.

"Suçlarını ve peygamberleri yalanladıklarını itiraf ederler. Cehennem ehli, Allah'ın rahmetinden uzak ve helak olsun."[59] Müfessirler bu ifadeye, "Allah'ın rahmetinden uzak olsun onlar! Çünkü, bu onlara fayda vermeyecektir" anlamını vermişlerdir.[60] "*O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline! Yazıklar olsun onlara!"*[61]buyruğundaki veyl kelimesi de aynı manayı ihtiva etmektedir.

E. HASRATEN" حسرة"

حسرة hasraten kelimesi ح س ر kökünden gelmekte olup, çoğulu حسرات dır. Hasraten üzüntü, keder, hüzün, tasa ve hasret manalarına gelmektedir. يا للحسرة şeklinde söylendiğinde mana, "ne yazık!" يا حسرتي dendiğinde ise mana "ne kötü!" şeklindedir.

---

[58] el-Feyûmî, *Misbahu-l Münir*, I/268; Zebidi, I/2371
[59] Mülk, 77/11
[60] Zeccac'a göre bu kelime, ayette, mef'ûl-i mutlak olarak mansûb kılınmıştır ki mana, "Allah onları rahmetinden uzaklaştırsın...şeklinde olmak üzere, kelamın takdiri, şeklindedir.
el-Farisî ise şöyle der: "Kaideye uygun olarak bu kelimenin, (sıhâkan) şeklinde gelmesi beklenirdi. Bu demektir ki masdar, fiili hazfedilerek gelmiştir. Bu tıpkı Arapların, "Allah senin ömrünü uzun etsin..." demeleri gibidir. Râżî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed ibn Ömer Fahreddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr, Mefâtihü'l- Ġayb,* , Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut XXII/14-15.
[61] Murselat, 77/15

Yasin Suresi 30. ayette *"Yazıklar olsun o kullara ki, kendilerine glen her bir peygamberle mutlaka alay ediyorlardı."*[62]buyrulurken يا حسرة ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanımı ile mana veylin ifade ettiği ile aynıdır. "*O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline! Yazıklar olsun onlara!"*[63]buyruğundaki veyl kelimesi de aynı manayı ihtiva etmektedir

II. VEYL İLE ZIT ANLAMLI Nİ'ME " نِعْمَ" KAVRAMI

ن ع م kökünden gelen " نِعْمَ" övgü, metih fiili olup çekimsiz olrak isim cümlesinin başına gelir. Ne kadar da güzeldir, iyidir, mükemmeldir, manalarındadır. Birirsi iyi bir şey yaptığında ona" نعم ما فعلت " "aferin sana!" denilir.

Öte yandan انعم علي şeklinde kullanıldığında ise güzel hoş kılmak, ihsan etmek nimetler vermek anlamına gelmektedir. Bu anlamları ile "Ni'me" kavramı, yermek, beddua etmek, yazık sana! gibi manalara gelen "Veyl" kavramı ile zıt anlamlar ifade etmektedirler.

Nitekim Al-i İmran Suresi 136. ayette *"İşte onların mükafatı, Rableri tarafından bağışlama ve altlarında ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne de güzeldir!"*[64]buyrularak, mü'mileri bekleyen güzel son; övgü ve müjdeleme bildiren ni'me ile ifade edilmiştir. İbrahim Suresi 2. ayette ise *"O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!"*[65] buyrularak, kâfirleri bekleyen hazin son ve beddua veyl kelimesi ile ifade edilmiştir.

[62] Yasin, 36/30
[63] Murselat, 77/15
[64] Al-i İmran, 3/136
[65] İbrahim, 14/2

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA VEYLİN KULLANILDIĞI ALANLAR

I. İMAN

Kur'an'ı Kerim'de veyl'in zikredildiği ayetleri incelediğimizde, bu ayetlerin iman, ibadet ve ahlak olmak üzere üç ana grupta yorumlanabileceğini gördük. Ayetlerin içeriği ağırlıklı olarak itikadî meselelere dayanmakla birlikte, ibadet ve ahlakla ilgili olan ayetlerde mevcut. Allah Teâlâ inanç noktasında inkârda ısrar edip yola gelmeyenlere, peygamberlere tabi olmayıp, ahiret hayatına iman etmeyenlere veyl ediyor. Bazı ayetlerde ise insanlar kendi hatalarının farkına varıp pişmanlık ve hüsran içerisinde hayıflanıyor.

İslam itikadında meseleler üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi tevhiddir ve Allah Teâlâ'nın varlığı, birliği, tek ilah oluşu, sıfatları ile ilgili inanılması gereken konuları ifade eder. İkincisi nübüvvettir ki; vahiy, vahiy meleği, kutsal kitaplar, risalet gibi inanılması lazım olan konuları kapsar. Üçüncüsü ise sem'iyyat ya da ahiret hayatı diye bildiğimiz, hükümleri yalnızca nakli delillere dayanan gayb âleminden, bilinmesi-inanılması gereken konulardır. Vahyin özellikle ilk zamanlarında yani Mekke döneminde bu esaslar üzerinde durulmuş, ayetlerde imanın temeli atılmış ve sağlamlaştırılmıştır. Konumuz kapsamındaki ayetlerden itikadi meselelerle ilgili olanlar da genel itibari ile Mekke'de inzal olunmuştur. Allah Teâlâ kullarına kendisini tanıttıktan, birliğini, tek ilah oluşunu bildirdikten, delilleriyle izah ettikten sonra hala inkârda ısrar edip yola gelmeyen kâfir ve zalimler topluluğuna veyl etmiş, onları "yazıklar olsun! Hala inanmaz iseniz acıklı azabım sizedir!" diye ikaz etmiştir.

A. TEVHİD

Sözlük anlamı olarak tevhid: Birlemek, tekleştirmek, bir şeyin tek olduğu hakkında hüküm vermek, bir bilmek demektir.

Terim olarak ise: Allah'ı zatında, sıfatlarında, isimlerinde ve fiillerinde tek kabul etmek, eşi ve benzeri olmadığına iman edip ibadet ile de O'nu birlemektir. Yani, ibadeti O'ndan başkasına yapmamak ve yalnız O'na tahsis etmektir.

"De ki; O Allah bir'dir. O Allah Samed'dir. Her şeyin kaynağı ve yaratıcısıdır. Hiç kimseyi doğurmamıştır. Hiç kimse O'nu doğurmamıştır. O'na benzeyen hiçbir şey de yoktur."[66]

İslam dininin en temel esası tevhiddir. Tevhid kelimesi ise, La ilahe illallah'tır. Manası: Allah'tan başka ilah yoktur, yani bütün kainatta Allah'tan başka ibadet edilmeye, O'nun dışında mutlak olarak itaat edilmeye ve boyun eğilmeye layık kimse yoktur. Cenâb-ı Allah yaratılış esnasında (ruhlar âleminde) yegâne Rab olduğunu bütün insanlığa onaylatmıştır:

"Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şâhit tutmuştu. 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (demişti de) 'Evet (Rabbimizsin) şâhit olduk' demişlerdi. (Bu) Kıyâmet günü 'biz bundan habersiziz' dememeniz içindir. Ya da bizden önce atalarımız şirk koşmuştu da biz ise onlardan sonra gelen bir kuşağız, işleri bâtıl olanların yaptıkları yüzünden bizleri helâk mı edersin?' dememeniz için..."[67]

Ayette görüldüğü üzere Tevhid fikrinin temelleri insanlığın yaratılışı esnâsında atılmıştır. Yüce Allah biricik Rab olduğunu bütün insanlara tasdik ettirmiş ve kıyamet günü yapılabilecek tüm itirazların geçersiz olduğunu daha ilk günden kendilerine bildirmiştir. Cenâb-ı Allah, kullarından aldığı bu söz üzerine onları bilme, düşünme ve akletme yetenekleriyle donatmış ve ayrıca onlara iyiyi, güzeli ve doğruyu gösteren peygamberler göndermiştir. Dikkat etmek gerekir ki kelime-i tevhid önce Allah'tan başka diğer ilahları reddetmekle başlıyor. Müslüman, önce Allah'tan başka bütün ilahları reddetmeli ve sadece ilah olarak Allah'ı kabul etmelidir.

Hiç şüphesiz ki Kur'an'ın nazil olduğu günlerde insanlar bir tür inanç buhranı içindeydiler. O güne kadar birçok dini ve felsefi düşünceler bir takım izler bırakmıştı. Hurafe ve bid'atlar son safhadaydı. Değişik isimler altında birçok ilahlar türemişti. Fayda veya zarar konusunda onlara sığınıyorlardı. Bütün bunlara rağmen genel olarak Allah adıyla tanınan yüce bir tanrı da kabul ediliyordu. İnsanlar putlara tapıyorlar, ilahlık vasıflarını insanlara ve bazı varlıklara veriyorlardı. Bunlardan bazıları, putları

[66] İhlas, 112/1-4
[67] A'râf, 7/173

Allah'a yaklaştıran bir vasıta olarak kabul ederken, bazıları da putlarını Allah ile aynı seviyede tutuyordu. Kur'an, bunlarla ilgili şu haberi verir. *"Dikkat edin halis din Allah'ındır. O'nu bırakıp ta kendilerine bir takım dostlar edinenler: "Onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz", derler."* [68]Şüphesiz ki müşrikler putlara doğrudan doğruya ibadet etmiyorlardı. Putlar, Allah'a yaklaşmak için bir vesile ve onlar için Allah katında bir şefaatçi durumunda idi. Araplar, melekleri Allah'ın kızları olarak kabul ediyorlar, ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlar da, Allah'a oğullar isnat ediyorlardı. Helal ve haram koyma yetkilerini din adamlarına vererek, onları ilah ediniyorlardı. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"De ki, biliyorsanız söyleyin yer ve onda bulunanlar kimindir? Allah'ındır diyecekler. Öyleyse ibret almaz mısınız?[69]

"De ki her şeyin hükümranlığı elinde olan, barındıran, ama barınmaya muhtaç olmayan kimdir? Allah'tır diyecekler. Öyleyse nasıl aldanıyorsunuz?" [70]

"And olsun ki onlara, gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı emri altında tutan kimdir? diye sorsan şüphesiz Allah'tır diyecekler. O halde niye çevrilip döndürülüyorlar."

"And olsun ki onlara -gökten su indirip onunla ölümünden sonra yeri dirilten kimdir? diye sorsan şüphesiz Allah'tır diyecekler. De ki hamd Allah'adır. Ama çoğu akıllarını kullanamazlar."[71]

Kur'an bu inanç türünden sık sık bahseder. Tabi ki bu tür inançları Kur'an'ın, nazil olduğu dönemdeki Arap müşriklerine has kılmak mümkün değildir. Kur'an genel olarak cahiliye dönemine ait bir inanç türünden bahseder. Nasıl ki semavi dinlerden bahsederken, bu inancın esasını Tevhide dayandırıyorsa, cahili inançları da konu edinirken bunlarında esasını şirke dayandırmaktadır. Tevhid ve şirk, insanoğlunun varlığından beri sürüp gelen iki ayrı inanç türü olmuştur.

Peygamberimiz'in bu ortamda en küçük bir taviz vermeden sürdürdüğü tebliğde, en çok vurguladığı konu tevhid idi. Kur'an-ı Kerim baştan sona kadar tevhid'den söz

[68] Zumer, 39/3
[69] Mu'minun, 23/ 84, 85
[70] Mu'minun, 23/ 88,89
[71] Ankebut, 29/61-63

etmektedir. Bütün peygamberler tevhidi ikame etsinler diye gönderilmişlerdir. Kur'an'a baktığımız zaman, bütün peygamberlerin üzerinde ısrarla durdukları ve insanların kavraması için her türlü zorluklara katlandıkları hususlar; Allah'ın her hususta, yani hayatın her sahasında "tek" olarak kabul edilmesi ve O'na kesinlikle şirk koşulmamasıdır. Tevhid, insanın hayatındaki düşünceden başlayarak, günlük hayatındaki her tavrına kadar, Allah'ın belirlediği sınırlara uyması, onların korunması için seferber olması ve Allah'ın ortaya koyduğu ölçülere uygun yaşanılmasıdır.

İnsanlık tarihi boyunca süren bu mücadelenin kaybeden tarafı, Allah ve Resulü'ne itaat etmeyen, tevhid akidesine bağlı kalmayan kâfirler ve zalimler topluluğudur. Allah Teâlâ birçok ayet-i kerime ile bu insanları uyarmış onları bekleyen şiddetli bir azap olduğunu, helak olunacaklarını ifade etmiştir. Kimi kavimlerin helaki küfürlerinin peşi sıra vuku bulurken, kimilerine de dünya hayatından geçici bir faydalanma vakti tanınmıştır. Durum böyle olduğuna göre, küfür ehlinin sahip bulunduğu dünya imkân ve nimetlerine bakarak onların kemal ve mutluluğuna hükmetmek yanlıştır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buruyor:

"Küfre sapanların beldeler boyu işten işe geçip, (refah içinde) diyar diyar dolaşmaları seni sakın aldatmasın! Bütün bunlar azıcık menfaatlenmedir. Onların son varış yerleri cehennemdir. Ve ne kötü varış yeridir o!"[72]

Kimileri ise, hem dünya hem ahiret hayatında yenilgiyi, azabı tadacaklardır; *"İnkâr edenleri hem dünyada, hem ahirette şiddetli bir azap ile cezalandıracağım. Onları bu azaptan kurtarabilecek yardımcılar da bulunmayacaktır."*[73]

Bütün bu ceza ve azabın, en elim ve ebedi olanı ise onların ahiret yurdunda karşılaşacakları azaptır. Birçok ayeti kerimede bu azaba işaret edilmiştir;[74]

"Rablerini inkâr edenlerin durumu; amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer." [75]

---

[72] Âl-i İmran, 3/196-197
[73] Ali İmran,3/5
[74] Ayrıca bknz; İbrahim, 14/2-3; 16-17; Nahl, 16/24-25, 29, 104; Kehf, 18/29, 106; Hacc, 22/19-22, 51, 57; Nur, 24/57; Furkan, 25/34; Ankebut, 29/68; Secde, 14; Ahzab, 33/64-65; Fâtır, 35/7, 36; Zümer, 39/32; Fussılet, 41/26-28; Şura, 42/8, 26.

"İnkâr edenler ve inkârcı olarak da ölenler var ya, işte Allahın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti hep onların üstünedir. Onlar bu lânet içinde ebedî olarak kalırlar. Onların azapları hafifletilmeyeceği gibi kendilerine yeni bir mühlet de verilmez." [76]

"O kâfirler, Allahın, tanrılıklarını kabul ettiğine dair hiç bir delil indirmediği bir takım nesneleri Allaha şerik saydıkları için, onların kalplerine korku salacağız. Onların barınağı cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!"[77]

Ayetlerde zikredilen azabın ne kadar elim olduğu ve düşecekleri vaziyetin ne kadar hazin olduğu başka ayetlerde veyl kelimesi ile ifade ediliyor. Allah Teâlâ onları bekleyen vahim sonu "*vay halinize!, yazık size*!" diyerek hatırlatıyor. Böylece kâfirler uyarılmış, azabın vahameti ortaya konmuş oluyor. Bu bağlamdaki ayetleri ve tefsirlerini inceleyerek konuya açıklık getirmeye çalışalım.

1. Allah'a Şirk Koşanlar

اللّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ

"*O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline*!"[78]

Kur'an'ın insanlara kazandırmaya çalıştığı dünya görüşüne göre kâinat ve kâinattaki bütün varlıklar yüce bir kuvvet olan Allah tarafından yaratılmıştır. Evrendeki düzen de Allah tarafından yaratılmıştır. Kur'an, evrendeki düzenin Allah tarafından düzenlenmiş olduğunu açıkça beyan ediyor. Kur'an'daki bir çok ayet, çeşitli ifade biçimleriyle insanın dikkatini evrenin sağlam düzenine çekerek, evrenin yaratıcısının birlenmesi gerektiğini vurguluyor.

"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık." [79]

---

[75] İbrahim, 14/18
[76] Bakara, 2/161,162
[77] Ali İmran, 3/151
[78] İbrahim, 14/2

"Gerçek şu ki, göklerde ve yerde her ne varsa O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmişlerdir." [80]

"Göklerde ve yerde bulunan her şey, Rahman'a kul olarak gelecektir." [81]

"O (Allah), geceyi sizin için istirahat etmenize elverişli, gündüzü de (geçiminizi sağlamanız için) aydınlık yapmıştır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır." [82]

Bu ayetler, bütün evrende var olan düzeni; evrenin yaratıcısı, idare edicisi ve evirip çevireni olan Allah'ın birliğine apaçık bir delil sayıyor. Bizden kâinatta var olan bu mükemmel düzen ve bu düzenin sağlamlığı ve bütünlüğü üzerine düşünmemizi ve bu yolla tevhid fikrine ulaşmamızı istiyor.

"(O övülmeğe lâyık olan) Allah ki, göktekiler de ve yerde olanlar da O'nundur."

İnsan için bulunduğu yer ve görebildiği açı gereği iki şey daha belirgindir: Gökler ve yeryüzü. Göklerden maksat, uzayda serpiştirilmiş milyarlarca yıldız, sistem ve gezegenlerdir. Ancak bunlardan pek azını müşahede edebiliyoruz. Zira yapılan bilimsel tespitlere göre, dünyaya henüz ışığı ulaşmayan yıldızlar vardır. Kâinatın büyüklüğü, üzerine kurulduğu plânın mükemmelliği, Yüce Yaratan'ın öncesiz ve sonrasızlığına açık delildir. Aynı zamanda O'nun ilim ve kudretinin sınırsızlığının bir başka belgesidir. Eserin kusursuzluğu ve güzelliği, şüphesiz ki sanatkârın gücünü ve yeteneğini simgeler ve her eser, mutlaka sanatkârının kudret damgasını taşır. Konu bu açıdan incelendiğinde, biz insanlara göre, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Her varlık onun eseri, her düzen O'nun plânının gereği, her sistem O'nun kudretinin tezahürüdür.

İşte, kâinattaki her varlık bize tevhid inancını haber veriyor. Kur'an'da sık sık bu duruma dikkat çekilmekte, Allah'ın sonsuz kudretinin eserine bakmamız tavsiye

---

[79] Enbiyâ, 21/16
[80] Bakara, 2/116
[81] Meryem, 19/93
[82] Yûnus, 10/67

edilmektedir. Kâinattaki her varlık kendine ait bir özelliğe sahiptir ve her biri kendi görevini yerine getirmektedir. Bu durum da tevhid'in göstergesidir.

Gerçek bu olunca, ilgili ayetle şu inceliğe kapı açılmakta ve hakikati daha iyi anlayabilmemiz ilham edilmektedir. Şöyle ki: Çevremizde rastlayacağımız düzensiz taş, toprak yığınları için, «bunlar falan mimarın eseridir» diyemeyiz. Çünkü mimarın bilgi ve yeteneğini, plân ve düzenlemesini yansıtan hiçbir delil ortada mevcut değildir. Eğer kâinat da plânsız, programsız, dağınık, ölçüsüz ve düzensiz bir karmaşalık içinde olsaydı, onlara bakıp da, «bunların hepsi Allah'ın eseridir, O'nun kudretinin düzenlemesidir» diyemezdik. Aynı zamanda Kur'ân'da da böyle bir ayete yer verilmemesi gerekirdi. Oysa bu kutsal kitabın otuzdan fazla yerinde göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Allah'a ait olduğu belirtilmiştir. Bu, kâinatta mutlak bir düzenin bulunduğu, mükemmel bir plâna göre hazırlandığı, kusursuz programlara göre yürütüldüğünü bize öğretmeğe yönelik ilâhî beyanlardan bir kısmıdır. Uzaklara gitmeye, uzayın derinliklerine dalmaya gerek yok; sadece Güneş Sistemi'ni ele aldığımız ve Güneşe bağlı bulunan dokuz gezegenden biri olan Dünya'nın düzenli hareketlerini, izlediği yörüngeyi, kutuplarda basık, ekvatorda şişkin olduğunu, Güneşin etrafında dönerken 23 derecelik bir meyil gösterip bazen kuzey yarımküresini Güneşe doğru yaklaştırıp güney yarımküresini uzaklaştırdığını, bazen da bunun aksini yaptığını ve bütün bunları belli bir program ve matematiksel inceliklere göre devam ettirdiğini, böylece gece ve gündüzün, mevsimlerin meydana geldiğini düşünürsek, kâinatın başıboş, düzensiz, gayesiz, hesapsız, kitapsız, taş, toprak yığınları olmadığını anlar ve her sistem ve dengede Allah'ın damgasının bulunduğunu görmekte gecikmeyiz.

İşte, ilgili ayetle, *"Göktekiler de, yerde olanlar da O'nundur"*, buyrulurken, bu inceliklere dikkatimiz çekilmek istenilmiş ve aklımızı ilmî araştırmaya çevirip hakikati görmemiz tavsiye edilmiştir. O bakımdan Allah kuru bir ifade olarak, "Göktekiler de, yerde olanlar da O'nundur", buyurmuyor; onu bir temel bilgi, ana fikir mahiyetinde önümüze koyup üzerinde iyice düşünmemizi emrediyor.[83]

[83] Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İstanbul, 1987: VI/3112-3113.

İlgili ayetten bir önceki ayette [84]"mülkünde galip ve övgüye layık olan Allah'ın yoluna" ifadesine yer verilmiş, bu ayette de çıkarılacak yolun nasıl bir Allah'a ait olduğuna açılım getirilmiş ve "*göklerde ve yerde olan her şey kendisine ait olan Allah'ın yoluna"* olduğu ifade edilmiştir. O Allah ki göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibidir. Tüm varlıkları var eden ve onların boyunlarındaki kulluk iplerinin ucu elinde olandır. Hamde lâyık olandır. Övülmeye, sözü dinlenmeye, kendisine kulluk edilmeye lâyık olandır. Evet, işte böyle yüce bir Allah rahmeti gereği kullarını karanlıklardan aydınlığı çıkarmak üzere yeryüzünde kullarından birisine kendi bilgisini, kendi vahyini, kendi kitabını gönderiyor.

Bütün varlıkların sahibi olan Allah'ın yoluna bütün insanları çıkarmak Hz. Peygamber'in görevi ve amacı olmaktadır. Demek ki bu özelliğe salip olmayan bir varlığın çıkarılabilecek bir yolu olamaz ve o yola çıkarmak gibi bir faaliyet de yapılamaz. Kimse, hatta peygamber bile kendi yoluna davet edemez. Sen sadece Benim kitabımla, Benim iznimle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarabilirsin buyuruyor, Allah Teâlâ. Senin bunun dışında başka bir gücün, başka bir yetkin yoktur buyuruyor. Kitabı ve peygamberi rehberliğinde yoluna tabi olanların da aziz ve şerefli bir yola girdiklerini haber veriyor. Herkes Allah'ın yoluna davet edecektir. Din adına kimse Allah'ın dışında bir sahte tanrının yoluna çağıramaz ve çağırmamalıdır. Aksi takdirde bu çağrı aydınlığa değil, karanlığa gidiş olur.[85]

Göklerin ve yerin bütün varlıkların sahibi, mülkünde galip ve her övgüye lâyık Allah'ın yoluna çıkmayan veya çıkarılamayan insanların olduğu ve olacağı; bunların kâfir olarak nitelendirileceği; kâfir olmaları nedeniyle de şiddetli azap görecekleri burada ifade ediliyor. *"Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline*!" İşte; inkâr, karanlıklardan biri olduğu için, kâfir bu karanlıktan aydınlığa çıkamamaktadır. Yazıklar olsun o kâfirlere ki onlar bu aydınlık yola tabi olmadıkları için, kitabın ve peygamberin gösterdiği aydınlık bir dünyaya talip olmadıkları için şiddetli bir azabın mahkumu olmuşlardır. Cehennem azabı vardır onlar için.

---

[84] "*Elif, Lâm, Râ. Bu bir Kitaptır ki, Rabbinin izniyle insanları karanlıklardan nura, O güçlü ve övgüye layık olanın yoluna çıkarmak için onu sana indirdik."* İbrahim, 14/1

[85] Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul, 2001; X/151-154.

Ancak onların göreceği azabın sebebi sadece karanlıkları aydınlığa tercih etmek ya da Allah'ın kevni ve kelami ayetlerini inkâr etmek değildi. Sonraki ayette belirtildiği üzere onlar böyle yapmakla birlikte, geçici dünya hayatını da ahiret yurduna tercih ediyorlardı. "*Onlar ki dünya hayatını ahiret hayatından daha çok severler, Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve onun eğrilmesini isterler. İşte onlar çok uzak bir sapıklığın içindedirler."*[86]

Ayette ifade edildiğine göre şu üç özellik sebebiyle kâfirler helak olmayı ve cehennem ateşinde azap görmeyi hak etmişler, veyle muhatab olmuşlardır: a) Onlar, dünyayı ahirete tercih etmişlerdir. b) İnsanların, mutedil bir program ve dosdoğru yol olan Allah'ın yoluna ve dinine ulaşmalarına engel olmuşlardır. c) Arzuları, ihtiyaçları ve hedefleriyle uyuşması için Allah yolunun eğri ve doğrudan sapmış olmasını istemişlerdir. Böylece onlar, haktan uzak bir sapıklık içindedirler.[87]

"Onlar dünya hayatını ahirete karşı severler ve tercih ederler." Hakikaten günümüzdeki imansızların inanmama sebeplerinden biri de dünya hayatını sevip dünyaya olan bağlılıklarıdır. Bu dünyadaki cazibeler onları ahiret hayatını inkâra sürüklemekte yalan, içki kumar ve faiz, gıybet gibi şeyler onlara süslü görünmektedir.

İşte İslâm'ı yaşamak, kâfiri bazı bedeni zevklerden mahrum bıraktığı için, Onu inkâra yönelivеriyor. Böylelikle de ebedi bir hayatı 60–70 yıllık bir ömre tercih edip zararlı bir ticaret yapıyor. Bunu Hz. Peygamber, şu hadisi ile çok güzel bir şekilde açıklıyor; "*Çölde açlık ve susuzluktan baygınlık geçirmekte olan bir kafileye bir adam gelir ve onlara derki; "Bakın buraya kadar gelmişsiniz, biraz daha gayret ederseniz şu tepenin arkasında köy var, orada su var, yiyecek var ve diğer ihtiyacınız olan her şey var" Oraya kadar gelirler. Hakikaten adamın dediği gibi orada her türlü yiyecek, içecek ve diğer ihtiyaçları olan her şeyi bulurlar. Ve O adam onlara burada durmayın, şu dağın arkasında bir köy daha var, orasının arazisi daha münbit ve orası daha güzeldir, der. O kafilenin içinden bir kısmı bu adam çölde bize geldi söylediği çıktı, bize yalan*

[86] İbrahim, 14/3
[87]Zuhayli, Vehbe, *et-Tefsirü'l-Münir*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1991; VII/173

söylemedi. Burada da yalan söylemez deyip arkasından giderler. Bir kısmı da, hazır biz bu nimeti bulmuşuz oradaki ya var, ya da yoktur oraya gitmeyiz derler." [88]

İşte bu çöldeki adam, Peygamberdir. Onun arkasından gidenler Ona inananlar, hazır nimetlerin içinde kalacağız diyenler de bu dünyaya sıkı sıkıya sarılan inançsız kâfirlerdir. Bu kâfirler de, hırsız adamın, bütün insanların hırsız olmasını istediği veya ahlaksız birinin, bütün insanların ahlaksız olmasını istediği gibi davranıyorlar. Zira herkes hırsız veya ahlaksız olunca onlara kimse hırsız veya ahlaksız demeyeceği gibi, kâfirler de; *"Müminleri Allah yolundan alıkoyarlar ve O Allah yolunun da eğri büğrü olmasını isterler."*

Bu şekilde açıkça engelledikleri gibi, bazen de; "Bu yol ortaçağ zihniyetinin yoludur, gericilerin yoludur" şeklinde İslamı tam bilmeyenlere de, O'nu kötü bir şeymiş gibi göstermek suretiyle engelliyorlar. Engellemelerin sebebi de Hak ve adaletten ayrılmayan insanların çoğalıp yönetimi elde etmeleri, çıkar çevrelerinin işine gelmeyeceğinden bir menfaat sağlayamayacaklarından dolayıdır. "*İşte onlar çok uzak bir sapıklığın içindedir.*"[89]Onlar Allah'ın birliğini, emir ve nehiylerini inkâr edip durmakta ve insanları da kendi yollarına çağırmakta ısrarcıdırlar. Vahyi anlamamakta direnip, yalanlamakta çeşitli mazeretler uydurmaktadırlar. Onlar: *"Ey Muhammed! Senin bizi dâvet ettiğin şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Seninle bizim aramızda anlaşmamıza engel bir de perde vardır. Sen istediğini yap, çünkü biz de istediğimizi yapıyoruz"* derler."[90]

Bu karakterdeki insanlara nice uyarılar yapılmış, akıbetlerinin vahameti ortaya konmuş, yanlışlarından dönmeleri söylenmiş, aksi taktirde onları bekleyen acı bir azabın olduğu bildirilmiştir.

[88] Müsned-i Ahmet 1/267
[89] Toptaş,Mahmut, *Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri*,: 4/243244
[90] Fussilet, 41/5

Allah Teâlâ bir ayet-i kerimesinde de şöyle buyuruyor:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ

"(Resulüm)De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline! Onlar ki zekât vermezler ve onlar âhireti de inkâr eden kâfirlerdir."[91]

Ayet, Peygamber'in söylediklerine karşı akıllarının örtülü, kulaklarının tıkalı olduğunu söyleyen inkârcılara, "Bana vahiy gelmesi dışında ben de sizden biriyim; sizden farklı bir türden gelmiyorum (dolayısıyla farklı bir dil konuşmuyorum) ki söylediklerime karşı akıllarınız örtülü, kulaklarınız tıkalı olsun, aramızda beni anlamanızı engelleyen perdeler bulunsun. Sizi akla sığmayan şeylere çağırmıyorum, sadece tevhide davet ediyorum" şeklinde bir cevap anlamı taşımaktadır.

Günümüzde de Allah'ın emirlerinin, Resulün sünnetinin anlaşılmazlığını, hayatın çeşitli sahalarında uygulanmasının mümkün olmadığını söyleyen insanlara bir cevaptır bu ayet. Vahiyle resule bildirilen bilgiler haktır ve gerçektir. Vahiy iki şeyi içerir: İlim ve amel. İlmin esası tevhidi bilmektir. Hak olan şey Allah'ın bir olduğudur. O'nun ne put ne ortak ne de farklı rabler şeklinde hiçbir ortağı yoktur. "*İlâhınız bir tek ilâhtır*." buyruğundan kastedilen budur. Hak olan ise bu gerçeği itiraf etmemizdir.

Amelin esası ise; istikamet, istiğfar, günahlardan tövbe, yani itaat, ihlâs, ibadet, geçmiş günahların affını istemektir ki, bu günahlarının başında şirk gelir. Bundan dolayı müşrikler tehdit edilmiş ve akabinde Allah Teâlâ , "Şu üç sıfatı taşıyan herkese yazıklar olsun" demiştir: a) Birinci sıfat, kişinin müşrik olmasıdır. Şirk, tevhidin zıddıdır. Ayetteki, "*Vay haline o Allah'a ortak koşanların"* ifadesiyle buna işaret edilmiştir.

[91] Fussilet, 41/6,7

b) İkinci sıfat, zekât vermemeleridir. Bu da, Allah'ın mahlûkatına şefkatli olmanın zıddıdır. İşte bu hususa da ayette, *"Onlar zekât vermezler"* ifadesiyle işaret edilmiştir.

c) Üçüncü sıfat, kişinin ahirete, kıyamete inanmayıp, dünyayı ve lezzetlerini elde etmeye alabildiğine gayret göstermesidir. Buna da, "*Onlar âhireti inkâr eden kâfirlerin tâ kendileridir*" cümlesiyle işaret edilmiştir.[92]

Burada bahsedilen zekat vermezler ifadesinden maksadın ne olduğu hususunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ayetin metnindeki "zekât" kelimesini farz olan zekât olarak anlayanlar olmuşsa da,[93] müfessirlerin çoğu, zekâtın Medine'de farz kılındığını hatırlatarak Mekke'de inen bu surede ondan söz edilmiş olamayacağını belirtirler. Bazı müfessirler, zekât kelimesinin "arınma" anlamına geldiğini dikkate alarak ayetin bu kısmını "nefislerini arındırmayanlar" şeklinde açıklamışlar, bu arındırmanın da öncelikle "Lâ ilahe illallah" diyerek müslüman olmak, böylece şirk ve inkâr kirinden temizlenmekle gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. İbn Atıyye bu hususta şöyle der: "İbn Abbas ve âlimlerin çoğunluğu (cumhur), bu ayetteki zekât kelimesinin 'Lâ ilahe İllallah' cümlesini söylemek olduğunu belirtirler. Bu yorum, ayetin Mekke'de indiği, zekâtın ise Medine'de farz kılındığı bilgisine dayanır. Bu durumda ayetteki zekât, kalbin ve bedenin şirk ve günahlardan arındırılmasıdır. Mücahid ve Rebî bu görüştedirler. Dahhâk ve Mukatil(ö.150/767)'e göre ise, burada zekâtın anlamı, ihtiyaç sahiplerine ibadet maksadıyla malî yardımda bulunmaktır." [94]Ayetin nuzul sebebi göz önünde bulundurulduğunda bu yorum daha isabetli olmaktadır.[95]

Müşriklerin pek çok kötü özellikleri varken ayetin, mal yardımından kaçınmalarını özellikle zikretmesinin sebebini Zemahşerî(h.538/1143) şöyle açıklar:

---

[92]. Râzî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed ibn Ömer Fahreddin, *et-Tefsiîru'l-Kebîr, Mefâtihü'l- Ġayb,* , Beyrut 1990: XIX/349-350

[93] meselâ bk. Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed ibn Cerîr ibn Yezid, *Câmi'ul-Beyân,* Beyrut, 1986, XI, 86

[94] Râzî, a.g.e., XIX/351

[95] Ferrâ başka bir takım müfessirler der ki: Müşrikler hac mevsiminde Ka'be'yi ziyarete gelenlere yemek yedirir, onları sular ve onlar için mallarını harcarlardı. Bunlar Hz. Peygamber (sa)'e iman etmiş olanlara harcamada bulunmamaya, onları doyurmamaya ve onlara su verömemeye başladılar da bunun üzerine onlar hakkında bu âyet-i kerime nazil oldu. (Çetiner, Bedreddin, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Y. İstanbul, 2006: 2/771)

"Çünkü insanın en çok sevdiği şey malıdır; mal canın yongasıdır. İnsan onu Allah rızası için harcayabiliyorsa bu onun, (inancındaki) kararlılığının, istikamet sahibi oluşunun, iyi niyetinin ve içtenliğinin en güçlü delilidir. Nitekim Allah Teâlâ, *"Mallarını Allah rızâsını dileyerek ve içlerinden gelerek harcayanların misali, tatlı bir yamaçta bulunan, üzerine bolca yağmur yağan, bu sebeple ürününü iki misli veren bir bahçedir."*[96] buyurmuştur. Ayette bu kişilerin inançlarında kararlılık gösterdikleri ve bunu mallarını infak ederek kanıtladıkları anlatılmaktadır. Vaktiyle müslüman olmakla birlikte henüz kalpleri İslâm'a ısınmamış olanlardan (müellefe-i kulûb) bîr kısmı daha sonra önemsiz maddî menfaatlerle kandırıldılar, böylece dine bağlılıklarını kaybettiler; keza Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslâm'dan dönenler de (ehl-i ridde), önce zekât vermemek için birlik oluşturdular ve bu yüzden onlara karşı savaş açıldı, çarpışıldı. Ayrıca zekât toplamak üzere müslümanlara görevliler gönderildi, zekât vermekten kaçınmaya kalkışanlar şiddetle uyarıldı, öyle ki zekât vermemek müşriklerin özelliklerinden biri olarak kabul edildi, (konumuz olan ayette de olduğu gibi) âhireti inkâr etmekle birlikte anıldı"[97]

2) Allah'a Kötü Sıfatlar Yükleyenler

Allah Teâlâ'nın yazıklar olsun hitabına maruz kalan inkârcıların özellikleri bununla da bitmiyor. Ayetlerde zikredilen özelliklerinden birisi de Onların Allah'a, O'nun vahdaniyetine, ulûhiyet ve ubudiyetine gölge düşürecek sıfatlar yüklemeleridir. Nitekim ayet-i kerimede Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لاعِبِينَ لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لاتَّخَذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا إِن كُنَّا فَاعِلِينَ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

"Biz göğü, yeri ve ikisi arasındaki varlıkları oyun olsun diye yaratmadık. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, kendi katımızdan bir eğlence edinirdik. Yapacak olsak böyle yapardık (ancak biz böyle yapanlar değiliz.). Hayır, biz hakkı, batılın üzerine

[96] Bakara, 2/265
[97] Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil,* Kahire, 1953; III/ 383, Karaman, Hayrettin, Gümüş, Sadrettin ve diğerleri, *Kur'an Yolu,* Ankara, 2003 : IV/595-596.

indidiririz de batılın beyni parçalanır ve yok oluverir. Allah'a yakıştırdığınız uygunsuz sıfatlardan ötürü yazıklar olsun size!"[98]

Ayete daha önce İbrahim suresi ikinci ayette bahsettiğimiz gökyüzü ve yeryüzüne dikkat çekerek başlanıyor. Bu eşsiz düzenin sahibi, bu düzeni de içindekileri de boşa yaratmamıştır. Hepsinin bir görevi ve hikmeti vardır. Evet; gökler, yer ve ikisi arasında bulunanların tamamı kuldur ve bu varlıklar âleminin yaratılış sebebi de yaratıcılarına kulluktur. Allah Teâlâ âlemleri kendine oyun eğlence olsun diye yaratmamıştır. Aksine bunların her şeye gücü yeten, emrine uyulması gereken, kötülük işleyenin de, iyilikte bulunanın da yaptığının karşılığını veren bir yaratıcısının olduğuna dikkat çekmek için yaratmıştır. Yani, gökleri ve yeri insanlar birbirlerine zulmetsin diye, onların bir bölümü küfre sapsın ve emrolunduklarına bazıları muhalefet etsin, sonra da amellerinin karşılıkları verilmeksizin ölsünler, dünyada kendilerine hiçbir iyilik emredilmesin; çirkin ve kötü olan hiçbir şey de kendilerine yasaklanmasın diye yaratmamıştır. İşte hikmetin zıttı olan ve hakîm olan Allah hakkında söz konusu olmayan "oyun ve eğlence" budur. Bu dünya bir imtihan sahnesidir. Bu imtihan ise ciddiyeti gerektirir. Allah'ın kendine eğlence, oyalanma olsun diye dünyayı yarattığını söyleyenler O'nun hakkında apaçık yalan uydurmaktadırlar.

Ayetin nuzul sebebine baktığımızda durum biraz daha netleşiyor. Ayet-i kerime, Ebu Salih'in İbn Abbâs'tan rivayetine göre, müşriklerin: "Melekler Allah'ın kızlarıdır ve bizim ilâhlarımız da Allah'ın kızlarıdır." demeleri üzerine nazil olmuştur.[99] Müşrik Araplara göre Allah (hâşâ) cinlerle evlenmiş ve ondan melekler türemişlerdir. Sapık hristiyanlara göre de Allah Meryem'i eş edinmiş ve ondan oğul (İsa) dünyaya gelmiştir. Ayette geçen eğlence (lehv); Yemenlilerin lehçesinde kadın demektir. Bu açıklamayı Katade yapmıştır. İbn Abbas'a göre de Lehv evlât demektir.[100] Allah müşrik kâfirlerin bu tür yakıştırmalarından münezzehtir, yücedir.

---

[98] Enbiya, 21/16-18

[99]İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman ibn Ali, *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr,* el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1987; V/343, Çetiner, Bedreddin, a.g.e.., II/603.

[100]Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed, *el-Câmi'u li Aĥkâmi'l- Ķur'an,* Dâru Alemi'l-Kütüb, Riyad,1423; XI/469-472.

Günümüzde ise inançsızlardan bir kısmı; Allah vardır deyip O'nun varlığını kabul ederler. Ancak " kâinatı yaratmıştır, ondan sonrasını kendi haline bırakmıştır. İnsanların işleriyle ilgilenmez. İnsan kendi işlerini kendi düzenleyebilecek şekildedir," diyorlar. Bir kısım insanlar da; Allah'ın varlığını kabul etmeyip " kâinat kendi kendini tamamlamaktadır, bir tesadüfün eseri böyle olmuştur" görüşündedirler.

İşte bunlar ve benzeri söylemlerin her çeşidi Allah'a bir iftiradır. Allah Teâlâ hakkında, bilmedikleri sözleri söylemektedirler. Yüce Allah bu tür asılsız iddiaları reddederek şöyle buyuruyor:

"Şayet bir oyun ve oyalanma konusu olarak eş ve çocuk edinseydik, bunu kendi katımızdaki (huri ve meleklerden) edinirdik. Ama biz böyle bir şey edinmedik, böyle bir şey bize yakışmaz da". Göklerde ve yerde bulunan her şeyin ve herkesin sahibi Allah'tır. Her canlı kul konumundadır. O'nun kulunu evlat ve eş edinmesi ise muhaldir.

Alemi yoktan var eden eşi ve ortağı olmayan Allah, bütün bu yalanlar karşısında şöyle buyuruyor; بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ *"Hayır, biz hakkı batılın tepesine indiririz, o da onun beynini darmadağın eder, oracıkta yok oluverir."* Yüce Allah, bâtılı yaratma yerine bâtılı yok etmeyi hedef aldığını ifade etmektedir. Onların bahsettikleri, amaçsız ve manasız şeyleri yaratmak yerine, onların tepesine hakkı atıp onları yok ederiz derken, hak ile bâtılın çatışmasına dikkat çekmektedir.

Mücahid, «Hak Kur'an; batıl da şeytan demektir» diyor. Yani Kur'an'ı şeytanın tepesine atarız ve Kur'an onu paramparça eder. Bazı müfessirlere göre de «Hak» burada hüccet demektir. Batıl da onların irad ettiği şüpheler ve Allah'ın sıfatlarından olmayan vasıfları Allah'a isnad etmeleridir. Kur'an'ın hak delilleri, ortalıkta dolaşan bu saçma sapan fikirlerin, asılsız kuruntuların üzerine indikleri zaman o saçma fikirleri ve boş kuruntuları darmadağın eder. Geride bir kalıntı bırakmadan silinip giderler. [101]Allah Teâlâ bunu ifade için ve bunu iptal ettiğini gözler önüne sermek için, "kazf" ve "demğ" (atmak ve parçalamak) fiillerini kullanmıştır. Buna göre Allah (cc) bunu, sanki kaya gibi katı ve sert bir cismi, yumuşak bir madde üzerine atıp onu ezmesine

[101] el-Cezâiri,Ebu Bekir Cabir, *En Kolay Tefsir,*İstabul.ty: V/38-389.

benzetmiştir.[102] Böylece batıl darmadağın oluverir. İsrâ 81'de olduğu gibi: *"De ki: Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur."* . Madem ki hakkın olduğu yerde batılın bulunması mümkün değildir, hak olan ve noksan sıfatlardan uzak olan Allah'a oyun eğlence denen bâtılın yakıştırılması nasıl doğru olabilir? Yüce Allah, inançsızları, kendisine yakıştırdıkları sıfatlardan dolayı kınamaktadır:

وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ "*... Allah'a yakıştırdığınız uygunsuz sıfatlardan ötürü yazıklar olsun size!"*[103]

Ey Allah'a çocuk, eş ve ortak yakıştıran, peygamberi sihirbazlık, şairlik, kâhinlikle ve yalancılıkla suçlayan yalancılar, Rabbinize ve peygamberinize yönelik bu iftiralarınızdan dolayı azaba uğramanız kaçınılmazdır. Yüce Allah, her türlü eksiklikten ve yetersizlikten uzaktır; Kendisi ile başka yaratıklar arasında benzerlik ve paralellik kurulmasından da uzaktır. Onun içindir ki: "*O, sonsuz ihtişam sahibidir ve insanların her türlü tasavvur ve tahayyülünü aşan bir yüceliğe sahiptir*"[104] buyurmaktadır. Çünkü *"hiçbir şey O'na benzemez*"[105]; "*Hiçbir şey O'na denk değildir.*"[106] Allah'ı ve O'nun sıfatlarını tanımlamaya kalkışmak insan mantığının sınırlarına sığmaz. Biz Allah'ın sıfatlarını, yarattığı kâinat ve varlıklar üzerinde görürüz, anlarız, fark ederiz ve sonunda inanırız. Onun için Yüce Allah'a yakışmayan vasıfları yüklemek hem günahtır hem de imanı yaralayan bir harekettir.[107]Son Peygamber Hz Muhammed'in ümmetinden önce nice kavimler Allah'a yakıştırdıkları sıfatlar dolayısıyla helak olmuşlardır. Birçok kavimse yoldan çıkmış[108] ve kendilerine tanınan süreyi kullanmaktadır. Adeta azabın kapılarına gelip canlarını yakmasını beklemektedirler.

3) Zulmedenler

Yukarıda saydığımız grupların başında ayetlerde sıkça bahsedilen ve birçok uyarıya maruz kalan yahudi ve hristiyanlar gelmektedir. Yahudiler, mukaddes

[102] er-Râzi*, a.g.e*., XVI/104
[103] Enbiya, 21/18
[104] En'âm, 6/100
[105] Şûra, 42/11
[106] İhlâs, 112/4
[107]Bayraklı, Bayraktar, a.g.e: XII/419-426.
[108] Hadîd, 57/16

kitaplarında yer alan ifadelere dayanarak kendilerini, dünya milletleri arasından seçilmiş kavim olarak görürler. Tanrı, bu kavmi Sina'da kendine muhatap kılmış, onlarla ahidleşmiş, onlardan buyruklarına uyacakları konusunda söz almış ve Hz. Musa'nın şahsında onlara Tevrat'ı göndermiştir. Yahudiliğin, dinler tarihinde özel bir yeri bulunmakta ve bu din, en eski ilâhi kaynaklı din olarak nitelendirilmektedir. Mazisi birkaç bin yıl geriye giden bu dinin başta gelen özelliklerinden biri İsrail oğulları ile Tanrı arasındaki ahde kutsal kitaplarında geniş yer ayrılmasıdır. Bu nedenle bu din, bir "ahid dini" olarak da bilinmektedir. İsrail oğullarının başına gelen bütün sıkıntıların, onların bu ahde uymamaları, verdikleri sözü tutmamalarından ileri geldiği, hem kendi mukaddes kitaplarında, hem de Kur'an-ı Kerim'de belirtilmektedir.

Bu din, Bâbil Sürgünü'nden sonra millî bir din haline getirilmiştir. Ancak bu din, tek Tanrı'ya, vahye dayanan mukaddes kitaba ve peygamberlere yer vermesiyle millî dinlerden; millileştirilip bir ırka tahsis edilmesiyle de, ilâhî dinlerden farklı bir durum arz etmektedir. Aslında bugünkü Yahudiliğin bir din mi, ırk mı, yoksa millet mi olduğu, pek net değildir. Tartışmaya girmeden onun kendine has özellikleri ve nitelikleri bulunan bir din olduğu, benzerinin bulunmadığı ve bu yüzden de tanımının zor olduğu söylenebilir. Çünkü Yahudilikte din ve ırk içiçe girmiş olduğundan birini diğerinden ayırmak güçtür. [109]

Hristiyanlık ise Hz. İsa'nın tebliğ ettiği fakat daha sonraları tahrif edilen bir dindir.[110] Hıristiyan kelimesi Kur'an'da geçmez. Bu anlamda *"nasrânî"*[111] kelimesinin

---

[109] Geniş bilgi için bkz: Kesler, M. Fatih, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar (K. K.de Ehl-i Kitab)*, , T. Diyanet Vakfı Y. , Mutlu, İsmail *Tarih Aynasında Yahudiler*, , Mutlu Y., Ulutürk, Veli *Kur'an'da Ehl-i Kitab*, , İnsan Y.

[110]Hristiyan, Mesih'e bağlı demektir Bu kelime, Yunanca "Hristos"tan gelir. İbranîcesi "Maşiah"dir, yağlanmış anlamını ifade eder. İncillerde "Hristiyan", "Hristiyanlık" gibi terimler yer almaz. Bu terimler, ilk defa Hz. İsa'dan 20-30 sene sonra Antakya'da kullanılmıştır. İnciller daha çok, Hz. İsa'ya ağırlık vermektedirler ve onun bir tür hayat hikayesi durumundadırlar. Günümüzde dünyanın her tarafından mensubu bulunan ve dünya nüfusunun l/5'inin dini olan Hrıstiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuş evrensel bir dindir. Bir milyar civarında mensubu vardır. Menşei itibariyle vahye dayanan ve kutsal kitabı olan, esas itibariyle İslâm dininin o günkü şekli olan ilâhî kaynaklı, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan teslis inancına dönüştürülmüş bir dindir. Bu dinde ayrıca peygamber, melek, âhiret kader gibi dini kavramlar bulunsa da, bu kavramları anlayış ve açıklayış şekli İslâm'dakinden farklılaşmıştır. Hristiyanlıkta Hz. İsa merkezi bir öneme sahiptir. Bugünkü Hristiyanlık, Yahudilikteki inanç ve ibadet gelenekleriyle, Yunan-Roma (Greko-Romen) âleminin kültürlerini birleştiren bir kurtarıcı tanrı dinidir. Nâsıralı İsa'yı merkeze alan bir Yahudi Mesihi hareketidir. İsa, İsrâil'i, gelecek tanrı'nın krallığı'na hazırlamak istemiştir. Ancak bugünkü Hristiyanlık, İsa'nın havârîlerinin arasına sonradan giren Pavlus'un yorumları ile değişik bir hüviyet kazanmıştır. (Schimmel,Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara 1955,

çoğulu olan *"nasârâ"* kelimesi kullanılır. Nasranî, hıristiyan; nasârâ hıristiyanlar demektir. Hıristiyanlık için de *"nasrâniyye"* kelimesi kullanılır. Birçok ayette hristiyan ve yahudilerden birlikte bahsedilir ve ortak isim olarak 31 yerde "ehl-i kitab" kullanılmıştır.[112]

Kaynaklarda bahsedildiğine göre, Musa Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra İsrail oğulları bazı dinî konularda görüş ayrılığına düşmüş, çeşitli gruplara, mezheplere bölünmüş (Sadukiler, Ferisiler, Samiriler gibi); Babil esaretiyle Tevrat'ın orijinal nüshasını kaybetmişlerdi. O yüzden yeniden yazılan Tevrat nüshalarında, her ne kadar dağınık halde olan birtakım yazılı parçaları toplanıp bir araya getirilmeye çalışılmışsa da, hayli tahrifat meydana gelmiş; ahiret kavramıyla ilgili ayetlerin çoğu unutulmuş, ya da değiştirilmişti. Aynı zamanda sosyal yapıya artık hitap etme tazeliğini kısmen de olsa kaybeden bazı hükümlerinin değiştirilmesi gerekiyordu. İsa (a.s.)ın görevi, Tevrat' taki hükümleri yeniden canlandırıp aslına döndürmek, unutulan hükümlerinden lüzumlu olanlarını gündeme getirmek ve yeni birtakım hukukî ve ahlâkî hükümleri tebliğ etmekti. *"İsa açık delillerle gelince, şöyle dedi: 'Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur.'"*[113]

Hz. İsa mucizeleri ve doğruluğuna delâlet eden delilleri ile İncil'deki hükümleri getirince İsrailoğullarına şöyle demiştir: Ben size şüphesiz, güzel davranmayı teşvik eden, çirkinliklerden alıkoyan yararlı hükümlerle, dinin ve Allah'ın bir kabul edilmesi, kitaplarına, peygamberlerine ve son güne (ahiret gününe) iman etmek gibi genel esaslar ile geldim. Yine Tevrat hükümlerinde ayrılığa düştüğünüz bazı dinî konuları size açıklamak için geldim. O halde masiyetlerden sakının ve size emrettiğim; Allah'ın birliği, hükümleri ve mükellefiyetleri konusunda bana itaat edin. *"Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Ona ibadet edin işte bu doğru yoldur."*

---

s. 117 VD. A. Makdûsi, Abdullah, *Yaşayan Dünya Dinleri* (trc. Mesud Sadak), İstanbul 1981, s. 170-201; Sarıkcıoğlu, Ekrim, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, İstanbul 1983, s. 200 vd.; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1988, s. 136 vd.).

[111] Âl-i İmrân, 3/67

[112] mesela bkz: Mâide, 5/15

[113] Zuhruf, 43/63,64

" İşin başı tevhit ve ibadettir. Yani işte o aziz ve celil olan Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; benim de ilâhım sizin de ilâhınızdır. O halde O'na kullukta samimi olun ve sadece O'na kulluk yapın. Çünkü Onun hükümleriyle amel etmek sağlam bir yol ve doğru bir metottur." [114]Ne yazık ki, İsrailoğulları bu tebliğ karşısında hiziplere ayrıldılar. İsa'ya (a.s.) inanan pek az kimse oldu. İsa (a.s.)dan sonra ona inananlar da zamanla çeşitli mezheplere ayrılarak bölündüler. *"Allah nezdinde hak din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler bilmelidirler ki Allah'ın hesabı çok çabuktur."[115] "Ama aralarından çıkan gruplar, birbirleriyle ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!"[116]*

Ayet-i kerimede zikredilen fırkalardan maksat, Katade'ye göre, "İsa hakkında tartışmaya girişen hizip ve guruplardır." Zira bir kısım hıristayanlar, İsa'nın, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu söylemiş, kendisine verilen İncil'in hak bir kitap olduğuna inanmış ve hak yoldan şaşmamışlardır. Kur'an bunlardan; "Havariyyun" [117]olarak bahsetmektedir. Buna mukabil, diğer bir kısmı da O'nun, Allahın oğlu olduğunu iddia etmiş, diğer bir kısımları ise onun Allah olduğunu söylemişlerdir. Suudî'ye göre ise bu fırkalardan maksat, Yahudi ve Hıristiyanlardır.[118]Çünkü Yahudiler de "Uzeyr Allah'ın oğludur, Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" demişlerdir.[119] Onlar bu iddaları ile apaçık küfre düşmüşler ve azabı hak edenlerden olmuşlardır;

"Yahudiler, 'Uzeyir Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar da 'Mesih (İsa) Allah'ın oğludur' dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (Sözlerini) önceden kâfir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin. Nasıl da (haktan batıla) döndürülüyorlar!"[120] "Şüphesiz 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir' diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır..."[121] "Andolsun 'Allah, üçün üçüncüsüdür'

[114] Zuhayli,Vehbe, a.g.e., XII/149-152.
[115] Al-i İmran, 3/19
[116] Zuhruf, 43/65
[117] Bkz.Âl-i İmran, 2/52
[118] Taberi, a.g.e.; XI/207-208
[119] Maide, 5/18; Bakara, 2/111; Âli İmran, 3/24; Bakara, 2/94-95
[120] Tevbe, 9/3
121 Mâide, 5/17

diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur."[122] *"Ehl-i Kitapdan ve müşriklerden İslâm'ı kabul etmeyen kâfirler, ebedî olarak cehennem ateşine girerler. İşte onlar, halkın en şerlileridir."*[123]

Vahiy fonksiyonunu yerine getirmiş, fakat gerek yahudiler ve gerekse daha sonra hıristiyanlar yine de ihtilafa düşmüşler, çeşitli mezheplere ayrılmışlardır. Bunun sebebi zulümdür. Burada zulmün anlamı, şeytana uyarak ve geçici dünya menfaatlerine öncelik vererek vahyin kıymetini bilmemek, peygambere kulak asmamak, bu büyük rahmet ve nimetten istifade etmemek, Rahman'a layık olmayan sıfatlar isnat etmektir. [124] Bu sebeple onlardan ilgili ayette ve daha başka ayetlerde "*zalimler topluluğu*"[125]diye bahsedilmiştir. Tabii bu zulmün sonu da cehennemdir, ebedî saadet fırsatının zayi edilmesidir. Onların inkârda ısrar etmeleri hasebi ile Allah onları hidayete erdirmeyecektir.[126]

4. Allah'ı Anmaya Karşı Kalpleri Katılaşmış Olanlar

Allah Teâlâ; İslâm'ı görmek, tanımak istemeyen, Allah'ın ayetlerine gözlerini, kulaklarını, kalbini kapayan, zikri (Kur'an'ı) duymak istemeyen, Allah'a karşı yalanlar uydurup iftiralarda bulunan zalimlerin kalplerini katılaştırır. Öyle ki artık onlara Allah'tan başka yol gösterecek kimse yoktur. Karanlıklar içinde yollarını kaybetmişlerdir. Bu onların eleriyle yapıp durdukları şeylerin bir sonucudur.

"Ey iman edenler! Allah'ı çokça anın, zikredin."[127]

Allah Teâlâ bunun gibi birçok ayette kendisini anmamızı emretmektedir.[128] Allah'ı istiğfar ve tevhid ile anmanın yanında en büyük zikir Kur'an'dır ki, O da O'nu hem okumak ham de emirlerini hayata hâkim kılmakla olur. O zaman fikir, gönül ve

122 Mâide, 5/73

123 Beyyine, 98/6

124 Karaman, Hayrettin,Kur'an Yolu: IV/671-672

125 Bkz; Âl- İmrân, 3/93-94

126 Bkz; Mâide, 5/51

127 Ahzab, 33/41

128 Bkz; A'raf, 7/205; Ra'd13/28; Hac,22/35; Cuma, 62/10

hayat huzura erişir. Yoksa gayesi gerçekleşmeyen zikirlerle, kalp ve hayat huzursuzluktan kurtulamaz. Allah'ın zikrini; kalbine, fikrine ve hayatına geçiremeyenler, dalları sulanan fakat köklerine su ulaşamayan ağaçlar gibi olurlar.[129] Şu da bir hadisle sabittir ki; *" Kim Allah'a itaat etmişse, farz ibadetleri yerine getirmişse Allah'ı zikretmiş olur. Fakat haramlardan kaçınmayan kimse namazı, orucu, haccı, zekâtı çok olsa da Allah'ı zikretmemiş olur."* Zümer Suresi 22–23. ayetlerde ise Allah (cc), O'nu anan ve anmayan iki insan tipini bizlere şöyle anlatıyor:

"Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rab'lerinden korkanların bu Kitap'tan derileri ürperir; sonra hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın doğruluk rehberidir; O'nunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi de saptırırsa, onu doğru yola eriştirecek kimse bulunmaz."[130]

Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu arayanlara, Allah yol gösterecek, o kimseleri aydınlığa ulaştıracaktır; "*Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir."*[131] Rablerinin doğru yola ilettiği bu kimseler bir nur üzeredirler; أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلإِسْلامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ *"Allah kimin kalbini İslâm'a açmışsa, o, Rabbi katından bir nûr üzere olmaz mı?..."*[132] Ayette zikredilen bu kimseleri Peygamber (s.a.s)'e soruyorlar; İbni Merdüveyh, İbni Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Yâ Resulallah!" dedik, "Yüce Allah'ın "Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı kimse Rabb'inden bir nur üzere değil mi?" kavl-i ilâhisinde geçen "göğsün İslâm 'a açılması" nasıl olmaktadır?" Şöyle buyurdu: "Nur kalbe girdiği zaman kalp açılır ve inşirah bulur." Biz bu sefer de, "Ya resullallah! Bunun alâmeti nedir?" diye sorduk; "Ebedilik yurdu olan ahirete yönelme, geçici ve aldatıcı olan dünyaya bağlanmayı bırakma ve ölüm gelmeden önce ona hazırlanmadır. " buyurdu.

---

[129] Feyizli ,Hasan Tahsin, *Feyzü'l- Furkan Kur'an-ı Kerim Meali*, İstanbul,2006. S; 263
[130] Zümer, 39/23
[131] Maide, 5/16
[132] Zümer, 39/22

Tirmizî(ö.982) de İbni Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir*: "Adamın biri şöyle dedi: "Yâ Resulallah! Hangi mümin daha akıllıdır?" Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Ölümü daha çok anan ve ona daha fazla hazırlık yapandır. Nur kalbe girdiği zaman kalp yayılır ve genişler." Orada bulunanlar, "Bunun alâmeti nedir yâ Resulallah?" diye sordular. Şöyle buyurdu: "Ebedilik yurdu olan ahirete hazırlanma, geçici ve aldatıcı olan dünyaya bağlanmayı bırakma ve ölüm gelmeden önce ölüme hazırlanmadır."*

Burada Allah'ın kalbine genişlik verdiği kimselerden kasıt, müfessirlerin naklettiklerine göre Ali ile Hamza (r.anhuma)'dır.[133] Bununla birlikte ayet-i kerime yüce Allah'ın kalbinde imanı halketmek suretiyle, kalbine genişlik verdiği herkes hakkında umumidir. Ayette bahsedilen o kimsenin sadrını, kalbini Allah İslâm'a açtırmış ve de bu insan Rabbinden bir nur üzeredir. Aklı, kalbi, duyuları İslâm'la dolmuştur. İçi dışı nurla, aydınlıkla dolmuş ve Rabbinin istediği bir düşünceye, bir imana, bir hayata kavuşmuştur. Evet, bu insan Allah'a yönelmiş, Allah'ın diniyle hoşnut olmuş, Allah'ın dininden razı olmuş, gönlünde büyük bir ferahlık, büyük bir zevk vardır. Sadr-ı İslâm'a açılmış, eline de nûr olan bir kitap almış, nûr olan kitaba kanaat getirmiş, kitaba iman etmiş, kalbi onu benimsemiş, bu nûrla duyuyor, bu nûrla düşünüyor, bu nûrla yürüyor, bu nûrla hareket ediyor. İki dünyada da Allah'tan bir nur onu aydınlatıyor. Ebedi mükâfata nail oluyor;

"Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara): Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur."[134]

Öte yandan فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ "*…Allah'ın zikrinden (Allah 'in zikrine karşı) kalbleri katılaşmış olanların da vay haline. İşte onlar apaçık bir dalâlet içindedirler."*[135] Yani Allah Teâlâ zikredildiği zaman, kalpleri yumuşamayan, anlamayan ve kavramayan kimselere şiddetli azap

[133] Vâhidi, *Esbâbu'n-Nuzûl,* (thk. K. Beysuni Zağlul), Beyrut, 1991, s.260
[134] Hadid, 57/12
[135] Zümer, 39/22

olsun, yazıklar olsun onlara. Bu kimseler haktan sapmak suretiyle içine düştükleri açık dalâlette kalpleri katılaşmış ve insanların tümü için aşikâr bir tehlike oluşturan kimselerdir.

Tirmizî, İbni Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Allah'ı zikretmek dışında fazla konuşmayın. Zira Allah'ın zikri dışında fazla konuşmak, kalp katılığı doğurur. İnsanları Allah'tan en fazla uzaklaştıran şey, katı kalptir."*

Ebû Sa'îd Hudrî (r.a.)'nin de şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "*Yüce Allah şöyle buyurdu: "İhtiyaçları âlicenap ve yüksek ruhlu kimselerden isteyin. Zira ben onlarda rahmetimi var ettim. Kalpleri katı olan kimselerden bir şey istemeyin. Zira ben gazabımı onlarda var ettim.*" O kimselere yani Ebu Leheb ve oğulları[136] gibi Allah'ın zikrine kulakları tıkalı, yürekleri kaskatı kimselere, Allah katından acıklı bir azab, büyük bir ceza vardır; Mâlik b. Dînâr da şöyle demiştir*: "Kula, kalp katılığından daha büyük bir ceza verilmemiştir. Allah Teâlâ'nın gazap ettiği hiçbir kavim yoktur ki, Allah onların kalplerinden rahmet ve merhameti söküp almamış olsun."*

Sonuç itibarı ile diyebiliriz ki; hidayeti bulmuş ve İslâm'a girmeye muvaffak olmuş kimse ile kalbi katı ve haktan uzak olan kimse bir değildir. Allah'a olan sevgisinden dolayı kalbi İslam'a açılan kimse, artık nura, aydınlığa, hidayete kavuşmuş kimsedir. Kalbi Allah sevgisiyle dolan kişinin hareket ölçüsü İslam olur. Onun elinden, dilinden, fikrinden kimse zarar görmez. Dünyalığı için de çalışır. Fakat ahiret dengesini bozmaz. Allah'a sığınır ve O'na tevekkül eder. Her işinde nefsinin veya başkasının hoşlanmasını değil, Allah'ın hoşlanmasını/rızasını ön planda tutar. Bu kimseler kalbini Allah'a, O'nu anmaya kapatmışlarla asla bir olamaz. Kalbini Allah'a kapatmış kimseler, yine de içinde bir şeyin eksik olduğunu hisseder; hürmet edeceği, seveceği ve önünde boyun eğeceği bir şey aramaya koyulur. Bunun için de taş, tahta ve ya nefsinin öne çıkardığı şeylerin önünde boyun eğmeye ve onu yüceltmeye çalışır.[137] Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *"Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve kendisine insanlar*

[136] Ayette geçen "kalpeleri Allah'ı anmakta katılaşmış"Kimseden kasıt Ebu Leheb ve oğullarıdır. Bkz; Çetiner, Bedreddin, *a.g.e...* II/761
[137] Feyizli, Hasan Tahsin, *a.g.e.*; S; 472-473

arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu?"[138] İşte o karanlıklar içinde kalan kimselere yazıklar olsun!

B. NÜBÜVVET

İslam akidesi açısından meselelerin üç grupta incelenebileceğini söyleyerek, bunların ilki olan tevhidi, konumuz açısından ele aldık. Bu bölümde ise akidenin ikinci yarısı olan nübüvvet müessesesinden, bu müesseseye karşı yaptıkları yalanlamalar sonucu veyle muhatap olan kimselerden, bahsedeceğiz. Ancak ayetleri incelediğimizde bu bölümü iki başlık altında ele almayı uygun bulduk. Birinci başlıkta Allah ve elçileri tarafından ikaz olarak veylin kullanıldığı ayetler, ikinci başlıkta da elçilere ve vahye itaatten yüz çeviren kimselerin bir hayıflanma ifadesi olarak veyli kullandığı ayetleri açıkladık.

1. Allah ve Elçileri Tarafından Tehdit İfadesi Olarak

a. Elleriyle Kitab'ı Değiştirenler

Şüphesiz insan yaratılışından bir takım duygulara sahiptir. İradesiyle bu duygularını istediği gibi yönlendirir. Kendisine verilen nefis, iyi şeyleri de isteyebilir, kötü şeyleri de.

Toplu olarak yaşayan insanlar belli kurallara bağlı olmazsa, huzur olmaz, haklar yerini bulmaz. İnsan, tutkularının esiri olarak haddi aşabilir, mal ve dünyalığa sahip olmak isteyebilir, diğer insanlara hükmetmek, onları sömürmek isteyebilir. Bu aşırı davranışlar ise insanlar arasında düşmanlığa ve huzursuzluğa sebep olabilir. Bu karışıklığın çaresi adaletin yerleştirilmesidir. Adaletin sağlanması için bir takım ölçülere, kurallara ve prensiplere ihtiyaç vardır. İnsanlar için ölçü koyan öyle birisi olmalıdır ki bütün bu sorunlar olmasın. İşte bu ölçüleri koyan, insanı tamamen bilen ve insandan güçlü, ölçüye uyanlara mükâfat, uymayanlara ceza verecek, gücü ve kudreti tartışılmaz ve hükmünde asla yanılma olmayan, tüm noksanlıklardan münezzeh, gerçek adalet sahibi, Allah (cc)'dır. O Allah, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak

[138] En'âm, 6/122

ilâhî prensipleri, halife olarak yarattığı insanlar arasından seçtiği peygamberleri aracılığıyla bildirmektedir. Allah, kulları arasından en üstün ahlâklı ve en üstün nitelikli güzel kullarını elçi olarak seçmiş, onlara vahyini bildirmiş ve bu vahyi insanlara açıklama görevini onlara vermiştir. Onları aynı zamanda, "insan nasıl olmalıdır?", sorusunun önünde gerçek örnekler yapmıştır.

İlk peygamber Hz Âdem (as) den, tevhid dini İslam'ın son halkası Hz Muhammed (s.a.s)e kadar gelip geçen bütün peygamberlere ve onlara indirilen vahye ayırt etmeksizin iman etmek, İslam'ın esaslarındandır.[139] Peygamberlere iman etmenin gerekliliği Kur'an'da birçok ayette belirtilmiştir.[140]

Peygamberlere iman; Allah'a, kitaplara ve meleklerine inanmanın bir gereğidir. Allah insanlara doğru yolu göstermek üzere, içlerinden seçtiği peygamberler aracılığı ile kitaplar gönderir. Kitaplar, melek aracılığı ile gelen vahiyler toplamıdır. Allah'a inanmakla birlikte meleklere, vahiy olayına inanmayan, peygamberlik kurumuna karşı çıkan kişi, İslâm'ın öngördüğü inanç bütünlüğünden uzak düşmüş olur. Kitaplar yeryüzünde halife olarak yaratılan insana verilen emanetin, başka bir deyişle yeryüzünde Allah'ın egemenliği ilkesi üzerine kurulu ilahi düzenin gerçekleştirilmesi gõrevinin yerine nasıl getirileceğini gösteren, talimatlar, emir ve yasaklar toplamıdır. Bunlar insan hayatını en mükemmel biçimde düzenleyecek inanç esaslarını, ibadet biçimlerini, yapılması ya da yapılmaması gereken davranış ve eylemleri, güzel ahlâk ilkelerini, siyasal ve toplumsal hayat düzenleyecek temel ilke ve kuralları ihtiva eder. Bu nedenle Peygamberlere inanmak, insanın inanç ve düşünce dünyasını, bireysel ve toplumsal hayatını vahyin öngördüğü biçimde yönlendirme ve düzenlemeyi kabul etmek anlamına gelir.[141]

Adı ne olursa olsun, nasıl nitelenirse nitelensin, bütün ilâhî kitaplar Allah kelamıdır. Kaynakları ve taşıdıkları mesaj açısından aralarında bir fark yoktur. Hepsi

---

[139] bkz; Nisâ, 4/150

[140] bkz; Bakara, 2/98, 136-137, 177, 253, 285; Âl-i İmran, 3/84; Nisâ, 4/64, 136, 150, 152, 171; Mâide, 5/12, 32, 99, 109, 111; En'âm, 6/34, 86-87, 89, 130; A'râf, 7/53; Yûnus, 10/103; İsrâ, 17/15, 55; Kehf, 18 /106; Enbiyâ, 21/6-9;

[141] Peygamberlere iman, geniş bilgi için bkz; Uludağ, M.Süleyman*, İslam'da İnanaç Konuları ve İtikadı* , Marifet Y. Yİstanbul 1996: s; 185-208, Aydın, Ferit, *İslamda İnanç Sistemi,* , Kahraman Y.İstanbul,1995: s; 254-270

gerçektir ve gerçeği bildirir. Temiz yaratılmış melekler aracılığı ile indirilir, Allah'ın koruması altında oldukları için şeytanın ya da başka bir varlığın müdahalesinden uzaktır. Hepsi Allah'ın birliğini, yalnız O'na kulluk edilmesi gereğini bildirir:

"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona "Benden başka ilah yoktur, bana kulluk edin" diye vahy etmiş olmayalım." [142]*" Andolsun biz her ümmet içinde Allah'a kulluk edin, tağuttan kaçının diye bir elçi gönderdik..."* [143]

Bütün peygamberlerin getirdiği dinin adı İslamiyet idi. Ne Hz. İsa'nın dini Hıristiyanlık; ne de Hz. Musa'nın dini Yahudilikti. Hz. İsa'nın da Hz. Musa'nın da, bütün peygamberlerin de dini ancak İslam idi ve bütün peygamberler müslüman idiler. Bu gerçek, Kur'an'ın dilinden şöyle ifade edilir:

"İbrahim ne bir yahudi, ne de bir hıristiyandı. Fakat Allah'ı bir tanıyan gerçek bir müslümandı. Ve müşriklerden de değildi." [144]

Öyleyse nübüvvet; temelde Allah'ın gönderdiği vahye, vahyin peygamberler boyunca sürdüğüne ve en son ve mükemmel biçimde Hz. Muhammed (as) la ve O'na indirilen Kur'an'la noktalandığına inanmayı ifade eder.

Kur'an'da birçok Peygamber ve onlara gönderilen kitab ve suhuflardan bahsedilmektedir. Kur'an'ın andığı suhuflar günümüze kadar ulaşmamıştır. Dört büyük kitaptan, Tevrat, Zebur ve İncil ise ancak tahrif edilmiş biçimde varlığını koruyabilmiştir. Kitab-ı Mukaddes adı altında birleştirilen bu kitaplardan Tevrat Ahd-i Atik; İncil Ahd-i Cedid olarak anılmakta, Zebur ise Mezmurlar adıyla Ahd-i Atik içinde yer almaktadır. Kur'an, önceki kitapların muhataplarınca nasıl tahrif edildiğine şöyle değinir:

"Oysa onlardan bir grup vardı ki Allah'ın sözünü işitirlerdi de düşünüp akıl erdirdikten sonra bile bile onu değiştirirlerdi... Vay haline o kimselerin ki Kitab'ı elleriyle, yazıp az bir paraya satmak için "Bu Allah'tandır" derler! Ellerinin

[142] Enbiya, 21/25
[143] Nahl, 16/36
[144] Ali İmran,3/67

yazdığından ötürü vay haline onların. Kazandıklarından ötürü vay haline onların (yazıklar olsun onlara)."[145]

Bunlar, dinin ayetlerini ve kavramlarını, hükümlerini, ilkelerini tahrif ederek dini satanlardır. Dinin ticaretini yapanlardır. Bunlar Tevrat'ın gerçek mahiyetini bozmakta; bilgisiz, habersiz, cahil kitlelere kendilerinin düzdükleri yalanlar ve saçma tahrifatı sunmakta sonra da onları Allah'a izafe ederek şehevi duygularını, arzu ve isteklerini, amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Onlar suç ve günah sayılan işleri yaptıklarından ve haram olan malları zimmetlerine geçirdiklerinden Allah'ın ilkelerini tahrif ettiklerinden Allah onları lânete ve cezaya çarptıracaktır. [146]

"Az bir paha ile satabilmek için" buyruğu ile yüce Allah, onların aldıkları şeyi "az" olmakla nitelendirmektedir. Bunun sebebi ya aldıkları şeyin fani olup yok olması, sebatının bulunmaması ya da haram olması dolayısıyladır. Çünkü haramda bereket yoktur ve Allah katında o bereketlenmez.

İbn İshak ve el-Kelbî şöyle demişlerdir: Resûlullah (a.s)'ın, onların kitaplarındaki niteliği, "orta boylu ve buğday tenli" şeklinde iken onlar bunu "koyu esmer ve oldukça uzun boylu" diye değiştirmişler ve arkadaşları ile kendilerine uyanlara: "Şu ahir zamanda gönderilen peygamberlerin niteliklerine bakınız, bu kişide bu nitelikler bulunmuyor" dediler. [147]

Yahudi haham ve ilim adamlarının başkanlıkları, kazançları vardı. Hz. Peygamberin niteliklerini olduğu gibi açıkladıkları takdirde bu yollarla yedikleri malların

---

[145] Bakara, 2/75-79

[146] Fadlullah, Muhammed Hüseyin, *a.g.e.*: II/92-98

[147] Neseî ve İbn Ebî Hatim rivayetlerinde Efendimiz (sa)'in vasıfları ile ilgili olarak verilen bilgiler biraz daha farklı ve detaylıdır. İbn Abbâs'tan gelen rivayette o şöyle demiştir: Bu âyet yahudi hahamları hakkında inmiştir. Hz. Peygamber (sa)'in Tevrat'taki vasıflarını "Gözleri sürmeli, orta boylu, kıvırcık saçlı, güzel yüzlüdür." şeklinde bulmuşken çekememezlikten ve azgınlıklarından (sapıklıklarından) bunları elleriyle silip yerine o uzun boylu, mavi gözlü, düz saçlıdır." yazdılar. Bkz; el-Kâdî, Abdulfettâh, *Esbâbu'n-Nuzûl ani's-Sahâbe ve'1-Müfessirîn*, Kahire tarihsiz (Birinci baskı), s. 14.

ve başkanlıklarının ellerinden gideceğinden korktular. İşte bundan dolayı değişiklikler yaptılar. [148] Bu ayetlerin bir açıklayıcısı da Maide Suresi 44.ayettir.

"Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi. Şu halde (Ey yahudiler ve hakimler!) İnsanlardan korkmayın, benden korkun. Ayetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."[149]

Taberi,(ö. 310/922) bu izahlara göre ayetin manasının, "Elleriyle kitabı yazıp sonra da onun, Allah katından olduğunu söyleyen Yahudilere, cehennemin dibindeki Veyl kuyusundan kan ve irin içme azabı olsun" demek olduğunu söylemiştir.[150] Onlar kendi ictihadlarını, Allah tarafından indirilmiş ayetler gibi gösteriyorlardı. Böylece Allah'a karşı yalan ve iftirada bulunuyorlardı. Bu yüzden veyl azabını hak etmişlerdir. Nitekim başka bir ayet-i celilede şöyle buyruluyor:

"*Muhakkak ki onlardan öyle bir grup vardır ki siz onu kitaptan sanasınız diye dillerini kitap ile eğerler. Hâlbuki o kitaptan değildir. O, Allah katından olmadığı halde 'Allah katındandır.' derler. Onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylerler."* [151]

b. Kitab'ı İnkâr Edenler

İnsanlardan öyle bir grup ta vardır ki; bunlar Allah'ın ayetlerini işittikleri halde, ayetlerin hak olduğunu bildikleri halde, büyüklük taslayıp bu Allah katından değildir derler. Bir yanda vahyi değiştirenler, öte yanda vahyi inkâr edenler. Allah Teâlâ işte bu her iki yalancı ve iftiracı gruba da veyl ediyor. Nitekim şöyle buyruluyor:

---

[148] Kurtubî, *a.g.e..,* II/191

[149] Maide, 5/44

[150] Taberi, a.g.e.: I/409

[151] Al-i İmran, 3/78

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا
فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

"Kendisine Allah'ın ayetleri okunurken işitip de sonra işitmemiş gibi büyüklenerek inkârda ısrar eden her bir günahkâr yalancıya yazıklar olsun! Bu sebeple göreceği azabı ona bildir. Ayetlerimiz hakkında bir parça bilgi sahibi olunca hemen onu alay konusu yapmakta. İşte bu gibiler için alçaltıcı bir azap vardır."[152]

Rivayet olunduğuna göre yukarıdaki ayet-i kerimeler Nadr bin Haris hakkında nazil olmuştur. O, yaptığı seyahatlerde acemlerin efsanelerini anlatan kitaplar satın alır, şarkıcı cariyeleri kiralar; bunları dinleyip keyiflenmeleri ve dolayısıyla Kur'an-ı dinlemekten vazgeçmeleri için insanları davet ederdi. Bu ayet-i kerimelerin Ebu Cehil hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Ebu Cehil "Zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir"[153] ayet-i kerimesini duyunca: "Zakkum, hurma ve kaymaktır" dedi[154] ve Allah'ın ayetlerini alaya aldı. Aslında diyebiliriz ki yukarıdaki ayet-i kerimeler, Allah'ı ve Kur'an-ı inkâr eden alaya alan bütün kâfirleri kapsamına almaktadır.

Ayetlerde ruha, akla, düşünce ve duyguya hitap eden ilâhı ayetlere iltifat etmeyen, üstelik onları hafife alıp arkasını dönen inkârcı kimselerin dört kötü vasfı üzerinde durularak müminlere aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki onlar, çok yalancı ve iftiracıdırlar, günah işlemekte bir sakınca görmez ve buna devam ederler. İlâhî ayetleri dinleyip onlardaki hüküm ve beyanları gururlarına yediremezler ve o yüzden büyüklük taslayarak arkalarını dönerler. Ayetlerden bir şeyler duyup öğrenince de onu alay konusu edinirler. Allah, din, kitap, peygamber, hayat, ekonomi, hukuk, eğitim, kılık-kıyafet, miras, kazanma-harcama, Allah'la insanlar arasındaki ilişkileri, insanın insanla, insanın toplumla ve devletle ilişkileri, insanın kâinatla ilişkileri konusunda, hâsılı insanın hayat programı hakkında bilgiye dayanmadan, kitaba sormadan rasgele akıllarına geldiği gibi, akıllarına estiği gibi konuşurlar. Tüm bu konularda Allah ne diyor, Peygamber ne diyor, Kitap nasıl bir yol tarif ediyor, onları hiç

[152] Casiye, 45/7-9
[153] Duhan, 44/43-44
[154] Çetiner, Bedrettin, *a.g.e*: II/791-792

mi hiç ilgilendirmez. İşte bunlar effâkdırlar, yalancıdırlar. Bilseler bile bilmezlikten gelirler. Ve bunlar esîmdirler, günahkârdırlar. Ayetleri hafife alıp alay ederler.

Allah diyor ki, "veyl olsun bunlara! Cehennemin veyline, cehennemin çukuruna gitsin onlar!" Çünkü bunlar Allah'ın ayetlerini işitince, Allah'ın ayetleri kendilerine arz edilince, Allah'ın ayetleri kendilerine okununca sanki onları hiç işitmemiş gibi müstekbirce, büyüklük taslayarak, onlara ihtiyacı yokmuş gibi, bildikleri, alıştıkları yanlışlarına dönüverirler. Sanki o ayetler hiç yokmuş, sanki o ayetler kendilerine hiç okunmamış gibi Allah'ın ayetlerine karşı kör ve sağır kesiliverirler de, eski şirklerine, küfürlerine, hayatlarına dönüverirler. [155]*İşte bu gibiler için alçaltıcı bir azab vardır.*

2. İnsanlar Tarafından Hayıflanma İfadesi Olarak

Peygamberden ve O'nun Yolundan Yüz Çeviren Kimseler

Allah Teâlâ'yı, O'nun vahyini ve resullerini inkâr eden kimseler için çetin bir azap vardır. Allah(cc) bunu, onlara veyl ederek bizlere bildiriyor. Diğer taraftan bazı ayet-i kerimelerde de, vaat edilen azabın gelip çatması sonucu insanların yakınmaları, kendi kendilerine hayıflanmaları dile getiriliyor. İşte bu sahnelerden birisi Furkan suresi 27–29 ayetlerinde karşımıza çıkmaktadır;

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلا لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلإِنسَانِ خَذُولا

"O gün, zalim kimse ellerini ısırıp: "Keşke Peygamberle bir yol tutsaydım, vay başıma gelene; keşke falancayı dost edinmeseydim. Andolsun ki Beni, bana gelen Kur'an'dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor" der."[156]

O gün zalim elini ısırır. Pişmanlık içinde ve hınçla ellerini gevmeye başlar ve der ki: "Eyvah! Eyvah! Yazıklar olsun bana! Yuh olsun bana! Keşke peygamberle bir

[155] Küçük, Ali, *Besairu'l-Kur'an*,İstanbul,ty.,II/67.
[156] Furkan, 25/ 27-29

yol tutsaydım! Ne olurdu keşke peygamberle birlikte olsaydım! Keşke beni peygambere götürecek bir yol izleseydim! Keşke beni peygamber safında kılacak bir yola girseydim! Keşke falanların, filânların yoluna değil de peygamber yoluna girmiş olsaydım! Yazıklar olsun bana. Keşke ben falanı, filânı dost edinmeseydim. Çünkü o dost edindiklerim beni zikirden, beni kitaptan uzaklaştırdı, beni vahiyden saptırdı."

Âlimler, ayette geçen zalimin kim olduğuna dikkat çekmişler ve çeşitli manalar vermişlerdir. Bazıları bu kelimenin, bütün zalimleri içine aldığını söylerken, kâfir ve fasığı da bu kavramın kapsamına koyanlar da olmuştur. Bir çeşit zulüm olan şirki de buna dahil edebiliriz. Diğer taraftan "Zalim, parmaklarını/ellerini ısıracak" ifadesi bize Al-i İmrân 116–120. ayetlerini hatırlatmaktadır. İnkar eden, amelleri yok sayılan ve kendi kendine zulmeden, müminlere fenalık etmek isteyen ve eden, onların sıkıntıya düşmesini isteyen, kin ve düşmanlıkları ağızlarından dökülen, kalben daha fazla kin besleyenler zulmedenlerdir. Yine müminlerle karşılaştıklarında iman ettik deyip ayrıldıklarında onlara olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısıran, müminlere iyilik dokunduğunda tasalanıp kötülük dokunduğunda sevinen kimseler de zalimler sınıfında olup, benzer sonuçlara katlanacaklardır.[157]

Ayetin nüzul sebebine baktığımızda zalimden kastın ne olduğu biraz daha netleşecektir. Ayetin, farklı rivayetlerle de olsa Ubeyy ibn Halef ve Ukbe ibn Ebî Muayt hakkında nazil olduğu belirtilmektedir. Biz burada iki rivayeti zikretmeyi uygun bulduk. Birinci rivayete göre Ubeyy ibn Halef ve Ukbe ibn Ebî Muayt arkadaş idiler, araları iyi idi. Bunlardan Ukbe Hz. Peygamber ile oturur, ondan bazı şeyler dinlerdi. Bu durum Ubeyy'e ulaşınca Ukbe'ye geldi ve: "Muhammed'le oturduğun, onu dinlediğin bana ulaşmadı mı sanıyorsun? Eğer bir daha onunla oturur ve onu dinlersen, ya da ona vardığında yüzüne tükürmezsen yüzüm sana haram olsun." diyerek büyük yemin etti. Allah'ın düşmanı Ukbe de arkadaşının söylediğini yaptı ve Allah Teâlâ o ikisi hakkında bu ayetleri indirdi.[158]

Bunun tersi de rivayet edilmiştir. Atâ el-Horasânî rivayetinde İbn Abbâs şöyle anlatıyor: Übeyy ibn Halef, Hz. Peygamber (sa)'in yanına gelir, iman etmeksizin onunla

[157] Bayraklı, Bayraktar, *a.g.e.*.: III/490-495.
[158] İbn Hişam, *es-Siretü'n Nebeviye*, Dâru İhyai't-Turaŝi'l-Arabî, Beyrut, ts: I/361; Vahidi, *a.g.e*: s;235

oturur ve onun sözüne kulak verir, dinlerdi. Ukbe ibn Ebî Muayt, arkadaşını bundan menetti de bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.[159]

Nüzul sebeplerinden hareketle diyebiliriz ki bu ayetteki zalim kişi peygamberlerden ve onların yolundan yüz çeviren kimsedir. Peki, nedir bu yoldan kasıt? Ayette zikredilen yoldan kasıt Mülk Suresi 10. ayete göre, iyiye ve doğruya, Kur'ân'a, peygamberlere kulak vermenin ve aklı kullanmanın yoludur. İşte peygamberler bu yola çağırıyordu. O'nun çağrısına uymayanlar, Resullerle aynı yola koyulmayanlar falanı filanı, şeytanı, onun uşaklarını dost edinenler o gün, hesap günü hüsrana düşecektir. Pişmanlık içerisinde o zalimler diyeceklerdir ki; "Kur'an bana geldikten sonra ve Kur'an'da Muhammed'in gerçek Peygamber olduğu, Kur'an'ın da Allah tarafından gönderilen hak kitap olduğu açıklandığı halde, arkadaşım beni Kur'an'dan ve imandan saptırdı." Ancak o bu serzeniş halinde iken arkadaşı Onu yapayalnız bırakıverir. [160]

Nitekim ayet-i celilenin devamında Allah Teâlâ buyurur ki; *"Şeytan, insanı yalnız ve yardımsız bırakır."* Şeytanın bu durumunu, yani insanı yüzüstü bırakmasını Haşr 16'da görüyoruz. "*Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana: 'İnkâr et' der. İnsan inkâr edince de: Ben, senden uzağım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım' der.*"[161] Şeytan, mahşerde ameller değerlendirilip iş bitince, çağrısına uyanlara: "Şüphesiz Allah size gerçek bir vaadde bulunmuştu; ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım. Aslında benim sizi zorlayacak gücüm yoktu; benim yaptığım size çağrıda bulunmaktan ibaretti; siz de benim çağrıma uydunuz. O halde beni kınamayınız, kendinizi kınayınız. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Ben daha önce de beni Allah'a ortak koşmanızı reddetmiştim."[162] diyecektir. İşte şeytan her zaman bu karakterdedir. Yardıma şiddetle muhtaç olduğu zamanda dostlarına yardım elini uzatmaz.

Buradan anlaşılıyor ki; Furkân 27 ve 28. ayetler, aynı amanda dost ve düşman eğitimi de vermekte ve bu konuda insan bilincini ayağa kaldırmaktadır. Yani, "Bu

[159] Vahidi, *a.g.e.*; 235
[160] Hicazi, Muhammed Mahmud, *a.g.e.*; II/311-312
[161] Haşr, 59/16
[162] İbrahim 14/22

dünyada kimi dost edindin ise, mahşerde onunla beraber haşr olacaksın. Seçimlerini bu düstura göre yap ki ey insanoğlu, sonra yazıklar olsun bana deyip yakınanlardan olmayasın" denmektetir. Dünyada insanları çok etkileyen dost grupları olduğuna dikkat çekmek için Yüce Allah bunu gündeme getirmektedir. Nitekim resulullah da bu hususta şöyle buyurmuştur: *"Kişi yakın dostunun dini üzeredir. Artık sizden her biriniz kiminle dostluk kuruyorsa ona dikkat etsin."*[163]

"İyi ve kötü arkadaşın yanında oturmanın misali, beraberinde misk taşıyan ve bir de ocağın başında körük çeken kimseye benzer. Misk taşıyan ya sana biraz ayırıp verir, ya da sen ondan biraz satın alırsın veya hiç değilse ondan güzel bir koku duyarsın. Körük çekenin yanında iken ise ya (bir kıvılcım sıçrar da) elbisesini yakar, ya da ondan fena, tiksindirici bir koku duyarsın."[164]

Yani Allah ve Resulü, İnsanlara kimi dost edindiklerine dikkat etmelerini öğütlemekte ve Kur'ân'da pek çok yerde kimi dost edinip edinmeyeceğimiz defalarca gündeme getirilmektedir.[165] Dostundan sıçrayan kıvılcımla yanmamak ya da yarı yolda yüzüstü yapayalnız kalıp, eyvah dememek için bize gösterilen bu yol üzere hareket etmemiz gerekmektedir.

C. AHİRET

Ahirete iman İslâmın inanç esaslarından biridir. Allah inancı, Peygamber inancı ve ahiret inancı; üçü birbirini izler. Kur'an, Allah'a imanla ahirete imanı sürekli beraber anmaktadır. Bu, Allah'a imanın ancak ahiret inancıyla bütünleşeceğine işarettir. Çünkü, yalnızca Allah (cc) var deyip, O'nun insan için getirdiği ölçülere uymamak, ya da bu ölçülere uyup uymamanın sonucunun görüleceği Ahireti hesaba katmamak doğru değildir. İnsanların İslâm'a girmeleri, Allah'ın dinine teslim olmaları ancak bu iman ile mümkündür. Bunun için âhiret konusunun en fazla işlendiği sureler Mekkî surelerdir. Bunun böyle olması kaçınılmazdır. Çünkü müşrik, kâfir, ya da putçu her ne olursa olsun, insanların her tür şirk, küfür ve cahiliyye düşüncesinden temizlenmeleri ve hayatlarının bütününde İslâm'ı kendilerine bir yaşam biçimi edinmeleri, bu iman ile

[163] Ahmed, III/75
[164] Buharî *Zebâyih* : 31- Müslim *birr*: 146- Ebû Dâvud *edeb*: 16
[165] İlgili ayetler için bkz; Tevbe, 9/119, Bakara, 2/257, Nisa, 4/139

mümkündür. Sağlam bir âhiret inancına sahip olmayan bir insanın, cahilî düşünce ve yaşayışlardan uzak durması, imkân haricindedir. Bu yüzden Kur'an, her konuda olduğu gibi, bu konuda da en doğru yolu takip etmiş ve yeryüzünde Allah'ın hilafetini yüklenecek ve ilahî adaletini arz üzerinde tesis edecek insanları somut haram ve helallerden uzaklaştırmadan önce, yakîn bir âhiret (ceza-mükâfat) inancına davet etmiştir. Nitekim Mekke'de de böyle olmuş ve namaz, oruç, hac, içki, zina gibi konularla ilgili hükümler gelmeden önce bu inancın sağlamlaştırılmasına uğraşılmıştır.

Yaptığı bütün iyiliklerin karşılığını bu dünyada bekleyen zihniyete karşın, mümin yaptığı bütün iyiliklerin, feda ettiği her şeyin mükâfatını, karşılığını yalnızca âlemlerin Rabbi olan Allah'tan beklemek zorundadır. Allah'a teslimiyet; dünyevî zevk, rahat ve menfaatlerden feragat anlamına geldiğine göre sağlam bir âhiret inancı, müminde olmazsa olmaz bir özellik demektir. [166] Bu özellik onun ebedi saadetini temin edecek bir akidedir. Ahiret inancını benimsemeyen, onun gerçeklerini inkâr eden, amaçsız ve başıboş yaratıldığını zannedip bu hususta ısrar eden kâfirlere ise, Allah Teâlâ veyl etmiş, onları cehennemin veyl deresini boylamakla tehdit etmiştir. Yine bir kısmı ise başlarına gelen elim akıbeti fark ettiklerinde veyller ederek hüsranlarını dile getirmişlerdir. Şimdi bu bağlamdaki ayetleri izah edelim.

1. Allah ve Elçileri Tarafından Tehdit İfadesi Olarak

Ahireti İnkâr Edip Yalan Sayanlar

Kur'an-ı Kerim'in âhireti ispat metodu, "nereden geldim, nereye gidiyorum?" sorusuna tatminkâr bir cevap bulmaya dayanır. Düşünen her insanın sormaya mecbur olduğu bu sorunun birinci kısmında, kendisine ve içinde yaşadığı tabiata hâkim, mutlak kudrete sahip bir yaratıcının varlığına inanan kimse, söz konusu sorunun ikinci kısmında da aynı düşünce tarzını devam ettirerek, öbür âlemin ölümsüzlüğünü kolaylıkla benimser. Bundan dolayı Allah'a imanla âhiret gününe iman, Kur'an'da sık

---

[166] Geniş bilgi için bkz; Eliaçık, İhsan, *İtikat Üzerine,* Şafak Y.İstanbul, 1992; s. 115-119, Soysaldı, H. Mehmet, *İnançla İlgili Temel Kavramlar,* Çağlayan Y. İstanbul, 1997: s. 152-173, Özbek, Abdullah, *Kur'an'da Tevhid Eğitimi*, , Esra Y. Konya 1996:s. 26-28

sık ve birlikte zikredilmek suretiyle bunun ne kadar önemli bir ilke olduğuna dikkat çekilmiştir.

Dünyaya ilk gelişinde pek âciz bir canlı olan insan, hayatının daha sonraki devrelerinde fizyolojik ve psikolojik yönden gelişip tabiat içindeki en mükemmel yaratık haline gelir, gittikçe artan bir hızla nefsini, dünyevî ve hayvanî zevkini öne çıkartan bir anlayışla gücü yettiği her şeye hükmetmeyi istemesi her yerde fesadı artırmıştır. Bunun sonucu olarak, İslâm'dan uzak anlayış ve yaşayış; hemen hemen her şeyin dengesini altüst etmiştir. Tarih boyunca bu firavun zihniyetindeki insanlar zulüm ve haksızlıkla muamelede bulunmuşlardır. İlahi kudretin, kendilerinin üstünde mutlak bir gücün varlığını kabul etmedikleri için, bu âlemin başıboş yaratıldığını, tesadüfen meydana gelen bu düzenin sonunda da kimseye hesap vermeyeceklerini düşündükleri için, inkâr ve zulümde sınır tanımamışlardır. Hâlbuki ayetlerde de belirtildiği üzere bu onların zannıdır;

"Sizi sırf boş yere yarattığımızı ve sizin artık huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?[167]*"*

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ

"Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. İnkâr edenlerin cehennemden dolayı vay haline![168]*"*

İşte Kur'ân-ı Kerim'de ilgili ayetlerle bu yüce hikmete parmak basılmış ve varlık âleminde meydana gelen her olay ve her hareketin, vücut bulan her şeyin üzerinde sözü edilen ince hesabın ve yüksek hikmetin izlerini görmemiz ilham edilmiştir. Bu açıdan da inkârcı maddecilerin iddiaları çürütülmüş, her olay ve eşya ile insan aklına ışık tutulup malzeme verilerek araştırma imkânı sağlanmıştır.[169]

[167] Müminun, 23/115
[168] Sad, 38/27
[169] Yıldırım, Celal, a.g.e.: X/5162-5163

Böylece Allah, inkârcıların yeri göğü ve içindekileri boşa yarattığına inanmalarını ve bundan güç alarak fesad ve fücura dalmalarını kınamıştır. Kıyamet günü ise korkunç sonlarının mutlaka gerçekleşeceğini onlara veyl ederek anlatmıştır. Başka değişik surelerde de bu ikaz dile getiriliştir. Mesela Duhan suresi 38–40. ayetleri "(*Ölümden sonra dirilmek yok. Kıyamet yok ne demek?) Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları eğlenmek için yaratmadık! (Oyuncak değil bu yarattıklarımız). Onları sadece gerçek bir sebeple (hikmetli bir gaye ile) yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar. Hakkın batıldan ayrılacağı hüküm günü, hepsinin varacağı bir gündür."*[170]

Ayette geçen hikmetli gaye başka bir ayet-i kerimede şöyle açıklanıyor; *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."*[171] Yani Hak Teâlâ "Ben gökleri ve yeri, azametli kudretime delâlet etsin ve oralarda bana taat, kulluk ve tevhid doğrultusunda amel edilsin diye yarattım."buyuruyor.

Bu asli vazifesini inkâr eden kâfirler, ahiret hayatının varlığını kabul etmeyip öldükten sonra yeni bir hayatın olamayacağını savunurlar; "*Kendi yaratılışını unutup, çürümüş kemikleri kim diriltecek? Diyerek bize misal vermeye kalkar. De ki; onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, her türlü yaratmayı bilendir.*[172]" Bu zihniyetle de dünyada ettiğimiz kardır düşüncesiyle zulüm, fitne, kötülükle dolu bir ömür geçirirler. Öyle ki onlardan çoğu cezalandırılmadan bu dünyadan ayrılırlar. İşte bunların nihaî cezasını Allah, âhirete saklamıştır. Bu sebeple ahirete 'yevmü'l hesap-hesap günü'de denmiştir.

"Yoksa inanıp erdemli ve düzgün işler yapanları yer yüzünde fesat çıkaranlarla bir mi tutacaktık! Yahut günah işlemekten sakınanları günaha batanlar gibi mi sayacaktık!"[173]

Ölümden sonra diriliş ile dünyadan sonra başka bir hayat bulunmadığını söylersek, bu iki grupta dünya hayatında eşit tutulmuş olur. Hatta kâfirler, müminlere nispetle dünyadan daha çok pay alırlar. Fakat böyle bir düzen mümkün değildir. Hikmete aykırıdır. Hak Teâlâ'nın Âdil ismine aykırıdır. Şu halde, ahiret hayatının bu-

[170] Derveze, Muhammed İzzet b. Abdülhadi b. Derviş, *et-Tefsiru'l-Hadis*, trc. Ahmed Çelen, Şaban Karataş, Mehmet Çelebi, İstanbul, 1997.: I/387-388
[171] Zariyat,51/56
[172] Yasin, 36/78-79
[173] Sad, 38/28

lunması mümin ile kâfir'in eşit olmadığını ispatlamak için zorunludur. Ahiret hayatı, ceza ve mükâfat yurdudur.[174]

Kâfirler kendilerini cezalandıracak bir günün olmasını ısrarla kabul etmemektedirler. Ve derler ki; *"Eğer siz doğru söyleyenlerden iseniz, bu vaad ne zaman?"*[175] *Ve "Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi haydi getir."*[176]

Bu ısrarlarına cevabı başka bir ayette görüyoruz;

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلا يَسْتَعْجِلُونِ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

"Muhakkak ki, bu zulmedenlerin de (geçmiş) arkadaşlarının nasibi gibi bir azap nasibi vardır. Şu halde (azabın gelmesinde) acele etmesinler. Uyarıldıkları, vaat edilen günden dolayı vay o kâfirlerin haline!"[177]

Bu ayette de Furkan suresi 27. ayetteki gibi zalim kimselerden bahsediliyor. Yani "Allah'ı ve ahireti inkâr etmek, şirk koşmak, Peygamber'i tekzip etmek suretiyle kendilerine zulmedenler için, geçmiş ümmetlerde kendileri gibi inkâr edenlere gelen azaptan bir hisse vardır. Ancak benden o azabı hemen istemesinler, bu azaptan hisseleri hiç şüphesiz gelecektir ve mutlaka olacaktır",diyor Allah Teâlâ. İbrahim, Lût, Musa, Ad, Semud ve Nuh kavimleri gibi peygamberlerine inanmadıkları için sonunda helak olup gitmiş kavimlerin haberleri, önceki ayetlerde naklediliyor, zalim kimselere de o inanmadıkları dehşetli anın gelip çatacağı, şiddetli bir azapla tehdit edilerek anlatılıyor. Peki, nedir o an? Tur Suresi 9–16. ayetlere baktığımızda o anın mutlaka gerçekleşeceği ve o zamanda neler olacağının anlatıldığını görmekteyiz. Bu ayetlerde kapalı bir tehdit değil, inkârcıları bekleyen son açıkça gözler önüne serilerek uyarılmaktadır;

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاء مَوْرًا وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِين

[174] Hicazi, Muhammed Mahmud,*a.g.e.*., V/273-274.
[175] Mülk, 67/25
[176] Hud, 11/32
[177] Zariyat, 51/59-60

"0 gün gök öyle bir sallanıp çalkalanır, dağlar yerinden kopup öyle bir yürür ki! İşte o gün vay haline yalan sayanların!" Tehdit yalanlayanların hazin halini anlatarak devam ediyor. *"Onlar daldıkları bataklıkta oyalanıp duruyorlar. O gün cehennem ateşine ite kaka götürülecekler. (Onlara şöyle denecek:) "Yalan sayıp durduğunuz ateş işte bu! Bu da mı sihir! Yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya! Artık sabretmişsiniz etmemişsiniz, sizin için fark etmez. Çünkü sadece yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz."*[178]

O gün gökler savrulup, çalkalanıp, sarsıldıkça sarsılacak. O gökyüzündeki yıldızlar, gök cisimleri paramparça olacak. Gökyüzünün tavanlığı, korunmuşluğu bitecek, güneşin defteri dürülecek, ay ve güneş bitecek, yok oluşta ay güneşi takip edecek. Dağlar da yerinden sökülüp yürütülecek. Dağların kazıklığı bitecek, yeryüzü için denge unsuru oluşu sona erecek, yeryüzünün temel direkleri olan dağlar da yok olup gidecek. Artık sığınma mekanizmaları kalmayacak, insanoğlunun ayağı yer tutmayacak. Az evvel sözünü ettiği azaptan, azabın gerçekleşmesinden önce azabın habercisi, kıyametin işareti olarak Rabbimiz bunları gerçekleştirecek. Bütün bu hadiseler cereyan ederken artık insanoğlu hayatının, dünyasının bittiğine bizzat kendisi gözleriyle şahit olacak. Reddettiği, kabul etmediği, imana yanaşmadığı, yalanladığı gerçeklerle burun buruna gelecek. Allah'ın o gününü, diriliş, hesap, azap gününü yalan sayarak, yok farz ederek yaşayanların vay haline o gün. [179]

Bu yalancıların özelliklerine Mutaffifin Suresi 10–17. ayetler açıklık getiriyor. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor;

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ
إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ كَلا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ
كَلا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي
كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ

[178] Tur, 54/ 9-16
[179] Küçük, Ali,*a.g.e.*. III/89

"Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara! Onlar ki dîn gününü (ceza ve hesap gününü} yalan sayarlar. Oysa onu ancak haddini aşan her günahkâr yalanlar. Karşısında ayetlerimiz okunduğu zaman, «Bu öncekilerin masallarıdır» der. Hayır, hayır; onların kazandıkları (günahlar, haklara tecâvüz) kalpleri üzerinde pas bağlamıştır. Hayır, (iş bu kadar da değil), onlar o gün elbette Rablarından (O'nu görmekten, rahmetine, yüce nimetlerine ermekten) perde arkasında (mahrum ve) mahcup kalacaklardır. Sonra onlar mutlaka Cehennem'e varıp girecekler. Sonra da, «İşte yalanlamakta olduğunuz şey budur!» denilecek." [180]

Ayetlerde yalancıların şu dört vasfı ortaya konuluyor;

1- Hesap ve ceza günü olan «âhiret âlemi»ni yalan ve uydurma sayarlar. Zira âhiret ve hesap kavramları, sınırsız hürriyet peşinde koşanları veya böyle yaşayanları meşru sınırlar içine almakta ve hürriyetlerini belli bir çizgide tutmaktadır. Aynı zamanda nefsanî arzularını frenleyip meşru şekilde kanalize etmektedir. Bu ise onların işine hiç gelmez, yaşama tarzlarıyla bağdaşmaz.

2- Nitekim hesap ve ceza gününü ancak haddini aşan mütecaviz günahkârlar yalan sayar. O halde haddini aşmak, haklara tecavüz etmek, günah işlemek onların karakter yapısının bazı görüntülerinden başkası değildir.

3- Allah'ın ayetleri onlara okununca, «Bunlar eskilerin masallarıdır» derler. Çünkü hayatlarının dizgini İblis'in elindedir ve rehberleri de nefisleridir. O bakımdan küfür ve nifakla şartlanmışlardır. Hakk'ı inkâr sanatları, doğruya tepki gösterme huyları, Kur'ân'a hücum etmek değişmeyen tutum ve yollarıdır; akıl ve idrâkleri ise bütünüyle dünyalıktan yanadır. Onların başlarına gelenlerin kendi başlarına da gelebileceğini inkâr eder, bunlar birer masaldır derler.

4- İşledikleri haksızlıklar, kazandıkları günahlar, savurdukları yalanlar vicdanlarını silik hale getirmiş, kalp ve basiretlerini köreltmiştir. Bu durumda onlar hak

[180] Mutaffifin, 83/10-17

ve doğrulukla ülfet edemezler, aynı yerde bir araya gelemezler. Gerçekleri görmez, göremezler.

Mekkeli inkârcı sapıkların, yalancı münafıkların Hz. Muhammed'e (s.a.s) düşmanlıkları yılların birikimi olan inkâr ve batıldan, yalan ve nifaktan kaynaklanan paslanma ve körelmeden ileri geliyordu.[181] Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Bir kul günah işlediği zaman kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Eğer o kul günahı terkedip bağışlanmayı dilerse, bu leke kaybolur. Şayet tövbe etmez ve günah işlemeye devam ederse, o zaman bu siyah nokta büyüyerek onun bütün kalbini kaplar.*"[182] İşte Allah Taâlâ'nın, *"Doğrusu şudur ki, yapıp ettikleri kalplerini kaplayıp karartmış, kalplerinin üzeri pas bağlamıştır."*[183] (mealindeki) ayetinde ifade ettiği kararma ve pas tutma budur.

İşte kendilerini bu noktaya getiren yalancı kâfirlerin, ahirette karşılaşacakları cezaları, veyl hitabının altında yatan kötü akıbeti, şöyle sıralayabiliriz.

1-"*Onlar o gün elbette Rablarından (O'nu görmekten, rahmetine, yüce nimetlerine ermekten) perde arkasında (mahrum ve) mahcup kalacaklardır."*[184]

2- Kâfirler, Cehennem ateşine zillet ve horluk havası içinde itileceklerdir. *"O gün cehennem ateşine ite kaka götürülecekler."*[185]

3- Onlara, «Girin oraya. İster katlanın, isterse katlanmayın sizin için birdir, fark etmez»[186] denilir.

4- Sonra da amellerine uygun azabı tatmak üzere Cehennem'e gönderileceklerdir. Çünkü dünyada sırtını inkâr ve günahlara dayayanlar, âhirette Cehennem ateşine yaslanmak zorunda kalacaklardır. "*Sonra onlar mutlaka Cehennem'e varıp girecekler."*[187]

---

[181] Yıdırım, Celal, *a.g.e.*: XIII/6661-6662
[182] Müslim, *İman,* 231; Tirmizi, *Tefsir,* 75
[183] Mutaffifin, 83/14
[184] Mutaffifin, 83/15
[185] Tûr, 54/13
[186] Tûr ,54/18
[187] Mutaffifin, 83/16

5- Akabinde onlara: *"İşte inkâr edip yalanlamakta olduğunuz şey budur!"* [188]*«İşte yalan saydığınız ve sandığınız Cehennem budur»*[189]*«Yoksa buda mı bir sihir veya büyüdür?»*[190] denilecek. Böylece bütün fırsatları kaçırdıklarını, kendi ihtiras ve heveslerine mağlûp olup kötü bir gelecek hazırladıklarını anlayacaklar; yüz bin tasa ve üzüntü içinde kıvranıp geçici bir hayatı ebedî hayata tercih etmenin cezasını çekecekler.

Bütün bu azap ve kınamalar, azarlama ve itilip kakılmalar, ilâhî adaletin gereği, sünnetullah'ın icabıdır. Çünkü ceza amelin cinsindendir. Allah Teâlâ ancak âdildir, kimseye zulmetmez. Ama insan ancak kendi kendine zulmeder.[191]

2. İnsanlar Tarafından Hayıflanma İfadesi Olarak

Amel Defteri Kötü Olanlar

Kur'an-ı Kerim'de, ayetlerle bir taraftan dünya hayatının gerekli ölçüleri verilirken, diğer taraftan ahiret sahneleri gözler önüne serilir. Yukarıda örneklerini de sunduğumuz gibi Kur'an'da 110 yerde ahiretten söz edilmiştir. Bunda ise birçok gaye mevcuttur. Her şeyden önce, yaşamakta olan insanları ilâhî hakikatler karşısında uyarmak, ölmeden önce dönüş yapma idrakini uyandırmak ve doğru yolu arayıp bulmalarına kolaylık sağlamak gelmektedir. O halde âhiretten söz edilmesi bir uyarıdır, gafletten uyanmaya davettir. Son gün gelmeden önce kendine çeki düzen verme gayretidir.

İşte bu ilahi ikazı dinlemeyen kimseler zikredilen son gün geldiğinde, geçici âlemden diğer ebedi âleme göç ettiklerinde eyvahlar edeceklerdir. Kendilerine ettikleri zulmün farkına varacaklardır. Bakın Allah Teâlâ bu sahneyi nasıl gözler önüne seriyor;

"O gün biz dağları yürütürüz ve sen, yeryüzünü bir çöl olarak görürsün. Onları mahşerde toplamışızdır da, içlerinden hiçbirini bırakmamışızdır. Hepsi saf saf Rablerine arz olunmuşlardı. And olsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Hayır, size olan va'dimizi yerine getirecek bir zaman belirlemediğimizi sandınız değil

[188] Mutaffifin, 83/17
[189] Tûr, 54/14
[190] Tûr, 54/15
[191] Yıldırım, Celal, *a.g.e*..,XIII /6670

mi? Kitab (meydana) konmuştur. Görürsün ki günahkârlar, onun içinde olanlardan korkmaktadırlar: "Eyvah bize, bu kitaba ne oluyor da büyük küçük hiçbir şeyi geride bırakmadan hepsini sayıyor!" derler. Onlar, işledikleri amelleri hazır (yazılmış) bulmuşlardır. Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez"[192]

Ayetlerde, Yüce Allah kıyametin dehşetli hallerini ve orada gerçekleşecek oldukça büyük işleri haber vermektedir. Bu ifadeler öldükten sonra dirilişi inkâr edenler için bir tehdit, onlara bir uyarıdır, hesaplarının görülmek üzere Allah'ın huzurunda arz edileceklerinin ispatıdır.

Dağların yürütülmesinden maksat, kıyamet gününde şiddetli bir deprem ve infilâkın meydana getirilmesi, dağların atılmış yün gibi savrulmasıdır. Kur'an'ın değişik yerlerindeki anlatımına göre o gün yer kütlesi sarsılacak ve dağlar darmadağın edilecek,[193]savrulan kum yığınları haline gelecek,[194] atılmış renkli yün gibi olacak,[195] toz duman haline gelecek,[196]bulutlar gibi hareket edecek, nihayet bir serap olacaktır.[197]Nitekim başka bir ayette şöyle buyurmaktadır: *"Sana dağları soruyorlar. De ki: Rabbim onları un ufak edip savuracak; yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak. Orada artık ne bir kıvrım ne de bir tümsek görürsün"*[198] Allah dağları yerinden giderir, yok eder, her taraf dümdüz ve çıplak hale gelir. Böylece yeryüzünde ne bir bitki ne bir ağaç ne bir canlı ne de bir bina kalır.[199]Bu birinci üfleyişten sonra ikinci kez Sur'a üflenir. Ölüler mezarlarından kalkıp dirilir ve hesaplarını tam görmesi için acelece Rablerinin huzuruna koşarlar. O anda, yattıkları yerden kaldırılmanın verdiği şaşkınlık ve elçilerin söylediklerinin doğru olabileceğinden doğan bir korku ile eyvah ederler. Çünkü onlar o anın geleceğine hiç inanmamışlardır;

---

[192] Kehf 17/ 47-49.

[193] Hakka ,69/14

[194] Müzemmil, 73/14

[195] Karia, 101/5

[196] Vakıa ,56/5-6

[196] Tâhâ ,20/105-107

[197] Nebe', 78/20

[198] Tâhâ , 20/105-107

[199] Karaman,Hayrettin, vd; III/478-479.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ

"(İşte o zaman:) "Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Derler. Bu, Rahman'ın vaat ettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!"[200] Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfirler, kıyameti bütün dehşetiyle bizzat görünce, dünyada iken yaptıklarına pişman olacaklar, kendi kendilerine zulmettiklerini itiraf edecekler ve şöyle diyeceklerdir:[201]وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّين "Yazıklar olsun bize, işte bugün ceza ve hesap günüdür." [202]

Ardından bu hayıflanmalar eşliğinde,"*İşte o kendisinde bütün insanların bir arada toplanacakları bir gündür.*"[203]Emrine uygun, hepsi mahşer meydanına saf saf toplanırlar, tıpkı yaratıldıkları günkü gibi. *"Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız"*[204]Hz. Peygamber de kıyamet gününde Allah'ın insanları, ilk yaratıldıkları doğal halleri ve görünüşleriyle, yanlarında dünyalık hiçbir şeyleri olmaksızın toplayacağını haber vermiştir. [205]İnanmayanlarsa Allah'ın huzuruna çıkıp O'nunla karşılaşmayacağını iddia ederler;*"Hâlbuki sizi toplamak için bir zaman tayin etmediğimizi dahi iddia etmiştiniz."*

Bundan sonraki sahne yakınmaların eyvahların arttığı, çaresizliğin sahnesi, hesap sahnesi*; "Kitap(amel defteri) ortaya konulduğunda suçluların onda yazılı olandan korktuklarını görürsün."* Ayet-i kerimede geçen "el-kitâb"dan kasıt, amellerin yazılı olduğu sahifelerdir. Yani insanların işledikleri küçük büyük günahlarının yazılı

---

[200] Yasin 36/52 (âyette geçen inkârcılara ait sözün -buradaki bir gramer özelliği dolayısıyla- "Vay başımıza gelenler! Bizi yattığımız bu yerden kim diriltip kaldırdı? Rahmân'ın vaad ettiği (hakikatmiş), peygamberler de gerçekten doğru söylemişler" şeklinde anlaşılması da mümkündür. Öte yandan, sadece soru kısmının inkârcılara ait, Rahmân'ın vaadinin bu olduğuna ve peygamberlerin sözlerinin doğru çıktığına dair ifadenin ise melekler veya müminler tarafından onlara verilmiş cevap olması da muhtemeldir; Taberî, müminlerin sözü olması ihtimalini daha kuvvetli bulur.) Taberî, a.g.e.: XXIII/16-17; Şevkânî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali Muhammed el-Havlani, *Fethu'l-Kâdir*, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1964: IV/428-429

[201] Taberi , a.g.e. X/450

[202] Saffat, 37/20

[203] Hûd, 11/103

[204] En'âm ,6/94

[205] Ahmed, *Müsned,,* III, 495

olduğu amel defteri önlerine konulduğu vakit günahkâr ve isyankârların orada yazılı olan kötü amellerinden, çirkin fiillerinden dolayı korkarlar.

"Ve derler ki: Vah bize, eyvah bize bu kitap nasıl olmuş da küçük büyük bir şey bırakmaksızın hepsini saymış... Onlar bütün işlediklerini hazır bulurlar." Yani *insanlar* ne işlemişlerse hayır veya şer olsun amel defterlerinde tespit edildiğini göreceklerdir. *"Hatırla ki sağında ve solunda oturan, yaptıklarını tespit eden iki (melek) vardır. O bir söz söylemeye dursun; mutlaka onun yanında görüp gözetlemeye hazır bir (melek) vardır."* [206] *"Şüphesiz üzerinizde bekçiler, çok şerefli yazıcılar vardır. Onlar yaptıklarınızı bilirler."* [207]Ayetlerinde de bildirildiği gibi şerefli yazıcılar her şeyi yazmışlar ve hepsi de orada meydana dökülmüştür. Bütün bu kötü halin vehameti ile helaklerini çağırırlar. "Eyvah bize, Yazıklar olsun bizlere!" diyerek hayıflanmaları dudaklarından yüz bin pişmanlık ve üzüntü ile dökülmeğe başlar.

" *Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez"* Yüce Allah'ın hükmünde insanlara, yarattıklarına en ufak bir zulüm yoktur. Çünkü mükâfat ve cezanın temel ilkesi mutlak ve ilâhî adaletin bir gereğidir. Ta ki böylelikle iyilik yapanı mükâfatlandırsın, kötülük yapanı cezalandırsın. Hatta Yüce Allah rahmetinin tecellisi ve gereği olarak affeder, bağışlar. Mağfiret buyurur, merhamet eder. Yarattıklarından dilediğine kudret, hikmet ve adaleti gereğince azap eder. Onun hükmü her durumda adalettir. O asla zulmetmeyen, haksızlık yapmayan hâkimdir. İnsanın aleyhine işlemediğini yazmaz. Cezayı hak edenin cezasını artırmaz yahut günahı olmadığı halde azap etmez.[208] *"Şüphesiz Allah zerre ağırlığı kadar zulmetmez. Şayet bir iyilik olursa onu kat kat artırır."* [209]Yani zulüm, yaratıkların yapacağı bir eylemdir. Allah zulümden uzaktır. Çünkü O'nun yaptığı her şey yerinde ve dengeli(âdil)dir. Nitekim başka bir ayette şöyle buyrulmaktadır;

"Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar, kendi kendilerine zulmediyorlardı." Başta şirk olmak üzere her türlü günah ve kötü işleri yapmak, Allah'ın koyduğu sınırları ihlal etmek nefse zulümdür. Allah'ın sınırlarını aşan, nefsine zulmetmiş olur. "

[206] Kâf, 50/17-18
[207] İnfitâr, 80/10-12
[208] Zuhayli, Vehbe, a.g.e.: VIII/233
[209] Nisa, 4/40

İşte bu zalim kimseler, kendilerine zulümleri nedeni ile Allah'ın azabı dokunduğunda veya hesabın görüleceği günün geldiğini anladıklarında hayıflanmaktan kendilerini alamayacaklardır.

"Verilen gerçek söz yaklaştığında, inkâr edenlerin gözleri dona kalır! Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz, gafletteymişiz. Hatta biz zalim kimselermişiz, derler."

"Bu durumdan habersizmişiz" derken kendilerine öldükten sonra dirilmenin öğretilmediğini kastetmeyeceklerdir; tam tersine öğretilip de inanmadıklarının pişmanlığını itiraf edeceklerdir. Buradaki "gaflet" kelimesi, umursamazlıklarını göstermektedir.[210]Öldükten sonra dirilip amellerinin sorgulanacağına inanmayanlar, kötülük ve zulüm yapmaktan çekinmezler. Çünkü onlara göre hayat, bu dünyadaki hayattır. Ne yaparsan yanında kâr kalacaktır. Bu tür insanlar, kendilerinin dünyada zâlim olduklarını da eyvahlar içinde itiraf edeceklerdir;

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ *"Vay başımıza gelenlere! dediler; gerçekten biz zalim insanlarmışız."*[211]

وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ *"Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, "Vah bize! Hakikaten biz zalim kimselermişiz!" derler.*[212]

Bu; itirafın fayda vermediği bir anda kendi nefislerine zulmettiklerini itiraf etmeleridir. Bu eyvahlar o kadar acıdır ki; herhangi bir zulüm çeşidini işlemiş olan kimse, âhirette şayet bütün dünya ve bir o kadar daha kendisinin olsa, azaptan kurtulmak için onları fidye verecektir;

[210] Bayraklı, Bayraktar, *a.g.e.*., XII/519
[211] Enbiya ,21/14
[212] Enbiya ,21/46

"Eğer yeryüzünde bulunanların tümü ve onun bir misli daha zulmedenlerin olsaydı, kıyamet günü o kötü azâbdan (kurtulmak için) onu mutlaka fidye verirlerdi. (Çünkü) Hiç hesap etmedikleri şeyler, Allah'tan karşılarına çıkmıştır." [213]

II. İBADET

Kur'an'ı Kerim'de veylin kullanım alanlarını incelerken, üç grupta ele alabileceğimizi daha önce ifade etmiştik. Bu gruplardan ilki iman idi ki; burada Allah'a iman noktasında inkârda ısrar eden kimselerin, hakikate eriştiklerinde uğrayacakları elim akıbeti gördük. İkinci grupta ise, ibadetler noktasında Allah'ın kendisine veyl ettiği kimselerden bahsedeceğiz.

İbadet kelime anlamı olarak, boyun eğmek ve itaat etmek, kulluk etmek, ilâh tanımak, tapmak, bir şeye bağlanıp, ondan ayrılmamak gibi manalar içermektedir. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere ibadet kelimesinin ifade ettiği esas manalar; "kişinin yüksek ve üstün birine karşı baş eğmesi, itaat etmesi, kendi hürriyetinden feragat ederek onun karşısında her türlü isyanı terk etmesi, tam bir bağlılıkla ona boyun eğmesidir." Allah'a ibadetten bahseden ayetlerdeki ibadet kavramı,[214] genel olarak tevhid, itaat, dua, Allah'ı bilmek, O'na boyun eğmek, iman etmek ve sâlih amel işlemek anlamlarını ifade eder.[215]Dolayısıyla ibadet Allah Teâlâ'nın razı olduğu ve sevdiği gizli açık bütün fiil ve sözleri içine alan oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. Namaz kılmak, oruç tutmak, zekatını vermek, hac ve umre yapmak, dua ve zikir etmek akla gelen ilk ibadetlerdir. Ancak ibadet kavramı, bunlara ilaveten, bütünüyle insan hayatını kucaklayan, yeme-içme adabından devlet idaresine, maliye ve ceza hukukuna kadar tüm terbiye ve ahlak kuralları ile kanun, nizam ve gelenekleri içine alan bir genişliğe sahip bulunmaktadır.[216]

NAMAZLARINDAN GAFİL OLANLAR

İbadetlerde şekil şartları vazgeçilmez olmakla birlikte, en az şekil kadar özen gösterilmesi gereken husus, imanla birlikte niyet, ihlâs, huşu, takva gibi kavramlarla ifade edilen öz ve içeriktir. Kur'an'a göre ibadetlerde niyet ve ihlâs, tevhid ilkesinin

---

[213] Zümer ,59/47
[214]Bkz: Bakara, 2/ 83; Âl-i İmrân, 3/64; Mâide, 5/72; Zâriyât, 51/56; Nisâ, 4/36
[215] Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Nil Y.,Ankara 1999: s. 487-488
[216] Bkz: el-Kardavi, *İslam'da İbadet*, Muvahhit y.,1986 s.73-74

ibadetteki yansımasıdır.[217] Bunu Hz. Peygamber, *"Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmek"* şeklinde belirtmiştir. [218]

İbadet bir bakıma ameli tevhid olarak tanımlanabilir. Tevhidin yani Allah'ı birlemenin eyleme dönüştüğü ibadet ise namazdır. Allah'ı tesbih, tekbir ve ta'zim etlemek, O'na hamd, şükür ve senada bulunmak, O'ndan yardım istemek, günahlarımız için tövbe etmek; dua, niyaz, yalvarma, tevazu, huşu, zikir, tefekkür…hepsi namazın birer parçası ve temel unsurudur.[219]

Namaz ayrıca Allah'ın yarattıklarının O'na yaptığı tüm ibadet şekillerinin bir sentezidir. Kıyam eden, rükû ve secde eden meleklerin ibadetleriyle, canlı ve cansız bütün varlıkların ibadetleri tespih ve tenzihleri namazda toplanmıştır.

Namaz sadece şekilden ibaret bir hareketler bütünü de değildir. O cismin, aklın ve kalbin iştirakiyle gerçekleştirilen mükemmel bir ameldir. Bu üç unsurun her biri adaletli bir şekilde yerli yerinde namazda temsil olunurlar: cisim için kıyam, ruku, sücud; dil için kıraat, tespih, zikir ve dua; akıl için düşünme ve anlama; kalp içinse huşu ve manevi lezzet vardır.

Bütün bu vasıflarıyla namaz, Kur'an-ı Kerim'de yüzden fazla yerde zikredilmektedir. Hadiste bildirildiği üzere eksiksiz olarak, erkan ve adabına riayetle namazlarını kılan kimseyi, Allah'u Teâlâ'nın, cennete koyacağına dair va'di vardır.[220] Öte yandan namaz gibi böyle ehemmiyetli bir ibadetten gafil olanlara ise ilahi ikazda bulunulmuştur. Nitekim Maun Suresi 4-7. ayetlerde şöyle buyruluyor;

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

" Vay haline o namaz kılanlara ki, onlar namazlarından gafildirler, ibadetlerini gösteriş için yaparlar. En ufak bir yardımı esirgerler."[221]

Burada ilahi ikaza muhatap olan kimselerin üç özelliğini görüyoruz;

---

[217] Karaman, Hayrettin,vd, a.g.e..,V/660-662.
[218] Buhârî, *îman*, 37
[219]Yıldız Abdullah, *Namaz Bir Tevhid Eylemi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2006: s.19
[220] Nesai, *Salat*, 6
[221] Maun, 107/4-7

Birincisi; Namazdan gafil olmaktır: Ayette "An salâtihim sahun" buyurulmuştur. "Fî salâtihim sahun" denmemiştir. Eğer "fî salâtihim sahun" kullanılsaydı ayetin anlamı, "namazlarında gafildirler" olurdu. Oysa namaz kılarken bir şeyi unutmak şeriatte nifak değil, hatta günah bile değildir. Aslında bu tip gaflet, hakkında korkutma yapılacak bir eksiklik değildir. Resulullah da namazda unutmuş ve telafi etmek için sehiv secdesi yapmıştır. "An salatihim sahun"un manası, "onlar namazlarından gafildirler" şeklindedir.[222] Bu ifade ise Taberi'nin yorumuyla namazı ciddiye almamak, başka şeylerle meşgul olmayı namaz kılmaya tercih etmek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamaktır.[223]

İkincisi; ibadetlerinde halka gösteriş yapmalarıdır: Bir kimsenin namazı ciddiye almamasının, namaz kılıyor görünse bile onun özünden uzak kalmasının önemli bir sebebi, 6. ayette "riya" kavramıyla ifade edilen "halka gösteriş yapma" eğilimidir. Riya, özellikle dinî davranışlarla ilgili bir terim olup "bir kimsenin, kendisinde bulunmayan dinî ve ahlâkî bir meziyeti, bir erdemi varmış gibi göstermesi, iyilik yapıyormuş gibi görünmesine rağmen yaptıklarıyla iyiliğin din ve ahlâktaki karşılığından öte maddî veya manevî bir çıkar amaçlaması" anlamına gelir. İşte ayette bu tutum eleştirilmektedir.[224] Bu iki vasıf ise münafıklığın alametidir. Kur'an'da münafıkların bu hali açıklanarak, Nisa Suresi 142. ayette, *"İki yüzlüler, Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Oysa O, onları aldatır. Namaza kalktıkları zaman üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az anarlar."* buyurulmaktadır.

Maun suresi'ndeki ikaza muhatap olanların üçüncü özelliği ise; onların en ufak bir yardımı dahi esirgemeleridir: Son ayetteki "mâûn" kelimesini Taberî, "insanın yararına olan her şey" şeklinde tanımlar ve kelimenin ayetteki anlamının "zekât, farz olan sadaka, hakkı ödenmeyen mal, insanların kendi aralarında birbirinden yararlandırmadıkları nimetler, hak, ödünç, mal" gibi anlamlara geldiğine dair görüşler naklettikten sonra kendisi "mâûn" kelimesinin bu bağlamda insanlara iyilik, hayır, nimetlerin paylaşılması gibi anlamları kuşatan genel bir ifade olduğunu belirtir. [225]

---

[222] Mevdudi, Seyyid Ebü'l-A'la, *Tefhimü'l-Kuran,* İnsan Yayınları, trc. Muhammed Han Kayhani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, 1986: VI/258
[223] bk. Taberî, *a.g.e.*: XII/ 705
[224] Karaman, Hayrettin vd*, a.g.e..,* V/659-660.
[225] Taberi,*a.g.e..,* XII/706-707

Namazlarını huşu ve huzurla eda eden kimseler bu tür hayırları yerine getirir, kötülükten uzak dururlar. *"Muhakkak namaz kötü ve iğrenç şeylerden vazgeçirir. Allah'ı anmak, elbette en büyük ibadettir."* [226] Riya ve gafletten kurtulamayan bir namaz ise etkisini göstermez, insanı kötü işlerden alıkoymaz. Bu nedenle onlar yardımlaşmayı engellerler. İnsan olan kardeşlerine yardımı; hayır ve iyiliği engellerler. Yani Allah'ın kullarından iyiliği esirgerler. Eğer onlar gerçekten namazı Allah için ikame etselerdi, onun kullarından iyiliği esirgemezlerdi. İşte Allah katında kabul edilen gerçek ibadetin mihengi budur.

Böylece bir kere daha kendimizi bu inanç gerçeğinin önünde bu dinin karakterinin önünde buluyoruz. Görüyoruz ki Kur'an'ın apaçık bir hükmü genelde ibadetleri, özelde ise namazı hakkı ile ikame etmedikleri için kulları "veyl" ile uyarıyor. Namazı ruhsuz bir şekilde sırf hareketleri ile eda ettikleri için, namazda kendilerini sırf Allah'a vermedikleri için, gösteriş hareketleri ile namaz kıldıkları için. Bundan dolayı namaz onların kalplerinde ve eylemlerinde etkisini bırakmamıştır. Öyle ise bu namaz boşa gitmiştir. Hatta bu namaz ağır bir biçimde, cezalandırmayı gerektiren bir günaha dönüşmüştür.[227]

III. AHLAK

Kur'an'ı Kerim'de veylin kullanım alanlarını üçe ayırmıştık. Bu gurupların üçüncüsü ahlaktır. Ahlak Arapça "hulk" veya "huluk" klimesinin çoğuludur[228]. Sözlük anlamı "seciye, huy, tabiat" demektir. Terim olarak ise, *"insan nefsinde yerleşen bir meleke sayesinde fikri bir zorlamaya ihtiyaç göstermeden ortaya çıkan fiil ve davranışları"*ifade eder.[229] Birey ve toplum üzerindeki nüfuzlarına göre ahlak sistemlerini din dışı ve disel olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Din dışı ahlak sistemleri, insanların hareketlerini kişisel menfaatle mutluluğa erişme esasına bağlamaktadırlar. Böylece din dışı ahlakla şahsi ihtiraslar ön planda tutulduğu için kişi ahlaksızlığa

[226] Ankebut, 29/45
[227] Kutub, Seyyid, *Fizilâli'l-Kur'an*, terc. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yılmaz, Dünya Yayınları, İstanbul, 1991: X/580-582
[228] İbn Manzur*, a.g.e.;* "hulk" md.
[229] Geniş bilgi için bkz. Çağrıcı, Mustafa, "*Ahlak", DİA.,* İstanbul, 1989, II/1 vd.

sevkedilmektedir.[230] Kur'an ahlakı ise din dışı ahlakın tersine, Allah'ın bütün yarattıklarına karşı merhametli olmak, beşeriilişkilerde dürüstlük ve güvenilirlilik, karşılıksız sevgi ve fedakarlık, samimiyet ve iyi niyetli hareket etmek gibi insan olmanın onur ve şerefine yakışan erdemleri yerleştirmiştir. Bu bölümde hangi ahlaki hususlarda, kimlere veyl edilmiş onları açıklayacağız.

A) İNSANLARI ARKADAN ÇEKİŞTİRİP, YÜZÜNE KARŞI ALAY EDENLER

Bütün İlâhî kitaplar ve bunların özü olan Kur'ân-ı Kerîm, insanların kaçınması gereken eylemleri belirtmiş, bunların dışında kalan şeyler mubah ve helâl sayılmıştır. Yasaklar pek sınırlı, mubahlar sınırsızdır. İlâhî Kitâbların özü olan Kur'ân'ın ve ona aykırı olmayan sağlam hadislerin çizdiği genel çerçeve içinde yasakları çiğnemek, İslâm ahlâkına aykırıdır. Buna göre adam öldürmek, zina etmek, yalan söylemek, adaletten ayrılmak, haksız yere başkasının malını yemek, gasp etmek, çalmak, dedikodu yapmak, iftira etmek, bilmediği şeylerin ardına düşmek, insanların ayıp ve kusurunu araştırmak, insanları halka rezil etmeğe çalışmak, hased etmek, çekememezlik ve benzeri şeyleri yapmak İslâm ahlâkına aykırıdır, başka deyişle ahlâksızlıktır. Bunları yapmamak, tersine başkalarına iyilik etmek, doğru olmak, doğru söylemek, âdil davranmak, adam kayırmamak, rüşvetten, iltimastan kaçınmak, kendisini düşündüğü kadar başkalarını da düşünmek, hâsılı Kur'ân ve Hadîsin övüp teşvik ettiği huyları ve davranışları yapmak, iyi ahlâktır.

İşte Allah Teâlâ, ayetlerinde, güzel ahlak vasıflarını taşıyan kimseleri övüp müjdelerken[231], öte yandan ahlak-ı seyyie yani kötü ahlak sahibi kimseleri de azab ile tehdit etmektedir. Toplumlarda en büyük yaralardan biri olan, toplumda fitne ve fesada yol veren dedikodu, yerilen hususlardan birisidir. Hümeze suresinde وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ *"İnsanları arkadan çekiştiren, yüzlerine karşı onlarla alay eden her kişinin vay*

[230] Kandemir, M. Yaşar, *Örneklerle İslam Ahlakı*, İstanbul, 1980: s. 24 vd.
[231] Bkz: Bakara, 92/62; Mâide, 110/69; Nisa:,98/123-124

haline"[232] buyrularak, bu ahlaki kanunun ihlali karşısında kullar azab ile uyarılmaktadır. Ayette geçen *hümeze* ve *lümeze* kelimelerini İbn Abbas "*Ümmetimin şerlileri, insanlar arasında söz götürüp getiren (dedikodu yapıp fitne çıkaranlar)dır."*[233] hadisi ışığında "hümeze"yi "kattat" ve "lümezeyi" "ayyab" ile tefsîr etmiştir ki, birincisi, söz götürüp getiren yalancı; ikincisi ise, durmadan kusur arayıp suçlamada bulunan iftiracı demektir. Buna göre hümeze ve lümeze söz götürüp getirenler ve dostlar arasım açıp bozanlar; aynı zamanda suç ve günahtan beri kişilere iftira ile tecavüzde bulunanlar hakkında kullanılan iki sıfattır. Tefsirciler arasında farklı yorumlar yapılsa da, şüphesiz bu yorumların hepsi şu noktada birleşmektedir: Toplumu eliyle, diliyle, göz ve kaş işaretiyle, mal ve servetiyle rahatsız edip fitne ve fesat çıkaran herkes hümeze ve lümeze'nin kapsamına girer.[234]

Ayetlerin, Velid bin Muğire, Umeyye bin Halef, Ahnas bin Şureyk arasında isminde ihtilaf edilen biri için indiği rivayet edilir.[235] O zengin, önde gelen ve gururlu bir kişidir. Bütün uğraşısı Peygamberle alay etmek, onu ayıplarla suçlamaktır. Rivayet, ayetlerle uyumludur. Bu ayetler, kâfirlerin, özellikle zengin ve önderlerinin Peygamber ve daveti ile ilgili tutumlarını sergileyen tablolardan biridir. Ayetler, onların yüzlerine karşı korkutma ve azarlama ile uyarıcı bir haykırıştır. Ayetin, tahsis söz konusu olmaksızın genel olarak bu tür davranış sergileyenlerin hepsi hakkında umumi olduğu da söylenmiştir. Mücahid'in ve çoğunluğun görüşü de budur.

B. MALINA GÜVENİP, ONUN EBEDİ OLDUĞUNU ZANNEDENLER

Hemz ve lemzin, insanlara üstünlük taslamanın, onları hor görmenin sebebi olarak Hümeze Suresi ikinci ayette mal ve uzun emel sahibi olma görülmektedir. الَّذِي جَمَعَ مَالا وَعَدَّدَهُ *"ki O malı toplayıp, onu tekrar tekrar sayandır. O, malının kendisini sonsuza dek yaşatacağını zanneder"*[236] Çünkü zenginlik, ucub ve kibir getirir. İhtiyaç

[232] Hümeze, 104/1
[233] Ahmed, *Müsned:* VI/459.
[234] Yıldırım, Celal, *a.g.e.;*XIII/6894-6895.
[235] Taberî, *a.g.e.;* XII/ 676
[236] Hümeze, 104/2-3

olmadığı halde malın tekrar tekrar sayılması, psikolojik bir rahatlığa işaret eder. O kadar ki mal, sahibini aşın gaflet ile malının onu dünyada ebedî bırakacağı zannına götürür.

Allah Teâlâ bütün bu zanları ve hesapları kınamıştır. Mal insanın değerini yükseltmez, başkalarını incitmeyi de gerektirmez. Sanıldığı gibi mal dünyada ebedî kalıcı değildir. Ebedî olan, Hz. Ali (r.a.)'nin buyurduğu gibi, ilim ve ameldir: "Mal bekçileri öldü. Âlimler ise yaşıyorlar. Âlimler zaman durdukça dururlar."

Allah Teâlâ zevkinden dolayı malı toplayan hemz ve lemzin cezasını belirtmiştir; içine atılan her şeyi kırıp döken cehennem ateşine atılıp sürülmek. O, Allah'ın sönmeyen ateşidir. Allah onu asiler için hazırlamıştır. Kalbe varıncaya kadar ceseddeki her şeyi yer. Kapıları kapalıdır, üzerlerine kilitlidir. Onlar ise sütunlara bağlı haldedirler. [237]

Malın kendini ebedi yaşatacağını zanneden ve Kur'an-ı Kerimde bize kıssası bir ibret tablosu olarak bildirilen Karun bu kimselerden biridir. Allah Teâlâ Kasas Suresi 79-82. ayetlerde Karun'u ve O'nun gibi olmak isteyenlerin kıssasını bizlere şöyle bildiriyor:

"Bir gün (Karun) ihtişam içerisinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatım isteyenler, «Keşke Karun'a verilenin bir benzeri de bizim olsaydı. Hakikat şudur ki o çok büyük bir servet sahibidir» dediler. Kendilerine ilim verilen kimseler ise dediler ki: «Yazıklar olsun size! İman edip salih amel işleyen kimse için Allah'ın sevabı (ve mükâfatı) daha hayırlıdır. Bu saadete yalnız (taat ve ibadette) sabredenler kavuşur. Biz hem onu (Karun'u) hem de evini (zelzele ile) yere geçirdik. O'na Allah'tan başka yardım eden herhangi bir grup bulunmadı. Kendisi de azaptan kurtulanlardan olmadı. Dün onun yerinde olmayı temenni edenler, «Demek ki Allah kullarından dilediğine rızkı çok, dilediğine az veriyor. Eğer Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki inkârcılar gerçekten iflah olmazlarmış» demeye başladılar."[238]

[237] Zuhayli, Vehbe, *a.g.e.*; XV/628.
[238] Kasas, 28/79-82

Ayetlerde bildirildiğine göre; Azgınlık, gurur, şımarıklık ve kibir Karun'u tamamen kaplamış, kavmi olan İsrailoğulları'na karşı büyüklük taslamış, onların huzurunda azamet ve ihtişamı izhar etmek istemişti. Bundan dolayı bir bayram günü elbiseler, güzellik malzemeleri, süslü binekler gibi dünya hayatının geçici metaı ile süslü görkemli bir kafile ile kavminin karşısına çıkmıştı.

Bu gösteriden sonra halk Karun konusunda iki guruba ayrılmıştı: Bir gurup insanın sathî gösteriden gözleri kamaşmış, bu manzaradan son derece hoşlanmış, servet, mal, izzet ve mevki hususunda Karun gibi olmayı istemişlerdi. Bunlar her zaman var olan maddeci kimselerdi.

İkinci gurup ise, Allah'ın basiretini nurlandırdığı, dünyanın ziynetlerine aldanmayan, gerçeklere bakan, dünyanın fani olduğunu idrak eden ve gerçek mutluluğun ahiretteki manevî kurtuluş olduğunu idrak eden kimselerdi. Bunlar dünyanın ve insanın akıbetini bilen müminler -İsrailoğulları'nın âlimleri- idi. Bu kimseler birinci guruptaki arkadaşlarına şöyle demişlerdi: "Yazık size! Allah'ın sevabı -yani cennet ve cennet nimetleri Karun'un mal ve mevkiinden daha hayırlıdır. Bu nimetler iman edip salih amel işleyenlere verilir. Ahiretteki cennet sadece Allah'a taat üzerinde sabreden kimselere verilir."[239]

Karun'un dünyadaki cezası köşkü ile birlikte yerin dibine geçmekti. Karun sanki hiç var olmamış gibi yok oldu.[240] Ahirette ise ona cehennem azabı vardır. Bu her iki durumda da kendisine yardım edecek ve onu Allah'ın azabından kurtaracak hiç

[239] Ferrâ'nın açıklamasına göre, "Veyleke", kelimesi, "veylün leke"kelimesi,"Sana yazıklar olsun" demektir. Buna göre, bu kelime çok kullanıldığı için "lâm" hazfedilmiştir. Böylece sanki, "Yazıklar olsun sana. Bil ki Allah..." denilmek istenmiştir. Bu, aynı zamanda Kutrub'un Yunus'dan naklettiği bir görüştür. Sibeveyh şöyle der: "Halil'e, bunun nasıl bir kelime olduğunu sorunca, şu cevabı verdi: "Vey" 'den ayrı, müstakil bir kelimedir. Onlar hatalarını anladıklarında, önceki sözlerine pişman olarak "vey" (vay!, tüh!) dediler." Binâenaleyh Allah Teâlâ bu kelimeyi, insanları hayrete davet için kullanmıştır. Er-Râzi,*a.g.e.*.: XVII/567-568

[240] Ayet-i kerimede, Karun'un ve evinin, yerin dibine geçirildiği zikredilmektedir. Karun'un bu şekilde cezalandırılmasının sebebi hakkında Taberi, Abdullah b. Abbas'tan özetle şunları nakletmektedir: "İsrailoğullarına zekat verme emri gelince, Hz. Musa bu emri Karun'a da tebliğ etmiş ve belli bir miktar zekat tayin etmiştir. Karun bu miktarı çok bulmuş ve İsrailoğullarını Hz. Musa'nın aleyhine kışkırtmıştır. Allah Teâlâ da onu bu şekilde cezalandırmıştır. et-Taberi, *a.g.e.*. X/108

kimsesi olmamıştı. Azaba karşı gelecek ve azabı reddedebilecek bir güce de sahip değildi. [241]

Şüphesiz ki Kur'ân'da, geniş servetiyle ün yapan Karun misal verilirken, hem Mekke'li zengin putperestler, hem de yaşamakta olan şımarık ve azgın zenginler uyarılmakta ve müminlerin servet edinirken onu sadece bir araç görmeleri telkin edilmektedir. Aynı zamanda hakiki mutluluğun, gerçek anlamda insan olmanın ölçü ve kıstasının mal ve geniş servet olmadığına işaretle; insanı insan yapan şeyin, kalbinde kök salan sağlam iman ve irfanı, doğruyu bulan selîm aklı ve haktan yana gelişen vicdanı olduğu hatırlatılıyor. Zira mal ve makam, şöhret ve servet arızî şeylerdir ve amaca yönelik araçlardır. İyi ve yararlı yolda kullanılırsa sahibini her iki âlemde mutlu ve bahtiyar eder; kötü ve zararlı yolda kullanılırsa, sahibini felâkete sürükler. Nitekim geniş servet ve nimeti amaç edinen ve onu şımarma ve böbürlenme, inkâr ve tuğyan vasıta ve vesilesi yapan Karun'un nasıl bir sonuçla baş aşağı geldiği en duyarlı şekilde anlatılmakta ve ondan ibret almamız tavsiye edilmektedir. [242]

Mal ve servetin imtihan vesilesi olduğunu anlatan başka bir ibret tablosu ise Kalem Suresi 17-32. ayetlerde gözler önüne serilmektedir. Bu ayetler bahçeleri olan bir gurubun kıssasını anlatmaktadır ki, bu adamlar "Allah izin verirse/dilerse" demeksizin bahçenin ürünlerini hasat edeceklerine dair yemin edip bahçeden fakirleri mahrum bırakmayı planlamışlar ve güçlerine dayanarak sabah erkenden kararlarını gerçekleştirmeye gitmişlerdi. Allah da kötü niyetlerine ceza olarak, ürünleri hasat edilmiş gibi yapan bir belayı onlara musallat etmiştir. Bahçelerini bu durumda gördüklerinde şaşkınlığa düşmüşler, hatta bahçenin (yolunu) kaybettiklerini zannetmişler, sonra gerçeği anlamışlar ve mahsullerini kaybedip mahrum kaldıklarını idrak etmişlerdi. Onların içerisinde, kendilerine orta yolu, itidalli olmayı ve haddi aşmamayı öğütleyen, aklını kullanan iyi bir adam vardı. Onlara: "Bu gidişimizin nasıl sonuçlanacağını size bildirmemiş miydim?" dedi. Onların tevbe ve tesbih etmelerini, günahlarını kabullenmelerini istedi. Bunlardan bazıları diğerlerini kınamaya başladılar; Allah'ı

[241] Razî, a.g.e. XXV/17.
[242] Yıldırım, Celal, *a.g.e.*., IX/4579-4581.

teşbih, istiğfar edip zulüm ve azgınlıklarını kabullendiler[243], قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ *"Yazıklar olsun bize, hakikaten biz azgın kimseler misiz"*[244]dediler. Bu ifade, onların suçlarının büyüklüğünü kabullendiklerini ortaya koymaktadır.[245]Böylece kaybettikleri ve mahrum kaldıkları şeylerin yerine daha iyisini getirmesi ümidi ile tevbe edip, Allah'a yöneldiler.

C. ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPANLAR

Dünyada ikazı, ahirette ise azabı hak eden; toplumda yer alan fertlerin birbirine karşı güvenini sarsan; kardeşlik bağlarını koparan, maddeyi, malı mülkü amaç olarak ön plâna getiren önemli bir başka ahlaki hastalık ise ölçü ve tartıda hile yapmaktır. Bu husus Mutaffifin Suresi 1-3 ayetlerinde şöyle ifade ediliyor:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

"İnsanlardan kendileri bir şeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara bir şeyi ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin, vay haline!"[246]

Ayetin sebebi nuzulü hakkında Süddî der ki: Allah'ın Rasûlü (sa) Medine-i Münevvere'ye geldiğinde orada Ebu Cüheyne Amr adında tüccardan birisi vardı. Onun iki ölçeği vardı; birisini kendisi satın alırken, diğerini de satarken kullanırdı. Allah Teâlâ bunun üzerine (onun hakkında) bu ayet-i kerimeyi indirdi. [247]

Ayetlerin iniş sebebi özel bir olay olsa da genel anlamda ölçü ve tartıyı eksik yapmanın çirkinliğine dikkat çekilmiş, bencillik ve başkalarını aldatma gibi ahlâka aykırı duygu ve davranış içinde olanlar kınanmıştır. İnsanların, kendi haklarını gözettikleri kadar sorumluluklarını da özenle yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmış, hakka konu olan her işlemde adaleti titizlikle korumaları istenmiştir.[248]

---

[243] Derveze, İzzet, *a.g.e.*, I/46-47.
[244] Kalem, 68/ 31
[245] Er-Râzi, *a.g.e.*: XXII/60-61
[246] Mutaffifin, 83/1-3
[247] Vahidî, a.g.e... s. 326.
[248] Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî'nin bu yöndeki bir yorumu için bk. Râzî*, a.g.e*. XXXII, 91

Ölçü ve tartının adaletle yapılmasını emreden başka ayetler de vardır. *"Ölçtüğünüz vakit de ölçeği tam yapın. Doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha hayırlıdır, hem akıbeti itibarıyla daha güzeldir."*[249] *"Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru tartın. Biz bir kimseye gücünün yettiğinden başkasını teklif etmeyiz."*[250] *"Teraziyi adaletle doğrultun, tartılanı eksik yapmayın."*[251]*Allah Teâlâ kendilerine nasihatini tekrar ettikten sonra insanların ölçü ve tartısında hile yaptıkları için Şuayb (a.s.)'in kavmini helak edip yok etti: "Ey kavmim! Ölçekte ve tartıda adaleti yerine getirin. İnsanların eşyasını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesatçılar olarak fenalık yapmayın."*[252]

Konumuzu oluşturan 1 ve 2. ayetlerde ölçü ve tartı hususunda doğru davranmayanlar, "mutaffifîn" sıfatıyla anılmış ve "veyl" sözüyle tehdît edilerek alçaltılmışlardır. Böylece bu emirlere uyulmadığı takdirde dünyada ilahî kınamaya maruz kalma, âhirette de şiddetli bir azaba uğramanın kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır. Bunun için Kur'ân'da ölçü ve tartıda hile yapan Medyen halkının ilâhî hışma uğrayıp helak edildikleri tarihî bir misâl olarak tam on bir yerde anılmaktadır. İbn Abbas (ra)'dan gelen bir rivayette, bu kavmi kastederek Resulullah(s.a.s) ölçü ve tartı ile meşgul olanlara şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz siz öyle bir iş ve duruma sahip çıktınız ki, sizden önce gelip geçen ümmetler o yüzden helak olmuştur."*[253] Başka bir rivayette ise;*"Bize karşı silah taşıyan bizden değildir; bizi aldatan da bizden değildir."*[254] Buyrulmaktadır.

D. HASED VE KISKANÇLIKLA NEFİSLERİNE UYANLAR

Kur'an-ı Kerim'de veyl ibaresinin geçtiği bir başka ayet, Maide Suresi 31. ayettir;

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَـذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْءَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ

[249] İsra, 17/35
[250] En'am, 6/152
[251] Rahman, 55/9
[252] Hûd, 11/85
[253] Hâkim/sahîh isnadla - Terğîb - Terhîb : 3/227
[254] Buhari, Fiten: 7, Diyat: 2; Müslim, İman: 161, 163, 164, Fiten: 16; Nesai, Tahare: 26, 29; Tirmizi, Hudud: 26; İbn Mace, Fiten: 11; Daremi, Siyer: 76; Ahmed, Müsned: 2/3, 53, 184, 185, 224, 329, 417.

"Nihayet Allah, ona kardeşinin ölmüş cesedini nasıl örtüp gizleyeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten aciz miyim ben?" dedi. Artık pişmanlık duyanlardan olmuştu. "[255]

Bu ayette geçen veyleta (yazıklar olsun bana) ifadesi Hz Adem'in oğlu Kabil tarafından bir hayıflanma ve tehasür ifadesi olarak kullanılmıştır. Habil ile Kabil kıssası olarak bilinen, bizlere ahlaki öğütler veren, ayetlerde anlatılan bu kıssa kısaca şöyledir:

Kabil'in kendisiyle birlikte doğan ikiz kız kardeşi ile evlenme hususunda anlaşmazlık doğmuştur. Hz. Âdem bir batında doğan erkek ile diğer batında doğan kız çocuğu birbirleriyle evlendirirdi. Erkeklere beraberinde doğan ikizi helâl değildi. Hz. Havva, Kabil ile birlikte İklimiyâ adında güzel bir kız doğurmuştu. Habil ile birlikte ise Leyûza adında pek güzel olmayan bir kız doğurmuştu. Âdem bunları evlendirmek isteyince Kabil, kız kardeşimle evlenmeye ben daha bir hak sahibiyim, dedi. Bunun üzerine bir kurban sunmak teklifini ittifakla kabul ettiler.

Müfessirlere göre Kabil'in takdim ettiği kurban bir demet başaktı. Çünkü o çiftçi idi. Ekinlerinin en adilerini seçip takdim etmişti. Hatta aralarında iyi bir başak görünce onu alıp buğdayını çıkarmış ve yemişti. Habil'in kurbanı ise bir koçtu. Çünkü Habil koyunları olan bir kimse idi. Kurban olarak sunduğu bu koç, davarlarının en iyisi idi. O bakımdan kurbanı kabul olundu. Kabil'in kardeşini öldürmeye kalkışması, onu dünyada da ahirette de hüsrana uğrayanlardan kıldı. [256]

Her ne kadar Kabil pişmanlık duyanlardan olduysa da onun bu pişmanlığı kendisini tövbe edenlerden kılmamıştı. Çünkü bu duyduğu pişmanlık, "veyletâ" ifadesindeki hayıflanma, sadece öldürme dolayısıyla değil, kardeşini bir sene boyunca sırtında taşıdığından yahut da onu öldürmekten bir fayda elde edemediğinden dolayı ve babasının, annesinin ve diğer kardeşlerinin kendisine kızgınlığı sebebiyle idi. Yahut da onu öldürdükten sonra ehemmiyet vermediği için kardeşini açıkça terk ettiğinden dolayı

[255] Maide,5/31
[256] Zuhayli, Vehbe, *a.g.e.,*III/432-434.

olmuştu. Karganın bir diğer kargayı gömme işini görünce kalbinin bu derece katılığına pişmanlık duymuştu. [257]

Durum ne olursa olsun Kur'an üslubu açıkça göstermektedir ki bu kıssa, sadece bir öğüt ve hatırlatma için gelmiştir. Kur'an'ın, sürekli olarak kıssalarında gösterilen asıl hedef budur. Görüldüğü gibi bu kıssanın ayetlerinin hedefleri arasında, güçlü ve yüce olan Allah'ın; insanların amellerindeki niyetlerini ve gidişatlarını bildiğini, onun sadece güzel niyet ve samimi istek sahiplerinden amellerini kabul edeceğini ve yalnızca onları, rızasıyla kuşatacağını ilan etmektedir.[258]

Ayrıca Yüce Allah bu kıssayı kin, kıskançlık ve egoizmin etkisini açıklamak üzere irad etmekte, bu hallerin kişiyi birçok tehlike, helak ve çirkinliklere götüreceğini anlatmaktadır. Kıskançlık ve benzeri nefsanî duygulara boyun eğen insan, kardeşini dahi öldürebilir; ancak bunun sonu dünyada insanı içten içe yakan vicdan azabı ve pişmanlık, âhirette ise cehennem ateşidir. Nitekim tarih boyunca haset ve kıskançlık yüzünden geçmiş milletler peygamberlerini öldürmüşlerdir. Yine İsrail oğulları, sırf kıskançlık yüzünden Hz. Peygamberi öldürmek istemiştir. Kıskançların gözleri kendi üzerlerindeki nimetlere karşı kördür; Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetleri göremezler, başkalarının ellerindeki nimetleri görür ve onlara karşı kin güderler. Şüphesiz bu durum kötü bir hastalıktır. Hem öyle bir hastalık ki haset, Resulullahın buyurduğu gibi, ateşin odunu yakıp yok etmesi gibi insanın iyi huy ve amellerini giderir, yok eder.[259] Bu hastalığın şifası ise İslâm'ın kurallarını yaşayarak nefsi terbiye etmek ve onu kötülükleri emreden bir nefis olmaktan çıkarıp Allah'ın kendisine lütfettiklerine razı olan bir nefis haline getirmektir.[260]

E. AİLESİNİN HAKKINI GÖZETMEYENLER

Bireylerin, bu ve benzeri ahlaki hastalıklardan kurtulup, Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve bununla birlikte salih amelde bulunan kişiler olmaları için eğitim ve terbiye çok önemlidir. Bu eğitim ve terbiye ilk olarak, küçük yaşlarda başlamak

[257] Bkz. Râzî, *a.g.e*. XI/210.
[258] Derveze, İzzet, *a.g.e.*, 7/74-77.
[259] Ebû Dâvud, *Edeb* 44; İbn Mâce, *Zühd* 22
[260] Karaman, Hayrettin,vd. *a.g.e*.; II/205-206

üzere anne ve baba tarafından verilmektedir. Ahlaklı bireyler, temelleri İslami esaslara göre atılmış, inancı sağlam ailelerde yetişirler. Böyle ailelerin temelinde sevgi ve saygı yatar. Anne babaların çocuklarına, çocukların da anne babalarına saygı göstermeleri birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Anne babalar çocuklarını birer ilahi emanet olarak kabul etmelidirler. Onların maddi ihtiyaçlarını imkânları nispetinde temin etmeli, huzurlu bir yuva ortamı oluşturmalıdırlar. Ancak maddi isteklerin yanı sıra, evlatlara kazandırılması gereken en önemli husus güzel ahlak ve sağlam bir inançtır. Nitekim Peygamber(s.a.s) de *"İnsanlara verilen şeylerin en hayırlısı güzel ahlaktır."*[261] Buyuruyor. Anne-babalar, *"Şüphesiz, Allah'ın resulünde, sizin için, Allah'ın rahmetini ve ahiretin nimetlerini arzulayanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için güzel bir örnek vardır."*[262] Emri gereğince Allah resulünü örnek alarak yaşamalı ve evlatlarına da bunu aşılamalıdırlar.

Öte yandan evlatlar da anne ve babalarının kendilerine olan emeklerine saygı göstermeli, ebeveyni nasıl onlara küçükken onlara merhamet etti ise, evlat da o şekilde anne-babasına muamelede bulunmalıdır. Yüce Allah anne babaya iyilik ve itaat hususunda birçok ayet inzal buyurmuştur. Konuya ilişkin ayetler incelendiğinde Allah Teâlâ kendisinden sonra en büyük hak sahibinin anne baba olduğunu bildirmektedir.*"Rabbin, O'ndan başkasına kulluk etmemenizi ve anne babaya iyilikle davranmayı emretti. Şayet onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlılığa uğrarsa, onlara 'Öf' bile deme ve onları azarlama. Onlara güzel söz söyle…"*[263] Ayrıca anne babaya iyilik ve teşekkürü kendisine şükretmeyle birlikte zikretmiştir. *" Hem bana, hem de anne babana şükret, dönüş yalnız banadır."*[264] Konuya ilişkin daha birçok ayeti sıralamak mümkün, ama konumuzun çerçevesini aşacağı için burada zikretmiyoruz.[265]

Kur'an, anne babaya itaati emreden ayetlerin yanı sıra, onlara karşı sergilenen olumlu ve olumsuz tutumlara da örnekler vermektedir. Olumluları, Hz Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yahya, Hz. İsa, Hz. İsmail, Hz. Yusuf'un tutumlarıdır. Bunlar anne ve

[261] Ahmed, *Müsned*, IV/ 278
[262] Ahzab, 33/21
[263] İsra,17/23-24
[264] Lokman, 31/14
[265] Bkz:2/215, 4/36, 6/151, 19/14,

babalarına iyi davranmış, onlara güzel sözler söyleyerek ellerinden gelen iyiliği yapmışlardır.[266]

Bir de kimliği belirtilmeyen asiler vardır. Bunlar da anne babalarına karşı gelmiş, söyledikleri gerçekleri yalan saymış kimselerdir.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ

" O kimse ki, anne babasına: "Öf size, benden önce nice kuşaklar gelip geçmişken, beni(diriltip) çıkarılacağımla mı tehdit ediyorsunuz?" dedi. O ikisi (anne ve babası) ise, Allah'a sığınarak: "Yazık sana, iman et, hiç şüphesiz Allah'ın va'di haktır"(derler; fakat) O:" Bu, geçmişlerin masallarından başkası değildir." Der. İşte bunlar, cinlerden ve insanlardan kendilerinden evvel gelip-geçmiş ümmetler içinde (azap) sözü üzerlerine hak olmuş kimselerdir. Gerçekten onlar, ziyana uğrayanlardır."[267]

Ayetlerin Hz. Ebubekir'in oğlu hakkında rivayet olunduğu söylense de, müfessirlerin çoğu bu görüşte değildir. Ayrıca ayette geçen "veyleke" kelimesi, anlam bakımından dikkate şayandır. Çünkü veyl aslında bir azap ve helak ifadesi iken Razi(ö. 606/1210)'nin da ifade ettiği gibi, burada, anne ve babanın oğulları aleyhine bir bedduası olup, bununla, onun gerçekte helak olması değil de, imana karşı bir teşvik kastedilmiştir.[268] Anne babanın, sevgi ve merhametle evladını azaptan korumaya çalışmasını ve bunun için çırpınışını ifade etmektedir. "Bu gidişle sana yazık olacak" gibi bir ifade, bir acıma söz konusudur.

[266] Hatip, Abdülaziz, *Mutlu Bir Aile İçin,* Rağbet Yayınları, S;62
[267] Ahkaf, 46/17-18
[268] er-Râzi ,*a.g.e.*; XX/38-40.

III. BÖLÜM

MÜRSELÂT SURESİ TEFSİRİ

I. SURE HAKKINDA GENEL BİLGİ

A.SURENİN ADI VE AYET SAYISI

Sûre adını, birinci âyette geçen *"mürselât"* kelimesinden almıştır.[269] Mushaflar ve tefsirlerde yaygın olarak bu isimle anılmaktadır. Bazı tefsirlerde ve Buhârî'de[270] sûre başındaki vav harfi ile birlikte "Ve'l-Mürselât" şeklinde isimlendirilmiştir. Ayrıca "Ve'l-Mürselâti urfen" adıyla da anılmaktadır.[271] Kur'an-ı Kerim'in yetmiş yedinci suresi olan Mürselât Suresi elli ayet, yüz seksen bir kelime, sekiz yüz on altı harften ibarettir. Fasılası elif, be, te, ra, ayn, lam, mim ve nun harfleridir.

B. NUZÜL DÖNEMİ, SEBEBİ VE SIRASI

Sûrede, Kıyamet günü ve dehşetini pekiştirme, kafirlere korkunç sonlarını hatırlatma, müminlerin sonlarını övme bulunmaktadır. Surenin konusundan, Mekke döneminin başlarında nazil olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Mürselâttan önceki ve sonraki Dehr ve Nebe Surelerinin Mekki olduğunu düşünürsek, aynı içeriğe sahip Mürselât suresinin de aynı dönemde nazil olduğunu söyleyebiliriz.[272]

Sure kronolojik olarak 104. sure (*Hümeze*) ile 50. sure (*Kâf*) arasındaki bir zamana, yani hemen hemen Hz. Peygamber'in risalet görevini yüklenmesinin dördüncü yılına yerleştirilebilir.[273] Nüzul sırasına göre otuzüçüncü suredir. Yalnız, İbn Abbâs, Katâde ve Mukatil'den "Onlara: Rükû edin denildiği zaman rükûa varmazlar." (âyet: 48) âyetinin medenî olduğu da rivayet edilmiştir.[274] Bu ayetin diğer ayetlerle tam uygunluğu bunun doğruluğundan şüphe ettiriyor. Surenin bölümleri birbirine bağlı, dengelidir. Ayetlerin konu bütünlüğü arzetmesi bir defa da indirildiğini söylemeye

---

[269] Kelime hakkında geniş bilgi için baknz; Surede Geçen Kelimeler; Mürselât
[270] Buhari, Tefsir, 77
[271] bilgi için bk. İbn Âşûr, *Muhammed et-Tahir, Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir,* Mısır, 1964:XXIX, 417-418
[272]bkz; Mevdudi, *a.g.e:,* VI/525-526
[273]Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir,* terc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000: s.1221-1223
[274]eş-Şevkani, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali Muhammed el-Havlani, *Fethu'l-Kâdir*, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1964: V, 411; İbn Âşûr, *a.g.e.*: XXIX, 418

götürmektedir.[275] Mürselât Suresi, aynı konuyu çeşitli açılardan Mekke'lilerin zihinlerine yerleştirmek istemiştir.

Sebebi nuzulü ise Abdullah ibn Mes'ûd şöyle anlatıyor: Allah'ın Rasûlü (sa) ile bir mağarada idik. Ve'I-Murselâti urfen... nazil oldu. Ve ben, Rasûlullah'ın ağzından onu aldım (ezberledim). Hz. Peygamber daha onu okumayı yeni bitirmişti. Tam olarak hatırlamıyorum "Ondan sonra hangi söze inanacaklar!?" ile mi, yoksa "Onlara rükû edin denildiğinde rükû etmezler." ile mi bitirmişti ki birden bir delikten bir yılan çıkıverdi. Hz. Peygamber: "Onu öldürün." buyurdu ve fakat yılan elimizden kaçtı (kurtuldu) ve başka bir deliğe girdi. Hz. Peygamber (sa): "Siz onun şerrinden korundunuz (kurtuldunuz), o da sizin şerrinizden korundu (kurtuldu)." buyurdular.[276]

Kurtubî(ö. 671/1272) hadisin Müslim tarafından İbn Mes'ûd'dan rivayetle tahric edilmiş olduğunu kaydediyor. Ayrıca, sûrenin nüzulünün Cinn gecesi olduğu ayrıntısına da yer verilmiştir.[277] İbn Kesîr (ö.774/1372)'deki rivayette bu mağaranın Mina'da bir mağara olduğu beliritlmiştir.[278]

"*Onlara: 'Rükû edin. ' denildiği zaman rükûya varmazlar."*ayeti ise İbnu'l-Münzir'in Mücâhid'den rivayetine göre Sakîfliler hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s) onlardan müslüman olmalarını isteyip namazı emredince: "Biz eğilmeyiz (rükû etmeyiz) çünkü eğilmek bizim için bir sövgü sebebidir." demişler. Hz. Peygamber (s.a.s) de: "Kendisinde rükû olmayan dinde hayır yoktur." buyurmuşlar ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuş. Bu rivayete göre Taberi'nin de içinde bulunduğu bir gurup müfessir, bu âyet-i kerimenin medenî olduğunu söylemiştir.[279]

C. SURENİN FAZİLETİ

Sure ile ilgili Taberi de geçen[280] bir rivayet İbn Abbas'ın azatlısı Kureyb'den nakledilir; "Ben: 'Andolsun ardarda gönderilenlere' suresini okudum. Abbas'ın hanımı

---

[275] Derveze, İzzet, *a.g.e.*; 1/315
[276] Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, el-Mürselât, 77/1,2,4; Sayd, 7; Bed'u'1-Halk, 16.
[277]Kurtubî, *a.g.e.*; XIX/132; Müslim, *Selâm,* 137; Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, 1,377, 462.
[278] İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail ibn Ömer el-Ķureşî, *Tefsîru'l-Ķurani'l Ażîm,* I-XV, Müessesetü Ķurtuba, Cizre-1421: VIII/320.
[279] Çetiner, Bedreddin,a.g.e.: II/930.
[280]et-Taberi, *a.g.e.*. XII/277

Ummu'1-Fadl benim sesimi duydu, ağlayarak dedi ki: Allah'a yemin olsun ki yavrucuğum sen bu sureyi okumakla bana şunu hatırlattın. Bu sûre, Rasûlullah (sav)'ın akşam namazında okuduğunu duyduğum son sûredir." [281]Müfessirler bu rivayeti surenin faziletine dair bölümde zikretmişlerdir.

D. SURENİN MUHTEVASI

Bu sure, kıyamet ve ahiretin varlığını ispat etmeyi esas alır. Ayrıca bu gerçekleri inkar ya da ikrar edenlerin sonunun ne olacağı hakkında bilgi verilmektedir.

1-7. ayetlerde edilen yeminler, Kur'an ve Hz. Muhammed'e (s.a.s) kıyamet hakkında verilen bilginin gerçek olduğuna, bunun yanısıra kıyametin muhakkak vuku bulacağına dikkat çekmek içindir. Kıyametin gerçekleşmesinin delili, yeryüzünde hayret verici bir nizam kuran Allah'ın bundan aciz olmadığıdır. Apaçık hikmete dayanan bu nizam, ahiretin muhakkak gerçekleşeceğine şehadet etmektedir.

8-15. ayetlerde Kıyamet günü tanıtılmış, bütün insanlığın yaptıklarının ceza ve mükafatını görecekleri bu günün kararlaştırılmış bir anda geleceği belirtilmiştir. Kıyamet günü ile alay eden kafirler, o korkunç olayla karşılaştıklarında dehşete kapılacaklar, hazin sonlarını, felaketlerini kendi elleriyle hazırlamış olduklarını bileceklerdir.

Surede, 16. ayetten 28. ayete kadar sürekli, kıyamet ve ahiretin vuku ve gerekliliği hakkında deliller verilmiştir. İnsanlığın doğuşu, tarihçesi ve üzerinde hayat sürdüğü yeryüzünün mahiyeti; kıyametin geleceğine ve ahiretin vukuunun da mümkün olduğuna şehadet etmektedir. Bu, Allah'ın hikmetinin gereğidir. İnsanlık tarihi, çeşitli milletlerin, ahireti inkar ettikleri zaman bozguna uğradıklarına ve helak olduklarına şahittir. Bütün bunlar bir araya toplanacaklardır. Ayrıca dünyada mükafattan mahrum kalmışlar ya da cezadan kurtulanalar için sonradan adalet gerçekleşmelidir. Onun için ölümden sonra bir hayat daha olmalıdır. Eğer bir kimse dünyadaki doğuşunu düşünürse, kendisini hakir bir nutfeden yaratarak mükemmel hale getiren Allah'ın, insanı tekrar diriltmesinin imkanını inkar edemez. Ölümden sonra parçalarının kaybolacağı da

[281] Buhari, K.el-Ezan, bab: 98

düşünülemez. Çünkü insanın bütün parçaları toprakta mevcuttur. Aynı toprağın hazinesinden vücut bulur, gelişir, büyür ve sonunda yine toprağın bir parçası olarak geri döner. Onu ilk olarak bu toprağın hazinesinden yaratan Allah, tekrar topraktan diriltmeye de kadirdir.

Bu ayetlerin peşinden 40. ayete kadar ahireti inkar edenlerin cehennemdeki hazin akibeti anlatılırken, 40-45. ayetlerde sonlarını düzeltmek için gayret gösteren, emir veyasaklara riayet eden iman ehlinin durumu açıklanmıştır.

46-50. ayetlerde ise sonunda ahireti inkar edenlere, Allah'a itaat etmekten yüz çevirenlere; bu geçici dünyayı kendilerine eğlence edinebilecekleri, ama sonlarının çok korkunç olacağı ikaz edilmiştir. Söze, Kur'an'dan hidayet almayan bir kimseye bu dünyada hiçbir şeyin doğru yolu gösteremeyeceği ile son verilmiştir.[282]

II. SUREDE GEÇEN BAZI KAVRAMLAR

A. MÜRSELÂT

مرسلات kelimesi irsal kökündendir. Mürsel "gönderilen" çoğulu Mürselât ise "gönderilenler, salınanlar" anlamına gelmektedir. "Birbiri ardınca." Bu kelime hâl veya sebep bildiren bir mef'ul (tümleç)dür. Hâl olduğuna göre mânâsı, at yelesi demek olan "urf" kelimesinden müsteâr olarak "peşpeşe," "ardarda" mânâsına gelir. İhsan etmek veya tanınmak mânâsına gelen urf'ten ise; urf için, yani "tanınması gereken bir iyiliğin yapılması, dinin öngördüğü iyi bir işin meydana getirilmesi için" demek olur. Bunda dilimizdeki "örfi idare=sıkı yönetim" deyimini andıran bir mânâ vardır.[283] Sözlüklerde mürselâtın rüzgar anlamına geldiği belirtilmektedir.[284] Bu görüşte olan müfessirler[285] oluğu gibi ayette geçen mürselâta Allah'ın gönderdiği melekler[286], peygamberler veya vahyidir[287] diyenler de olmuştur. Taberi ise âyet-i kerimeyi, herhangi bir şekilde kayıtlamanın uygun olmadığını, onu genel anlamda almanın daha uygun olacağını, bu

[282] Mevdudi, a.g.e.; 6/525-526.
[283] Yazır, Elmalılı M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili,* İstanbul, 1935: VIII/477
[284] Bknz;İbn Manzur,a.g.e.; XI,281; Tacu-l Arus, I,7109
[285] Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Ebu Salih, Mücahid ve Katade bu görüştedir.
[286] Ebu Hureyre bu görüştedir.
[287] Esed, Muhammed, *a.g.e.*;1221

nedenle âyette zikredilen "Peşpeşe gönderilenler"den maksadın, rüzgarlar, melekler ve peygamberler gibi bütün gönderilenleri kaplayacağını söylemenin daha uygun olduğunu izah etmiştir.[288]

B. URFEN

عُرْفًا Urfen Atın veya horozun yelesi demektir**.** Ayette geçen "el-murselatu urfen", "at veya horozun yelesi gibi birbirinin peşinden gönderilenler, salınanlar", demektir.[289] Bu, "Tıpkı bir yelenin kılları gibi, ardarda sıralanmış" demektir. Arapça'da, "Tek sıra halinde geldiler" "Bir konuda anlaştıklarında, onlar tıpkı bir sırtlanın yelesi gibi biraraya geldiler" denilir.

C. ASIFÂT

عاصفات"Esip savuranlar" ifadesinden maksat ise, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Mücahid(ö:103/721), Ebu Salih ve Katade'ye göre, şiddetli esen rüzgârlardır. Arapçada gem götüren ve adeta hızda rüzgâr gibi olan deve için de, "nâkatun asûfun" denilir. [290] Ayetteki, "Sert rüzgârlar gibi hemen koşanlara..." ifadesiyle ilgili olarak da Razi(ö. 606/1210), Allah Teâlâ'nın gönderdiği meleklerin tıpkı rüzgâr gibi sert esmiş uçmuş oldukları yorumunu yapmıştır. Diğer bir yorumu ise melekler kâfirlerin canını almışlardır, şeklindedir.[291]

D.NAŞİRAT

ناشرات En-Naşiratu, "ilan ve bildirmek" anlamındaki neşr kelimesinden türemiştir."Yayanlar" anlamındadır. Ayette geçen "Yaydıkça yayanlar" ifadesinden maksat, Abdullah b. Mes'ud, Mücahid, Ebi Salih ve Katade'ye göre "rüzgârlardır". Ebu Salih'ten nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "yağmurlar"dır. Yine Ebu Salih'ten nakledilen bir rivayete göre bu ifadeden maksat, "kıyamette amel defterlerini yayan meleklerdir." Süddî'ye göre Allah'ın kitaplarını neşreden melekler

[288] Taberi, *a.g.e.*; XII/278.
[289] Derveze,İzzet, *a.g.e.*;I/315.
[290] Bknz;İbn Manzur,*a.g.e.*; IX,247
[291] Er-Râzi, *a.g.e.*; XXII/372.

veya melek tabiatlı âlimlerdir. Saleb de "rahmet yayan peygamberler veya yağmur getiren rüzgâr demektir" der.[292]

Taberi ise ayetin genel ifadesine bağlı kalarak "Yayanlar"dan maksadın "Bulutları yayan rüzgârlar, yeryüzüne sulan yayan yağmurlar ve amel defterlerini yayan melekler" gibi izahların hepsini kapsadığını söylemiştir.[293]

E. FÂRİKAT

فارقات el-Fârikatu ayırt etmek anlamındaki "feraka"dan türemiştir. Bir şeyi başka bir şeyden ayıranlar demektir.[294] "Ayırdıkça ayıranlara" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Ebu Salih'e göre "Hak ile batılın arasını ayıran, vahiy taşıyan melekler"dir. Katade'ye göre ise "Hak ile batılın arasını ayıran, Kur'an'dır. Taberi ayetin, her hak ile batlın arasını ayıranı kapsadığını söylemiştir.[295]İman temeli üzerinde geniş bilgi sahibi olup melekler misali hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, sevabı günahtan, helâli haramdan ayırt eden takva sahipleri de bu guruba dâhil edilebilir.

F. YEVMU'L-FASL

يوم الفصل Fasıl günü mahlukatın ayırt edileceği gündür. Allah Teâlâ'nın peygamberlerle ümmetleri arasında dünyada yaşanmış olan olumlu veya olumsuz ilişki hakkındaki nihaî sorgu, yargı ve kararını vereceği zamanı ifade eder ki bu zaman da kıyamet ve âhiret günüdür. Nitekim başka bir âyette de Allah'ın o gün peygamberleri toplayıp onların tebliğ ve davetlerine insanların nasıl cevap verdiklerinin sorulacağı haber verilmiştir.[296] İşte "ayırım günü"nden maksat bu sorgu ve yargı günü yani peygamberlerle onları yalancılıkla itham edenlerin arasında hükmün verileceği ve hak ile bâtılın ayırt edileceği kıyametin kopmasıyla başlayacak olan âhiret günüdür.[297]

---

[292] Zebidi, *a.g.e.;*I/3535
[293] Taberi, *a.g.e.*: XII/278.
[294]Derveze, İzzet, *a.g.e.*; I/315.
[295] Taberi, *a.g.e.*; XII/278.
[296] Mâide, 5/109
[297] Karaman ,Hayrettin vd, *a.g.e.;* V/452-453.

III. SUREDE ELE ALINAN KONULAR

A.YEMİN VE YEMİN EDİLENLER

"Yemin" sözlükte "kuvvet, sağ taraf, sağ el, ant ve ahd" manalarına gelmektedir. Arapça karşılığı "kasem"dir. Kasem,"aksame" fiilinden gayr-i kıyâsi olarak türetilmiş bir isimdir.[298]Dini bir terim olarak ise yemin "bir kimsenin bir işi yapıp yapmaması veya bir olayın doğru olup olmaması konusundaki sözünü Allah'ın adını vya sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesidir."[299]

İslam'a göre yemin ister zatına, ister isim veya sıfatlarına olsun ancak Alah üzerine yapılır. Gerçi bazı Hanbeli imamları peygamber üzerine de yemin edilebileceğini ileri sürmüşlerdir ama bu görüş diğer mezhepler tarafından muteber sayımlamamıştır.[300] Bundan dolayı denilebilir ki mezheplerin ittifakına göre Allah'tan başka hiçbir varlık üzerine yemin etmek caiz değildir.

Yemin herhangi bir şeyi kuvvetlendirmek veya vaadde bulunak için yapılır. Her iki halde de yapılan yeminler şayet bir maksada yönelik ise o zaman mutlaka yeminin yerine getirilmesi gerekir. Yerine getirilmeyen yeminler kefareti gerektirmektedir.[301]

Kur'an'da zikredilen yeminlere gelince, bu yeminler genelde Allah'a ait olmakla birlikte birkaç ayette Hz. Peygamber'e yemin edilmesi emredilmiştir. Kur'an'da surelerin içerisinde geçen yeminler epeyce bir yekûn tutarken, on yedi sureye de Yüce Allah yeminle başlayarak muhatapların dikkatini çekmiştir. Bu surelerde de meleklere, (es-Saffat), feleke, (el-Buruc, et-Tarık) yıldıza, (en-Necm) fecre, (el-Fecr) güneşe,(eş-Şems) geceye,(el-Leyl) kuşluk vaktine,(ed-Duha) zamana,(el-Asr) havaya, (ez-Zâriyat, el-Mürselât), Tur dağına, (et-Tûr), incire,(et-Tîn), insan veye melek topluluğuna(en-Nâziât) ve atlara (el-Âdiyât) yemin etmiştir.[302]

Allah'ın Kur'an'da bu şeylere yemin etmesi, onu bir ikna vasıtası olarak kullanması anlamına gelmez. Çünkü O'nun sözlerinde hakikat dışılık söz konusu

[298] Bkz. İbn Manzûr, *Lİsânul-arab*, XII/ 481
[299] Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü*, İstanbul, 2003: s.250
[300] Bkz. Pedersen, Johns, "*Kasem", İA*. ,V/377
[301] Bkz. Maide, 5/89
[302] Cerrahoğlu ,İsmail*, Tefsir Usulü*, s.169

değildir. O halde bu yeminlerin başka sebepleri olmalıdır. Kaynaklar bize şu sebeplerden bahsetmektedir. Birincisi: İslamiyetten önceki Arapların sosyal hayatlarında yeminin çok büyük bir rolü vardı. Ferdi yeminlere olduğu gibi topluluk yeminlerine de önem verilirdi. Daha çok "insan hayatı" , "şeref", "kuvvet", "kabile" ve "ecdad" üzerine yemin edilirdi.[303]İşte o dönemde Arap toplumunun üzerine titrediği bir geleneği yeni dinin kitabı görmemezlikten gelemezdi. Bu yüzden Yüce Allah Kur'an'da zaman zaman yemin ederek Arapların alışık oldukları bu üslup tarzını korumuş oldu.

İkinci sebep: Kur'an'ın pek çok ayetinde Yüce Allah'ın, indirmiş olduğu nasslarını, varlığının delillerini, insanlığın hidayetine vesile olması için göndermiş olduğu peygamberlerini, yaptığı yeminlerle te'kit ve te'yit etmesidir. Bu hak olmayan bir şeyin o düzeye çıkarılması manasına değil, hakikatin vurgulanmasından ibarettir.[304] Muhatap, söylenecek sözlere karşı açık bir inkâr içerisinde ise veya söylenenlerin gereğini yerine getirmeyerek inkârcı bir tutum sergiliyorsa, o zaman, bir biçimde sözü pekiştirmek, gerçekliğine vurgu yapmak son derece yerinde olur. Kur'an'ın indiği döneme hayalen gidelim: Bütün bir insanlık âlemi bir vadide Hz. Muhammed tek başına bir başka vadide. En yakın çevresi, kavim ve kabilesi koyu bir puta tapıcılık karanlığı içerisinde. Zamanla tahrif edilip bozulmuş bazı dinler de büyük ölçüde ona muhalif. Kimisi hiç Tanrı'ya inanmazken, kimisi neredeyse tabiattaki her varlığa bir kutsallık atfediyor. Kimisi, tümüyle peygamberlik müessesini, kimisi de sadece Hz. Muhammed'in elçiliğini inkâr ediyor. Büyük bir çoğunluk, bu dünyadan sonra hesap ve ceza meydanı olacak başka bir âlemin varlığını reddediyor. İşte böylesine karmaşık ve çok çeşitli inkâr ortamı içerisinde, böylesine inatçı ve şüpheci insanlara karşı dilindeki İlâhî hitap, ne kadar çok vurgu edat ve yöntemine başvursa yeridir. Yüce Allah da, Tevhit inancını, Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in haklılığını, bir hesap ve karşılık gününün geleceğini kesin bir dille vurgulamak için zaman zaman yemine başvurmuştur.[305]

---

[303] Pedersen, Jhons, *"Kasem", İA*. , VI/ 374-375
[304] Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü*, s.253-254
[305] Abdülaziz Hatip, http://www.hikmet.net/ 12.06.2006 tarihli yazıdan alınmıştır.

Üçüncü sebep ise üzerine yemin edilen varlığın kıymetini ve önemini göstermek, kadrinin yüceliğini ortaya koymaktır.[306] Yüce Allah da, kendi sanat eseri olan birtakım varlık, mekân ve hadiselere yemin ederek onlardaki sanat inceliklerine ve hikmetlere dikkat çekmiş ve üzerinde düşünmeye teşvik etmiştir.

Surede yemin edilen beş şeye gelince bu beş şeyden kasıtın ne olduğu hususunda ihtilaf vardır. Anlamlarını "Surede Geçen Kelimeler" bölümünde izah etmeye çalıştığımız mürselât(gönderilenler), âsıfât(esip savuranlar), nâşirât(yayanlar), farikat (ayıranlar) ve mülkıyat(bırakanlar) kelimeleri burada, kendilerine yemin edilen şeylerin sıfatları durumundadır. Kendileri zikredilmeyerek sıfatları zikredildiği için bunların ne olduğunu tayinde ihtilaf edilmiştir. Hepsinin aynı şey olması veya kısım kısım farklı cinste şeyler olması ihtimali vardır.[307]

وَالْمُرْسَلاتِ عُرْفًا فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا عُذْرًا أَوْ نُذْرًا

"Yemin olsun;(İyilik için) birbirinin peşinden gönderilenlere, şiddetle esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, Hakla batılı, doğru ile eğriyi ayırt edenlere, hak sahiplerine özür, yahut haksızlara tehdit olarak vahyi(zikri) getirenlere…"

Bir grup müfessire göre bu kelimelerin hepsinden maksat Allah'ın gönderdiği meleklerdir. Zemahşeri'nin(ö.538/1143) Keşşaf adlı tefsirinde de, Allah'ın emirleri ile gönderdiği melek gruplarına and içtiğini meleklerin Allah'ın emrini yerine getirmek için rüzgâr gibi eserek gittiklerini belirtir. Melekler, vahyi getirirken rüzgârlar gibi esmişler, yeryüzünde Allah'ın dinini yaymışlar, getirdikleri vahiy sayesinde inkârcılık ve cehalet yüzünden ölü hale gelen ruhlar dirilmiş, hak ile bâtıl birbirinden ayrılmış, insanların tövbe edip arınmaları sağlanmıştır.

Diğer bir görüş ise bu kelimelerin hepsinden maksadın rüzgârlar olduğudur.[308] Azab için gönderilen rüzgâra veya havadaki bulutu ayırarak yağmuru kaldıran rüzgâra ya da ölüm saçan bulutlara yemin edilmiştir ki yağmur nimetiyle Allah'a şükredenle

[306] Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, s.169
[307] Yazır, M. Hamdi, a.g.e.; VIII/479
[308] Mesela Mevdudi ilk ayetlerin tefsirini bu görüş çerçevesinde yapmıştır.

nankörlük eden ayırt edilsin.[309]Yine bu beş şeyden kastın Kur'an ayetleri, vahiy veya Peygamberler olduğunu söyleyenler olmuştur.[310]

Son görüşe göre ise; bu beş kelimeden maksat aynı şey değildir. 1, 2, 3. ayetlerden maksat rüzgârlardır. 4 ve 5. ayetlerden maksat da meleklerdir. Melekler ile rüzgârlar arasındaki münasebet şudur: Melekler ruhani varlıklardır. Lâtif oldukları için hareketleri süratli olduğundan rüzgârlara benzetilmişlerdir. Böylece ikisinin arasında uyum sağlanmıştır.[311]İbn Kesir ve İbn Cüzeyy'in benimsediği görüşte budur. Bizim tercihimiz de bu yöndedir. Bunun içindir ki Yüce Allah, aynı cinsten olanları birbirine "fe"ile atfederek, sonra farklı cinsten olanları "ve" ile atfederek, sonra yine aynı cinstekileri "fe" ile atfederek zikretmiştir.[312]

Anlamı ister melekler olsun, ister rüzgârlar olsun, ister peygamberler, isterse Kur'an olsun bu yeminlerin maksadı muhatabın dikkatini çekmek ve bu şeylerin ne denli ehemmiyetli olduğunu vurgulamaktadır. Kur'an'ın dilinin indiği toplumun dili ile aynı olduğu göz önüne alınırsa maksadının hasıl olduğu söylenebilir. Allah Teâlâ, müşriklerin yalanlamakta oldukları ölüm sonrası dirilişin mutlaka vuku bulacağına yemin etmektedir. İlk yedi ayette kasem harfleriyle yemin edilmesi, Kur'an ve Hz. Muhammed(s.a.s.)'e kıyamet hakkında verilen bilginin gerçek olduğuna, bunun yanı sıra kıyametin muhakkak vuku bulacağına dikkat çekmek içindir. Kıyametin gerçekleşmesinin delili, yeryüzünde hayret verici bir nizam kuran Kadir-i Mutlak(c.c.)'ın bundan aciz olmadığıdır. Apaçık hikmete dayanan bu nizam, ahiretin muhakkak gerçekleşeceğine şehadet etmektedir. Burada Seyyid Kutup'un farklı yorumuna da değinmemiz uygun olacaktır. Seyyıd Kutup'a göre üzerinde yemin edilen bu sözcüklerde amaç, insanları meçhul ile korkutmaktır. Tıpkı "ed-dariyati derven" ve "en-naziati nez'an" ayetlerinde olduğu gibi.(Zariyat" ve "Naziat" surelerinin ilk ayetleri) Bu sözcüklerin anlamları hakkında görüş ayrılıkları ortada bir belirsizlik olduğunu kanıtlar. Bu belirsizlik bu noktada temel bir niteliktir, bu sözcüklerin

---

[309] Derveze, İzzet, *a.g.e.:* I/317.
[310] Zemahşerî, *a.g.e.*; IV/ 202; bilgi için bk Râzî, *a.g.e.*; XXX, 264-268; İbn Âşûr, *a.g.*e.; XXIX, 419-423; Ateş, Süleyman,*Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1989: X, 264-266
[311] Arslan ,Ali, *Büyük Kur'an Tefsiri,* Ankara, 1998: XV/411-417
[312] es-Sabuni, Muhammed ali, *Safvetü't Teasir*, terc. Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, 1995: VII,174

duyurdukları üstü-kapalı mesaj burada son derece bariz bir öğedir. Bu üstü-kapalı anlatım, gerek sözcüklerini oluşturan seslerin titreşimleri yolu ile, gerek vurgularının birbirini izlemesi yolu ile ve gerekse uyandırdıkları dolaysız çağrışımlar aracılığı ile insanda duygusal bir sarsıntı meydana getirir. İnsanın duygu dünyasında meydana gelen bu sarsıntı, bu deprem surenin konusuna ve doğrultusuna son derece uygun düşer. Çünkü surenin bu girişi izleyen bütün kesitleri birer deprem, birer sarsma eylemidir. Sanki birinin gırtlağından tutulup sarsılmış da kendisi işlediği bir günah hakkında ya da inkâr ettiği bir açık ayet hakkında sorguya çekilmiş ve arkasından "O gün inkârcıların vay haline!" diye tehdit edilmiştir.[313]

B. KIYAMET VE ÂHİRET, ÂHİRETİN İSBATI

"Son" ve "Sonra Olan" anlamında Arapça bir kelime olan "Âhiret", "Âhir" kelimesinin müennes (dişi) şeklidir. Lügatte "Evvel" kelimesinin zıddı olarak kullanılır. Ahiret kavramıyla hem bu dünyanın sonu, hem de ölümle başlan dünya hayatından farklı ve ebedi olan hayat kastedilmektedir. Dünya, canlıların yaşadığı evvelki âlem, ahiret ise son âlemdir. Bu kelimeler bazen "dâr-yurt" kelimesiyle birlikte kullanılır.[314] Dâr-ı Dünya ve Dâr-ı Ahiret gibi. Bazen de tek başına kullanılır.[315]

İslami literatürde âhiret, İsrafil'in Allah'ın emri ile kıyametin kopması için Sur'a ilk defa üflemesinden ikinci defa üflemesine, daha sonra hesap ve mizanın akabinde cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmelerine kadar olan zaman veya Sûr'a ikinci kez üfürülüşünden başlayıp, ebedi olarak devam edecek olan zaman anlamında kullanılmıştır.[316]

Allah inancından sonra İslâm'ın ikinci temel inancı olan Âhiret hayatının ilk aşamasını Kıyamet oluşturur. Genel bir yok oluş ve yeniden dirilişle birlikte gelişecek Haşr, Hesap, Mizan, Cennet ve Cehennem gibi olaylar hep Kıyamet gününün gündemi içindedir. Bu nedenle Âhiret inancı, Kıyamet ve onunla birlikte gelecek olaylara

[313] Kutup, Seyyid, a.g.e.: 1X/318-319.
[314] Bkz.Ankebût, 29/64
[315] Bkz.Bakara, 2/220.
[316] Karaman, Fikret, *Dini Kavramlar Sözlüğü, "Ahiret*", Ankara, 2007: s.13

inançtan başka bir şey değildir. Bu büyük önemi yüzünden Kur'an Kıyamet olayını sık sık hatırlatır, zaman zaman da bir korkutma, uyarma öğesi olarak kullanır. Kıyamet kesin olarak gerçekleşecek[317], şüphe götürmeyen bir olaydır.[318]Alametleri belirmiş[319], yaklaşmıştır.[320] Ancak bir göz kırpması gibi ya da daha yakındır.[321]Kâfirler bu günden devamlı bir şüphe içinde kalırlar[322], yalanlarlar.[323] Onun ağırlığına ne gökler, ne de yer dayanabilir, ansızın gelir.[324] Sarsıntısı korkunç bir şeydir.[325] Belalı ve acı bir Saat' tir.[326] Yalanlayanlar için çılgın bir ateş hazırlanmıştır.[327]

Bu ayetler gibi Kur'an'ı Kerim'in bir çok suresinde kıyamet ve ahiretten bahsedilmiştir. Mürselât Suresi de bu surelerden birisi olup başından sonuna kadar kıyamet ve ahireti ispat, varlığını te'yid ve te'kid etmiştir. Ayrıca sıklıkla inkâr edenlerin uğrayacağı elim akıbeti gözler önüne sermektedir.

Surenin ilk altı ayetinde sıralanan ve kıymetinin yüceliğine dikkat çekmek için üzerlerine yemin edilen rüzgârlar, melekler; kıyametin gerçekten vuku bulacağını te'kit içindir. Bu yeminin cevabı yedinci ayettedir;

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ *"Şüphesiz size va'd olunan gerçekleşecektir."* Taberi'ye göre ayetten maksat, kıyamet gününün ve ondaki hesap, ceza ve mükafatların mutlaka gerçekleşmesidir.[328] Yani size vaad olunan kıyamet saatinin geleceği, Sur'a üfürülmesi, cesedlerin diriltilmesi, öncekilerin ve sonrakilerin birlikte tek bir düzlükte bir araya getirilmesi, herkesin hayır ya da şer olsun amelinin karşılığını görmesi, evet bütün bunlar mutlaka meydana gelecek, gerçekleşecek şeylerdir.

Muhammed Ali es-Sabuni şöyle diyor : "Bu ayet, yukarıdaki yeminlerin cevabıdır. Müfessirler şöyle der: "Yüce Allah, kendisiyle yemin edilen şeylerin

[317] Hicr, 15/85.
[318] Hac, 22/7.
[319] Muhammed, 47/18
[320] Kamer, 54/1
[321] Nahl, 16/77.
[322] Hac, 22/55.
[323] Furkan, 25/11
[324] A'raf, 7/187.
[325] Hac, 22/1.
[326] Kamer, 54/46
[327] Furkan, 25/11.
[328] Taberi, *a.g.e.*, XII/279.

kıymetinin yüceliğine dikkat çekmek ve üzerine yemin ettiği şeyin şanını yüceltmek için beş şeye yemin etti. Rahmet ve azabı taşıyan, kullara, hayrı veya şerri götüren rüzgaârlara; özrü ortadan kaldırmak ve korkutma için vahyi indiren itaatkâr meleklere yemin etti. Kıyametin kuşkusuz bir gerçek olduğuna, kıyametin geleceğine, sevap ve cezanın gerçekleşeceğine dair Yüce Allah'ın yalanlayıcıları korkuttuğu şeylerin mutlaka vuku bulacağına yemin etti. Binaenaleyh bunlarda şek ve şüpheye düşmek yakışmaz."[329]

Bu ayetin ardından alemdeki nizama dikkat çekilerek bu nizamın bozulmasının mutlak kudret sahibi yüce Yaratıcının elinde olduğunu ve bu olayların vaad edilen günün, kıyametin alametleri olduğunu vurgulayan ayetler gelmektedir*:*

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ وَإِذَا السَّمَاء فُرِجَتْ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ

"Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman, gök yarıldığı zaman, dağlar parçalanıp savrulduğu zaman, Resullere ümmetleri hakkında şahitlik vakitleri belirlendiği zaman; beklenen kıyamet kopmuştur."[330]

İlk alamet yıldızların ışığının söndürülmesidir. Buna benzer olarak *"Yıldızlar ardarda döküldüğü zaman."*[331] Ayeti zikredilebilir. Razi burada iki mananın olabileceğini söylemiştir ki birincisi yıldızların yok olması, ikincisi ise ışıklarının söndürülmesidir. Bu olay, fezadaki güneşlerin yörüngelerinden çıkıp dağılmasıyla onlardan ışık almakta olan yıldızların kararıp kalacağına işarettir. Şüphesiz böyle bir ortamda fezadaki bütün cisimler sistemleriyle bozulacak ve kâinat düzeni alt-üst olacaktır. Yani hem ışığının sönmesini hem de yok olmasını iki manayı bir arada ihtiva etmektedir, diyebiliriz.[332]

İkinci sahnede göğün yarılması vardır. Bu da tıpkı "*Gök yarıldığı zaman"*[333] ; *"Gök açılıp kapı kapı olacak."*[334]*; "Ve o günde gökyüzü bulutla yarılacak."*[335]

---

[329] Razi, *a.g.e.*: XXX/265; Sabuni, *a.g.e.*: VII/175.
[330] Mürselât, 77/8-11
[331] Tekvir, 81/2
[332] Râzi,a.g.e., 22/378-379.
[333] İnşikak, 84/1
[334] Nebe, 78/19
[335] Furkan, 25/25

Buyruklarında zikredildiği gibi kâinatın mevcut düzeninin bozulacağına, sistemlerin birbirine karışacağına ve böylece müthiş çarpışma ve patlamaların meydana geleceğine,

ve bu akıl almaz manzara karşısında göğün yer yer yarılma görünümünün ortaya çıkacağına işarettir.

Üçüncü alametse dağların parçalanıp savrulmasıdır ki "*Dağlar akıp dağılan bir kum yığınına döner."* [336] Ardından Resullere ümmetlere hakkında şahitlik vakti belirlenecektir. Bu ayet hakkında âlimlerin görüşleri şöyledir:

1) Abdullah b. Abbas'a göre Resuller bir araya getirildiği veya toplandığı zamandır

2) Mücahid'e göre Resullere, ümmetlerine karşı şahitlik etmek için hazır bulunacakları vakit tayin edildiği zamandır.

3) İbrahim en-Nehai'ye göre Resullere belli bir vakit vaadedildiği zamandır.

4) İbn-i Zeyd'e göre Resullere, kıyamet gününde bir araya gelmelerine kadar süre verildiği zamandır.[337]

Mevdudi(ö.1979) ise ayeti şöyle izah etmektedir: "Kur'an-ı Kerim'de pekçok yerde, Allah'ın haşr meydanında bütün insanları kendi huzurunda toplayıp her kavmin peygamberini şahit olarak çağıracağı ve Allah'ın mesajının insanlara ulaşıp ulaşmadığına şehadet ettireceği beyan edilmiştir. Sapık ve suçlu olanların karşısında Allah ilk olarak peygamberleri şahit gösterecek ve en büyük hücceti bu olacaktır.[338] Böylece, sapıklığa düşmelerinin nedeninin kendileri olduğu açığa çıkacaktır. Allah'ın onlara bunu haber verdiği de ispatlanacaktır." [339]

لأيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ لِيَوْمِ الْفَصْلِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Bunlar hangi güne ertelendiler? 'Hüküm gününe!' 'Hüküm günü' nedir bilir misin? Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!"

---

[336] Müzemmil,73/ 14
[337] Taberi, *a.g.e.,* XII/279.
[338] *"O gün Allah elçileri toplar ve: "Size ne cevap verildi?" der."* Maide,5/109
[339] Mesela bkz. Araf, 17/172-173; Zümer; 39/69 ;Mülk, 67/8; Mevdudi, *a.g.e.*: VI/531.

Peki peygamberlerle ilgili olan bu işler hangi güne ertelendi, sonraki ayetler bu sorunun cevabını içermektedir. Peygamberleri yalanlayanların azap edilmeleri, onları tasdik edenlerin muhterem kılınmaları, ümmetlerine vaad ettikleri tehditlerin ortaya çıkarılması, amellerin arzı, hesap, amel defterlerinin açılması, mizanların konulması, hangi gündür. Muhammed Ali es-Sabuni diyor ki: "Bu, o günün büyüklüğünü göstermek ve o gün vuku bulacak korkunç ve şiddetli olaylara karşı şaşkınlık duyulacağını ifade etmek için sorulmuş bir sorudur."[340]

Daha sonra Yüce Allah, onların insanlar arasında ayırdedici hükmün verileceği güne ertelendiklerini cevap olarak bildirmektedir. O günde amellerine göre insanlar arasında ayırdedici hüküm verilecek ve kimi cennete, kimi de cehenneme gitmek üzere ayrılacaklardır.[341]

Arkasından Allah Teâlâ, ikinci bir defa o günün azametine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır:

"Bu ayırdetme gününü sana ne bildirdi? Bu hüküm gününü bilir misin?" Ayırdetme gününü, onun şiddetini ve azametini sana bildiren nedir? Yani o niteliği bilinemeyecek, durumu tespit edilemeyecek kadar dehşetlidir. Buradaki soru o günün, Allah bildirmedikçe hiç kimsenin mahiyetini bilemeyeceği, tasavvur edemeyeceği olağanüstülüklere sahne olacağını ima eder.[342]

Müteakiben Cenâb-ı Hak, bir üçüncü tazim ifadesini getirerek, *"Yalan sayanların o gün vay haline!"* buyurmuştur ki, bu da, "Tevhidi, nübüvveti, meâdı ve peygamberlerin getirip de haber verdiği her şeyi yalanlayanların vay haline!.." demektir.[343] Mevdudi diyor ki: "Onlar bu günün geleceği haberini yalan zannetmişler ve Allah'ın, dünyada yaptıklarını karşılıksız bırakacağını, hesap vermeyeceklerini düşünmüşlerdir."[344]

---

[340] Sabuni, *a.g.e.*: VII/175.
[341] Zuhayli,,Vehbe a.g.e.: XV/299-301.
[342]. Karaman, Hayrettin,vd *a.g.e.*; V/452-453.
[343] Râzi, *a.g.e.*: XXII/381-382.
[344] Mevdudi, *a.g.e.*: VI/531.

Ayette geçen "veyl" kelimesini daha önce izah etmiştik. "Mükezzibin" kelimesi ise her âyette tekrarlanmadan önce geçen konunun ifade ettiği mânâya göre düşünülmesi gerekir. Mesela birinci geçtiği yerde hüküm gününü, ikincide suçlulara yapılacak azabı, üçüncüde Allah'ın ilmini ve gücünü, dördüncüde insanoğlunun muhtaç ve sınırlı bir güce sahip olduğunu, ilâhî kudretin her şeyi kapladığını ve Allah'ın nimetini inkâr mânâları ile ilgilidir."[345]

Yüce Allah, daha çok teşvik ve sakındırma gayesiyle, bu surede *"O gün yalanlayanlara veyl olsun!"* cümlesini on defa tekrarladı. Söylenen her cümlede, ahiret halleri ile ilgili durumlar haber verilmiş ve dünya halleri ile ilgili hatırlatmalar yapılmıştır. Dolayısıyla her cümlenin ardında, günahkar kâfirleri bir helak ve zararın beklediği tehdidini zikretmek uygun düşmüştür. Bundan önce geçen İnsan suresinde, kâfirlerin ahiretteki hallerinden bir kısmı anlatılmış, yine orada müminlerin halleri genişçe anlatılarak itnab yapılmıştı. Dolayısıyla bu surede de, kâfirler uzun uzun anlatılarak itnab yapılmış, müminler ise kısa anlatılmıştır.[346]

C. İNSANIN YARADILIŞI VE DİRİLİŞE DELALETİ

Allah Teâlâ insan hayatının son bulacağı kıyametten, geçmiş ümmetlerin helak olmasından bahsederek, o dehşet sahnelerini gözler önüne sermiştir. Bütün bunlarla ahiret hayatının elbet geleceğini vurgulamış, sonra insanları o günü yalanlamamaları hususunda uyarmıştır.

Yıkıntılar ve insan vücudunun kalıntıları arasında geçen bu geziden döner dönmez yaratmayı, can vermeyi, küçük-büyük her canlıyı belirli bir plâna, bir ön tasarıya göre geliştirme olgularını gözlememizi sağlayan yeni bir geziye çıkarılıyoruz. Bu gezi, insan yavrusunun gelişme evrelerini izleyen uzun ve şaşırtıcı bir gezidir. Fakat bu sahnede sayılı birkaç fırça darbesi ile özetleniyor. Basit bir su damlacığı ana rahmindeki korunaklı bir yuvaya akıtılıyor ve belirli bir sürenin sonuna kadar orada kalıyor. Bu yaratılma eyleminin evrelerinde görülen bariz ve duyarlı plân ise her şeyi

[345] Yazır, M. Hamdi, *a.g.e.:* VIII/480.
[346]Sabuni, Muhammed Ali, *a.g.e.*: VII/176.

plânının kapsamına alan yüce hikmeti düşündürecek, kutsal ve güzel bir yapıcılığı kanıtlayan şu değerlendirme cümlesinde dile getiriliyor:[347]

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّاء مَّهِين فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Biz sizi basit bir sudan yaratmadık mı? Sonra da o meni nutfesini belirli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik. Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz! Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!"[348]

Yüce Allah insanın yaratılışını ve geçirdiği nutfe-alaka, mudğa-kemik; kemiğin etle kaplanması gibi devreleri, onu "üç karanlık devrede" bir yaratılıştan diğerine geçirerek nasıl yaratıp üstün bir varlık haline getirdiğinin şaşırtıcı delilleri kılmıştır. Biz kullarına insanın yaratılışı üzerinde dikkatle durarak düşünmemizi emretmiştir.[349] Bir ayetinde şöyle buyurmuştur:

"*Artık insan neden yaratıldığına bir baksın.0, atılan bir sudan yaratıldı. O su bel ve göğüs kafesi arasından çıkar. Şüphesiz Allah onu (öldükten sonra) tekrar yaratmaya elbette kadirdir."*[350]

Yüce Allah, insan yaratılışına böylesine ibretle bakmayı, öldükten sonra yeniden hayata dönüp kabirlerden çıkarak çekilmenin çarpıcı bir delili kılmış ve yaradılış şeridini tamamlamak üzere şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Allah onu (öldükten sonra) tekrar yaratmaya elbette kadirdir".[351]

---

[347] Kutub, Seyyid, *a.g.e.*: X/321.
[348] Mürselât, 77/20-24
[349]el-Bâr, M. Ali,,*Kur'an'ı Kerim ve Modern Tıbba Göre İnsanın Yaratılışı*, terc. Abdulvehhab Öztürk, Ankara, 2005: s.5
[350] Târık, 89/5-8
[351] Târık, 89/8

Allah Teâlâ, insanın yaratılış merhalelerini çamur merhalesiyle başlayıp ölüm ve ölümden sonra dirilmekle biten ve tekamül eden bir şerit halinde bir çok sure ve ayette gözler önüne sermiştir. Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Öldükten sonra dirileceğinizden kuşku duyuyorsanız şunu unutmayınız ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra belli belirsiz et parçasından yarattık ki size (kudretimizi) açıkça gösterelim. Ve biz dilediğimizin rahimlerde belirli bir vakte kadar kalmasını sağlarız, sonra sizi bebek olarak çıkarırız, ki daha sonra yetişkinlik çağınıza erişesiniz. İçinizden kimi erken vefat ettirilirken kimi de önceden bildiklerini bilmez hale gelinceye kadar ömrün en düşkün çağına eriştirilir. Öte yandan yeryüzünü kupkuru ve cansız görürsünüz; üzerine yağmur indirdiğimizde ise (bir de bakarsın) canlanıp kabarır ve her cinsten nefis bitkiler çıkarır. Bu böyledir, çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir, O ölüleri diriltir ve O'nun her şeye gücü yeter. Kıyamet vakti şüphe yok ki gelip çatacaktır ve Allah kabirlerdekilere can verip diriltecektir."[352]

" Gerçek şu ki biz insanı çamurdan süzülmüş bir özden yaratıyoruz; Sonra onu sağlam bir korunakta nutfe haline getiriyoruz. Ardından nutfeyi alakaya çeviriyor, alakayı şekilsiz et yapıyor, bu şekilsiz etten kemikler yaratıyor, daha sonra da kemiklere et giydiriyoruz; nihayet onu bambaşka bir yaratık halinde inşa ediyoruz. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir. Sonra siz bunun ardından mutlaka öleceksiniz; Sonra da kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz."[353]

"İnsan, kendisinin başı boş bırakılacağını mı sanır!0 akıtılan meniden bir damlacık değil miydi? Sonra o, alaka (rahime tutunmuş embriyo) olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmiş; Ondan iki eşi, yani erkek ve dişiyi yaratmıştır. Peki bütün bunları yapan, ölüleri diriltemez mi?"[354]

Burada insanın yaratılışı ve nutfe ile sudan rahim duvarına asılan alakaya; alakadan çeşitli şekillere giren mudgaya; mudgadan iskeleti oluşturan kemiklere, sonra kemiklerin üzerini kaplayan kaslara, daha sonra da gözlerin ve kulakların oluşma

[352] Hac,22/5-7
[353] Müminûn, 23/12-16
[354] Kıyamet, 75/36-40

devrelerine, beyin omurilik ve sinirlerin teşekkülüne, akciğer, karaciğer ve kalbin oluşmasına, nihayet insan vücudunu ayakta tutan çeşitili boy ve şekillerde büyüklü-küçüklü kemiklerden, eklemlerden, vücuda güç veren ve hareket etmesini sağlayan ötekikemik ve kaslara kadar insan bedeninin yaratılış devrelerine ait ayetleri sunacak olsak söz çok uzar.[355]

İlgili bütün ayetleri incelediğimizde hepsi Yüce Kudret'in varlığını te'yit etmekte ve yeniden dirilişi defalarca vurgulamaktadır. Nitekim Mürselât Suresi ilgili ayetlerde "*Biz sizi hakir bir sudan yaratmadık mı?"*buyrularak, "Ey kıyameti inkâr eden kâfirler topluluğu! Biz sizi kadın ve erkekten gelen, zayıf, adi, basit ve değersiz bir su olan meniden yaratmadık mı? Buna gücü yeten Allah elbette ki sizi öldükten sonra diriltmeye de kadirdir. Bunu neden anlamıyorsunuz?!"denilmek istenmiştir. Ayette geçen "mehîn" Hakir, zayıf, az, kıymetsiz şey demektir.[356] Bu, yalanlayıcılara bir hatırlatmayı ifade ettiği gibi, onların en yaygın olarak görülen olaydan gafil ve habersiz olmalarına şaşılması gerektiğini de ifade eder. Bu da onları zayıf ve değersiz bir meniden yaratanın, hesap ve ceza için tekrar yaratabileceği gerçeğidir. Kudsi hadiste, Yüce Allah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Ey Ademoğlu! Sen beni nasıl aciz bırakacaksın?! Oysaki ben seni, bunun bir benzerinden yarattım."*[357]

Ayetlerde ikinci aciz bırakma إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ bilinen bir süreye kadar ifadesindedir. Mevdudi diyor ki: "Buradaki "kaderin Ma'lum"un anlamı, yalnızca "belli bir süre kararlaştırmak" değildir. Bu kelimenin içeriğinde "ancak Allah'ın bildiği bir müddet" anlamı da vardır. Hiç kimse bir çocuğun anne karnında kaç ay, kaç gün, kaç saat kaç dakika ve kaç saniye kalacağını bilemeyeceği gibi, onun tam doğum vaktinin ne zaman olacağını da bilemez. Vakti Allah tayin etmiştir ve tamtamına ancak O bilir."[358]

---

[355] Geniş bilgi için Bkz: M. Ali el-Bâr, *a.g.e*.: s.7
[356] Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri,* İstanbul, 1962: VIII/303.
[357] Ahmed b. Hanbel: 4/210; İbn Mace, *Vesaya*: 4. Hadisin tamamı şöyledir: Rasulullah (s.a.v.) bir gün avucunun içine tükürdü. Üzerine parmağını koyarak şöyle dedi: *"Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Ademoğlu beni nasıl aciz bırakacaksın. Oysa ben seni böyle bir şeyden yarattım. Sana şekil verip düzgün yapılı kılınca elbisene bürünüp yürüdün. Senin yürüyüşünden yer ses çıkarıyordu. Mal topladın, kimseye vermedin. Nihayet can boğaza gelince, "sadaka vereceğim." dedin. Nerde sadaka verme vakti!.."*
[358] Mevdudi, *a.g.e :* VI/533.

Sağlam bir karargâha yerleştirme hususuna gelince: Bu üç karanlık tabakadan meydana gelmiştir. Tabakalar arasındaki sağlam zarlar ve dölyatağının kaslı bölümü, dış amniyon bölümü ve zarı, ana rahmini sağlam bir karargâh durumuna getirmiş ve ceninin dış tazyikten korunması için bu tabakalar arasında bir su tabakası oluşturulmuştur.

Bütün bunlar, oluşmakta olan yavrucuğu sıcak ve soğuktan, dış tazyik ve baskıdan korur, gıda almasını ve onu güven içinde muhafaza ederek gelişip büyümesini sağlar.

Cenâb-ı Hak, ana rahmini sağlam bir karargâh olarak belirtirken, Zümer Sûresinde bunun üç sağlam tabakadan ve tabakalar arasındaki zar ve sıvıdan meydana geldiğini açıklar. Cenin belli bir zamana kadar orada kalır. Çıkış zamanı gelince de bütün kapılar ona açılır ve kemikler yumuşar, o sağlam ve muhkem yer genişler ki cenin aşağıya inip dünyaya gelsin. [359]Doğum anını modern tıp kırk iki haftalık bir sürecin sonu olarak hesaplar. Ancak hesaplar ne olursa olsun o mucize Allah'ın taktir ettiği zamandan gayrısında gerçekleşmez.

Daha sonra Allah Teâlâ;

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ *"Biz işte böyle takdir ettik. Ne güzel takdir ederiz Biz!"*ayetiyle "Onun organlarını, niteliklerini biz takdir ettik. Onun her bir durumunu nasıl dilediysek öyle yaptık. Kadir olan Allah ne güzel takdir etmiş, ölçüp biçmiştir yahut bu işi takdir eden olarak biz ne güzel takdir etmişizdir. "Kaddernâ" fiilinin "kadernâ" diye (dal harfinin şeddesiz) okunuşuna göre de mana şöyledir: Biz onun yaratılışını ve suretini nasıl istedikse öyle takdir edip, tesbit ettik. Biz sizi en güzel şekilde yarattığımız için ne güzel kudret sahibiyiz!"[360]buyrulmaktadır.

İnsanın çeşitli merhaleler geçirip, şekilden şekle girerek yaratılması, üzerinde dikkatle durulması gereken düşündürücü bir olaydır. İşin asıl şaşılacak tarafı, yüzlerce hatta binlerce defa büyütülmeden görülemeyen nutfeyi, evirip çevirerek mükemmel

[359] Hicazi, Muhammed Mahmud, *a.g.e.:* VI/418-421.

[360] Zuhayli, Vehbe, *a.g.e.*: XV/304.

yaratılışta bir insan haline getiren, O eşsiz kudrettir. Her şeye gücü yeten ve mahlûkatı eksiksiz yaratan, O'dur. Seyyid Kutup, ayetin mealini verirken bu hususa dikkat çekmek istemiştir. *"Biz o su damlacığının gelişmesini aşamalı bir plana bağladık. Biz ne güzel plân yapanız"*[361] Yine Dahhak bu ayeti *"Ona biz güç yetirdik. Biz ne güzel güç yetiriciyiz."* şeklinde izah etmiştir.[362]

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ *"(Gücümüzü, öldükten sonra diriltmeye güç yetiremeyeceğimizi iddia edenlerin) yalanlayanların o gün vay haline!"* Yüce Allah insanın adi bir sudan donanımlı bir varlığa nasıl dönüştüğünü, insanoğlunu ne derece büyük nimetlerle lütuflandırdığını hatırlattıktan sonra, bildiğimiz o tehdit devreye giriyor. "O günde yalanlayanların vay haline!" Helakin geldiği günde Allah'ı, peygamberlerini, kitaplarını ve ahiret gününü yalanlayan kimseler için azap ve rüsvaylık vardır.

Razi ayetin tefsirini açıklarken buradaki veylin sebebi hususunda şu iki izahta bulunmuştur:

"Birincisi; Allah'ın, üzerlerindeki nimetleri ne kadar çok olursa, onların da bu hususta cinayetleri o kadar kötü ve çirkin olur. Ceza da daha büyük ve şiddetli olur. Bundan dolayı verilen bu nimetlerin akabinden: "Yalanlayanların o gün vay haline." diye buyurmaktadır.

İkincisi; Yüce Allah onlara ilkin yaratmaya kadir olduğunu hatırlatmaktadır. Aklen insanlar tarafından açıkça kabul edilen gerçeklerden birisi de şudur: İlkin yaratmaya kadir olan tekrar yaratmaya da kadirdir. Onlar bu apaçık delâleti inkâr ettiklerinden, Yüce Allah onların hakkında: "Yalanlayanların o gün vay haline!" diye buyurmuştur."[363]Bizim görüşümüze göre de, buradaki veyle muhatap olanlar; Allah'ın insanları yoktan var ettiğini ve öldükten sonra yeniden dirilişin vuku bulacağını inkâr eden kimselerdir.

---

[361] Kutub, Seyyid, ,*a.g.e*.: X/321-322.

[362] Taberi, *a.g.e.*: XII/280

[363] Râzi, *a.g.e.:* XXII/384-385

D. YERYÜZÜNÜN YARADILIŞI VE DİRİLİŞE DELALETİ

Kâfirlerin kıyamet gününün dehşetli halleri ile sakındırılıp, uyarılmalarından sonra, geçmiş ümmetlerin helak edildiği gibi helak edilecekleri belirtilerek küfürlerinden korkutmak suretiyle sakındırılmaktadırlar. Sonra da Yüca Allah, kendilerine yaptığı ihsan ve lütufları inkâr etmeleri sebebiyle onları tehdit etmektedir. Bunu yaparken de onlara kudretinin birtakım örneklerini ve tecellilerini de açıklamaktadır. İnsanın, duyu organlarının ve yeryüzünün yaratılması; oranın yüksek dağlarla sağlamlaştırılması, tatlı su kaynaklarıyla donatılması gibi. Bütün bunlar, hem insan nefsinde, hem dış âlemde bulunan Allah'ın nimetlerine şükretmeyi gerektirmektedir..[364]

Yüce Allah mükezzibine bizzat onların üzerindeki nimetleri hatırlattıktan sonra, dış alemde bulunan nimetlerini de hatırlatmakta ve dört şeyi söz konusu etmektedir. Bunlar ölüler ve canlılar için toplanma yeri olan arz, pek yüce, sapasağlam yani yer üzerinde sapasağlam duran yerlerinden koparılamayan pek yüce dağlar, bir de son derece tatlı, güzel sular.

أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ كِفَاتًا أَحْيَاء وَأَمْوَاتًا وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُم مَّاء فُرَاتًا وَيْلٌ يوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

" Gerek diriler ve gerek ölüler için Biz dünyayı toplanma yeri kılmadık mı? Orada, sağlam yüksek dağlar yarattık ve size tatlı bir su ihsan ettik. Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!"[365]

أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ كِفَاتًا أَحْيَاء وَأَمْوَاتًا Yeryüzü, canlıları, sırtında (üzerinde), ölüleri de karnında (içinde) bir araya getiren bir mekandır. Buna göre mana, "Diriler, evlerinde otururlar, ölüler de, kabirlerine gömülürler." şeklinde olur. İşte bundan dolayı, Araplar, yeryüzüne, "ana" adını vermişlerdir. Çünkü yeryüzü, insanları bağrına basması açısından, tıpkı çocuğunu bağrına basıp onun işlerini uhdesine alan bir anne

[364] Zuhayli ,Vehbe, *a.g.e.*: XV/304.

[365] Mürselât,77/25-28

gibidir. İnsanlar yeryüzünde de bir araya gelip, onun sinesinde birleştikleri için de, yeryüzü adeta, o insanları bağrına basmış gibi olur.[366]

Ayette geçen "kifât" toplanma yeri demektir. Keft lügatte, toplamak ve katmak demektir. Şair şöyle der:

"Bu gün sen, yer üzerinde bir canlısın. Oysa yarın bu yer seni, toplanma yerine katar.[367] Üstad Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a göre de kifât; eklemek ve toplamak mânâsına gelen 'keft' kökünden türetilmiş olup kale gibi, birbirine katılıp sıkışarak toplanılacak yer, dernek yeri ve Ebu Ubeyde'nin sözüne göre "kap" demektir.[368]

Konuya açıklık getirmesi hasebiyle bu ayet hakkında diğer alimlerin görüşlerini de sıralamak uygun olacaktır:

1) Abdullah b. Abbas ayeti, "Biz, yeryüzünü sizin için bir örtü ve bir korunma yeri kılmadık mı? O, ölülerinizi de dirilerinizi de örter." şeklinde izah etmiştir.

2) Mücahid ve Katade "Biz yeryüzünü, dirilerinizi üzerindeki konutlarda, ölülerinizi de içindeki toprakta bir araya getirip örten bir örtü yapmadık mı?" şeklinde izah etmişlerdir.

3) Mücahid'e göre "Biz, yeryüzünü dirilerinizin pisliklerini örten ve ölülerinizin cesetlerini içine alan sonra da çürütüp toprak haline getiren bir vasıta yapmadık mı?" şeklinde izah etmiştir.[369] Yeryüzü nasıl dirilerin bir arada yer yer toplanıp yaşamasına uygun şartları kendinde taşıyorsa, ölülerin de ortada kalmasını, kokuşup etrafı rahatsız etmesini ve tiksindirici bir hava ve manzara oluşturmasını, mikrop saçıp hastalık bulaştırmasını önleyecek özellikte toprak tabakasına sahip bulunduğu bir gerçektir. Böylece ölüleri de bağrına alıp bir arada toplamakta ve onları örtüp çürütmektedir.

4) Bazı müfessirler diyor ki: "Yeryüzü bütün insanları topluyor ve kendine katıyor. O, insanların annesi gibidir. Canlılar onun üstünde, ev ve yurtlarda oturur, ölüler ise, toprağın karnında, kabirlerde oturur. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyruluyor:

---

[366] Râzi,*a.g.e.*: XXII/386-388.
[367] Sabuni,*a.g.e.*: VII/174.
[368] Sabuni, *a.g.e.*: VII/178.
[369] Taberi, *a.g.e.:* XII/385.

"Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz. Sonra sizi tekrar oradan çıkaracağız." [370] Yorumdan anlaşıldığına göre mezarlar, ölülerin ikametgâhıdır. Bunun içindir ki, mezara tecavüz edilmesi caiz değildir. Çünkü herkesin ikametgâhı tecavüzden korunmuştur.[371]

5) Şa'bi diyor ki: "Yerin altı ölüleriniz, üstü dirileriniz içindir."[372]

Ayetin devamında Allah Teâlâ, kullarına olan nimetlerini sıralamaya devam ediyor:

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُم مَّاء فُرَاتًا

"Orada, sağlam yüksek dağlar yarattık ve size tatlı bir su ihsan ettik."[373]

Allah'ın kudretinin delili olan dağlar, baş döndürücü bir hızla hareket halinde olan yerkürenin hem fiziksel dengesini sağlamakta, hem de insan ve canlıların hayatına elverişli kaynakları taşımaktadır, Böyle bir hareket doğrultusunda dağların sayılmayacak kadar faydası vardır. Kömür ve petrolün oluşmasında da onun rolü büyüktür.

Tatlı su, daha çok tuzlu suyun buharlaşmasıyla ilâhî filtreden geçip arınmakta; toprağa karışmak suretiyle de birçok faydalı mineralleri içine alıp öylece bize ulaşmaktadır. Ayrıca «tatlı su» sözü, bize bir de «acı su» sözünü, kavramını hatırlatır. Acı suyun içinde erimiş bazı madenler, özellikle kireç vardır.[374]

Ayette geçen "şâmihât"; yüksek ve ulu demektir. Bir kimse, kibrinden dolayı burnunu kaldırdığı zaman "şemeha bienfihi" denir**.** "Furât" ise son derece tatlı demektir.[375] Muhammed Ali es-Sabuni diyor ki: "Kur'an-ı Kerim, dağların var olmasındaki hikmeti modern ilimden önce açığa çıkarmıştır. Dağlar yeryüzünün direkleri gibidir. Çadırın direkleri çadırı koruduğu gibi dağlar da yeri sallanmaktan korur. Kur'an-ı Kerim *"Sizi sarsmaması için, yeryüzünde sağlam dağlar meydana getirdi."* [376]Buyurarak bu inceliği açıklamıştı. Bu yüce dağlar olmasaydı, yeryüzü,

---

[370] Taha, 20/55
[371] Bilmen, Ömer Nasuhi, *a.g.e.*: VIII/304
[372] Sabuni, *a.g.e.*: VII/178.
[373] Mürselât 77/27
[374]Yıldırım ,Celal, *a.g.e.:* 13/6515
[375] Sabuni , *a.g.e.:* 7/174.
[376]Nahl, 16/15

içinde bulunan gazlar, buharlar ve üst üste birikip sıkışmış yanıcı maddeler sebebiyle daima sallanır ve hava akımında bulunan bir tüy gibi olurdu. Her şeyi bilen ve bir hikmete göre yaratan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. Bu ulu dağların yaratılmasında bir başka hikmet daha vardır ki, o da, dağların üzerinde bulutların meydana gelmesi, kar ve yağmurların yağmasıdır. Böylece nehirler ve gözeler oluşur, ağaçlar ve bitkiler çoğalır. Dağlar kar ve yağmur depoları ve gökten gelen bereketlerin saklanıp korunduğu yerlerdir. Bunun içindir ki Yüce Allah, dağlarla birlikte su nimetini de zikrederek, mealen: "Size tatlı sular içirdik." Buyurmuştur."[377]

Dünya hayatının mezkûr ayetlerde bildirildiği tarzda düzenlenmesi, kesin olarak hikmetli bir Yaratıcı tarafından tanzim edildiğini ispatlar. Bu da âhiretin aklen mümkün olduğunun bir delilidir. Sayısız yaratıklar, milyonlarca tür bitki, yüz binlerce tür hayvan ve bunlardan bir nevi olarak insanlar, milyonlarca yıldan beri dünyanın bağrında beslenmektedirler. Bunların, milyonlarca çeşit ihtiyaçları hep dünyada yerleştirilmiştir.[378] Böylesine benzersiz bir nizamdır ki hepsine aynı toprakta yer bulmaktadır. Yeryüzü, mahlûkatın yaşayabilmesi için hazır hale getirilmiştir. Tam yuvarlak ve boş biçimde yapılmamıştır. Üzerinde yer yer dağlar yaratılmıştır. Mevsimlerin değişikliği, yağmurların yağması, nehirlerin meydana gelmesi ve verimli vadilere ulaşması, kendilerinden kütük elde edilen büyük ağaçların meydana gelmesi, çeşitli maden ve taşlar olması için yüksek dağlar yerleştirilmiştir. Ayrıca yeryüzünün altında tatlı su da yaratılmıştır. Yer üstünde de tatlı sular nehirlere akmaktadır. Denizin tuzlu suyundan; temiz, halis suyun buhar olarak yükselip yağmur olarak inmesi O'nun varlığının delili değil midir? O sadece bunlara kadir değil, aynı zamanda Âlim ve Hakim'dir. Bu yeryüzü kaynaklarını ve onun bütün sebeplerini yaratan kudret ve hikmet sahibinin bu nizamı kaldırarak yeni bir tarzda bir dünya kurmaya muktedir olmasını akıl sahibi bir insan niçin anlamakta zorluk çeksin? Üstelik O'nun hikmetinin bir gereği olduğu için bu dünyanın kaldırılıp bir başka hayatın yaratılması lazımdır ki insanın bu dünyada yaptığı amellerinin karşılığı verilsin."[379]

Öyleyse Allah Teâlâ burada; "bu yeryüzünü ölü-diri bütün yavrularını bağrına

[377] Sabuni, *a.g.e.*: 7/178.
[378] Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul, 1998: s 578
[379] Mevdudi, *a.g.e.*: Vı/533.

basan bir ana kucağı yapmadık mı? "Orada yüksek dağlar yaratmadık mı?" Dorukları bulutlu ve yaşamlarında tatlı su dereleri akıtan, yerlerinden oynamaz, yalçın dağlardır bunlar. Bu isler hiç plânsız, ön-tasarısız olur mu? Hikmetsiz ve amaçsız olarak meydana gelir, varlıklarını sürdürebilir mi? Bu, karşılığı ödenmeyecek kadar büyük nimetler, fiziksel, kimyasal kanunların belli bir hesap ve programa göre işler halde olmasıyla gerçekleşmektedir. Bunlardan her biri Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, kudretini yansıtmıyor mu? Bütün bunlardan sonra inkârcılar, gerçekleri nasıl yalanlayabiliyorlar? Evet, bunca belge ve delilleri görmeyip Hakk'ı ret ve inkâr edenlerin vay haline! "[380]buyurmaktadır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ "O gün inkârcıların vay haline!"

Razi der ki; "Cenâb-ı Hak onlara enfüsteki, yani kendilerindeki nimetlerini hatırlattı. Bu ayette ise, onlara kendi varlıklarının dışında (afakta) olan nimetlerini hatırlatmıştır. Bu ayetlerin sonunda da, "Dini yalan sayanların o gün vay haline" demiştir ki, bunun sebebi de, biraz önce bahsettiğimiz şu husustur: Nimetler çoğaldıkça, ceza ve ikâb da, yük de o nispette çoğalır, çetin ve şiddetli olur. Böylece de, dünyada zemmetme; ahirette de, ilahi cezaya müstahak olma, o nispette ileri olur."[381]

E. CEHENNEMDEN AZAP SAHNESİ

Sözlükte "derin kuyu" anlamına gelen cehennem, dini literatürde dünya hayatında iman etmeyenlerin sürekli olarak, iman edip de salih amel işlemeyenlerinse günahlarının cezasını çekene kadar kalacakları bir yerdir.[382] Söz konusu bu yerin yedi ismi vardır. *"Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapıdan girecek guruplar ayrılmıştır."*[383]Ayetindeki yedi kapıyı bazı müfessirler yedi tabaka olarak yorumlayarak, cehennemin yedi isminin aslında bu tabakaların ismi olduğunu ileri sürmüşlerdir.[384]

Bu isimlerin başında Cehennem gelir ki, en çok kullanılan isimdir ve ahiretteki azap yerinin genel adıdır. Ateş, insan cismine çok büyük acı ve ızdırap verdiği için

[380] Kutub, Seyyid, *a.g.e.*: X/322.
[381] Razi, *a.g.e.*: XXX/272
[382] Genş bilgi için bkz. Hatip, Abdülaziz, *Dünya Ötesi Yolculuk*, İstanbul, 1994
Abdülhay, Nasih, *Ölüm Ötesi Hayat*, İzmir 1994.
[383] Hicr,15/44
[384] Bkz. Elmalılı, *a.g.e.*: V/3065

ahirette kâfir ve münâfıkların cezası ateşle verilecektir. Böylelikle Cehennem, Allah'ın tutuşturulmuş ateşinin ismidir.[385]

İşte Cehennem'in en açık vasfı ateş olduğu için bazen, Cehennem yerine ateş manasına "nâr" kullanılır. "Lâzâ" (alevli ateş),[386] "saîr" (çılgın ateş),[387] sakar (kırmızı ateş),[388] hâviye (uçurum),[389] hutame (kalbleri saran ateşli kaygı),[390] cahim (yanan kızgın ateş)[391]Kur'an'da zikri geçen diğer isimlerdir.

Cennet Allah'ın rahmetinin, Cehennem ise gazabının gereğidir. Ayeti celilede[392]Allah'ın, rahmeti kendi zatına farz kıldığını yani rahmet etmekle kendini yükümlü tuttuğunu belirtmiştir. Ebu Hureyre'nin rivayet etmiş olduğu bir hadiste de Resulullah(sav): *"Allah mahlûkatı yarattığı zaman, kendi eliyle rahmetim gazabımı geçmiştir, diye yazdı"*, demiştir.[393]İşte, şükür yerine küfrü benimseyenlere, Allahın önünde boyun eğmeyi, O'na teslim olmayı reddedenlere, zamanlarını oyun eğlence ile geçirip ahireti hiç düşünmeyen dikkatsiz kimselere, gafillere karşı Allah öteki yüzünü gösterir.[394]

Burada Allah sert adalet sahibi, hüküm gününde kesin hüküm, şiddetli azap ve intikam sahibidir. Gazabı kime yönelse onu mahveder.[395]Cehennem ve oradaki elim azap hayatı, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde tasvir edilir: İnkârcılar için bir zindan olan cehennem[396], ateşten örtü ve yataklarıyla[397], cehennemlikleri her taraftan kuşatan[398], yüzleri dağlayan ve yakan[399], deriyi soyup kavuran[400], yüreklere çöken[401], kızgın ateş

---

[385] Râğıb, el-İsfahani, *Müfredâtü Elfâźi'l- Ḳur'an,* Dâru'l-Ḳalem, Dımeşk-1412, 102.
[386] Meâric, 70/15-16.
[387] Mülk, 67/5
[388] Müddessir, 14/27
[389] Kâria, 101/9-11
[390]Hümeze, 104/4
[391] Mâide, 5/10
[392] En'am, 6/12
[393] Tirmizi, Da'avat, 100; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II,381
[394] Izıtsu, Toshihiko, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çeviren; Süleyman Ateş, Kevser Yayınları, Ankara, s.221
[395] Taha, 20/81
[396] İsrâ, 17/8
[397] A'râf, 7/40-41
[398] Kehf, 18/29
[399] İbrahim, 14/50; Müminun, 23/104.
[400] Meâric, 70/16.
[401] Hümeze, 104/7.

dolu bir çukurdur.[402] Yakıtı insanlarla taşlar olan cehennem[403], kendisine atılanlardan bıkmayacaktır.[404] Uzaktan gözüktüğünde onun kaynaması ve uğultusu işitilir.[405] İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan bir kara dumanın gölgesinde bulunacak cehennemliklerin[406] derileri, her yanışında, azabı tatmaları için başka derilerle değiştirilecektir.[407] Onların yiyeceği zakkum ağacı[408], içecekleri kaynar su ve irindir.[409] Orada serinlik bulamadıkları gibi, içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır.[410]

Allah'ı görmekten mahrum kalacak inkârcılara[411] Allah bağışlayıp rahmet etmeyecek[412], cehennem azabı onları kuşatacaktır. Günahkâr müminler, cehennemde ebedî kalmayacaklar, Hz. Peygamberin hadislerinde de bildirildiği gibi, cezalarını çektikten sonra cennete konulacaklardır.[413]

Cehennemin bu azap sahnelerinden birisi de Mürselât suresi 29-34. ayetlerde tasvir edilmiştir.

انطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ انطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلاثِ شُعَبٍ لا ظَلِيلٍ وَلا يُغْنِي
مِنَ اللَّهَبِ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Nankörlere ise şöyle denir: Haydi, durmayın yalan dediğiniz o azaba girin bakalım! Üç kola ayrılmış gölgeye gidin. Gidin ama o, ateşten sizi korumaz, gölgelik olmaz. O, birer saray gibi kıvılcımlar atar. O kıvılcımlardan her biri, sanki birer sarı deve yavrusudur! Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!"[414]

---

[402] Karia, 101/9-11
[403] Tahrim, 66/6; Bakara, 2/24.
[404] Kaf, 50/33.
[405] Furkan, 25/12
[406] Vâkıa, 56/42-44.
[407] Nisâ, 4/56.
[408] Saffat, 37/64-66.
[409] Vâkıa, 56/53-55; Nebe', 78/25
[410] Nebe', 78/24.
[411] Mutaffifin, 83/15.
[412] Nisâ, 4/137, 168
[413] Buhâri, *Rikak* 51, *Tevhid* 19; Tirmizi, *Birr* 61
[414] Mürselât, 77/29-35

O dehşetli gün hesaplar görülüp herkesin gideceği yer belli olduktan sonra görevliler inkârcılara, dünyada yalan saymış oldukları cehenneme doğru yürümeleri için ayetlerde geçtiği gibi hitap edeceklerdir. "Haydin gidin! O yalanladığınız şeye doğru! *"İntalikû"* Boşalın! Boşalın! Arzdan boşalın! Yalan saydığınız, inkâr ettiğiniz, dalga geçtiğiniz azabı boylayın!" denilecek. Elmalılı'nın dediği gibi"Dünyada o nimetler içinde tutuklanıp hapsedildiğiniz yeryüzünden boşanın da orada iken yalan diye varlığını inkâr ede geldiğiniz azabı boylayın, def olun" diye azarlanacaklar.[415]

Azarlanmanın peşinden inkârcılara, alaylı bir hitapla; "haydin *'Zî selâsi şuab'* bir gölgeye!" Zî selâsi şuab, yani üç şube, üç bölüm, sağdan, soldan ve üstten gelecek şekilde onları çepeçevre kuşatacak, her yönden onları sarıverecek bir azap ifadesidir. Müfessirler "üç bölüklü gölge"den maksadın cehennem yakıtlarının çıkardığı, üçe ayrılmış yoğun duman olduğunu söylemişlerdir.[416]Bazı nesneler yandıkları zaman koyu bir duman çıkar. Mesela canlı fosillerinin başkalaşımı ile oluşan petrolün dumanı oldukça koyudur. Yükselen petrol dumanı bir müddet sonra çatallanır, farklı yönlere dağılmaya başlar. Bize göre de ayette kastedilen mana da budur. Ayrıca Elmalılı'nın Ebu Hayyan'dan rivayetle bildirdiği bir haberi de burada zikretmemiz uygundur. Buna göre üç çatallı gölgeden kasıt Hristıyanlık'ta simge olan üç kollu haçın gölgesidir. Yani müminler Allah sayesinde Arş'ın gölgesinde korunacak, haça tapanlara da, "taptığınız haçın gölgesine gidin" denecek. Bu nedenle Ahirette, o hüküm günü Müslümanlar inanmış oldukları o saf bir Allah inancı gölgesinde gölgelenirlerken, "Allah hem birdir, hem üçtür" diye üç unsur ile teslis (üçlemek)e inananlara: "Haydin gidin, o "üççatallı teslis gölgesine" denecek. Fakat öyle bir üççatallı gölge neye yarar? Gölgelendirir mi? Azaptan korumak için bir faydası olabilir mi?"[417]

لا ظَلِيلٍ وَلا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ

Hayır, şunu iyi bilin ki o cehennem dumanı, o üççatallı gölge; *"o ateşten sizi korumaz ve size gölgelik de olmaz"*. Müfessirler bundan kasıt darıdır, zakkumdur, ğıslîndir demişler. Veya Leheb'dir, Şerardır, duhandır demişler. Veya kandır, irindir,

[415] Elmalılı, *a.g.e.:* VIII/481
[416] Taberî, *a.g.e*. XII/ 387
[417] Elmalılı*, a.g.e*.: VIII/481-482.

dikendir demişler. Bu tür azaba müstahak olanlarla Yüce Allah alay olsun diye, azaba gölge ismini verdi. Müminler gölgeler altında ve pınar kenarlarındadır. Suçlular ise içlerine işleyen bir ateş ve kaynar su ile kapkara dumandan bir gölge altındadırlar. Durum böyle olunca, içlerinde bulundukları şeyin gölge diye isimlendirilmesi alay yollu bir ifadeden başka, nasıl doğru olabilir.[418]

Daha sonra Yüce Allah, cehennemi ve onda meydana gelecek korkulu durumları daha çok anlatmak üzere şöyle buyurdu:

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ *O, birer saray gibi kıvılcımlar atar.*

Yani cehennem ateşinin boyutları anlatılıyor. Allah korusun sığınabilecek, kaçılabilecek bir yer de yok. Öyle kıvılcımlar ki saray gibi, dağlar gibi. Ayette geçen *"şerer"* kelimesi *"şeraratun*" kelimesinin çoğulu olup, ateşten uçuşup dağılan kıvılcımlar manasınadır.[419] Ayette geçen *"kasr"* kelimesi hakkında ise âlimlerin farklı görüşleri vardır:[420]

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Ebu Sahr ve Muhammed b. Ka'b'a göre *"kasr"* büyük gösterişli ev, saray manasındadır. Yani; "Cehennem ateşi her biri saray olan bir kıvılcım saçar."Abdullah b. Abbas diyor ki: "Biz, üç arşın boyunda veya daha kısa yahut daha büyük ebatta odunlar keser kış için hazırlardık. Biz bu odunları, ayette kıvılcımlara sıfat olarak zikredilen "Kasr" kelimesiyle ifade ederdik." Katade, Dahhak ve Hasan-ı Basri de aynı görüştedirler. Böylece mana; "Cehennem ateşi kalın ağaçlar gibi kıvılcımlar saçar."olmaktadır.

Mücahid'e göre ise "Cehennem ateşi odun yığını gibi kıvılcımlar fırlatır. İbn Kesir'e göre de mana "Cehennem alevinden, kale gibi kıvılcımlar uçuşur."şeklindedir.

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ *"Onun her biri birer sarı deve gibidir."*

[418] Taberî, *a.g.e*. XII/387
[419] Sabuni, a.g.e.: VII/174.
[420] Bkz. Taberî,a.g.e. XII/ 387

Öyle süratli kıvılcımlar ki zıplayıp giden sarı sarı (kızgın) develer gibi.[421] Cehennemden uçuşan bu kıvılcımlar sanki renk ve hızlı hareket etme hususunda koyu sarı deve sürüleri gibidir,[422] gemilerin veya köprülerin halatları gibi[423] ya da bakır külçeler gibidir.[424]

Razi'nin de dediği gibi, yüce Allah ayette cehennemin kıvılcımlarını büyüklükte saraylara; renk, çokluk ve çabuklukta sarı develere benzetmiş.[425] Yani her kıvılcım, saray kadar büyük bir ateş olacak. O büyük ateş patladığında her tarafa yayılan kıvılcımlar sarı develerin zıplaması gibi görünecek.[426]

Bütün bu korkunç sahnelerinin ardından, yine bildiğimiz o hitapla karılaşıyoruz;

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ" *O gün yalanlayanlara veyl olsun*."

Yazıklar olsun onlara, korkutup durduğumuz bu ateşi, azabı yalanladıkları için. Onlara layık olan işte bu azaptır. Gölgelenecek yeri olmayan, her biri sarı develer gibi hızla sıçrayan ve saraylar gibi büyük ateşin azabı, onu yalanlayanlaradır.

F. YEVMU'L-FASL

Kur'an'ı Kerim; Yevmü'l-Kıyâme (Kalkış, Diriliş Günü), el-Saa (Saat), Yevmü'l-Âhir (Son Gün), el-Âhire (Gelecek Hayat), Yevmü'd-Din (Ceza Günü), Yevmü'l-Hesap (Hesap Günü), Yevmü'l-Cem (Toplanma Günü), Yevmü'l-Hulud (Sonsuzluk, Sonsuzlaşma Günü), Yevmü'l-Ba's (Diriliş Günü), Yevmü'l-Haşre (Pişmanlık Günü), Yevmü't-Teğabün (Kusurların Ortaya Çıktığı Gün), el-Karia (Şaşırtan Felâket), en-Naşiye (İnsanı Dehşete Düşüren Felâket), et-Tamme (Her şeyi Kuşatan Felâket), el-Hakka (Büyük Hakikat) ve el-Vakıa (Büyük Olay) isimleri ile zikrolunan kıyametin, oluş biçimine ilişkin ayrıntılı ve dehşet verici tablolar çizer. Bu tablolara göre farklı

[421] Şevkânî, a.g.e..V,/416
[422] Hasan-ı Basri ve Katade bu görüştedir.
[423]Said b. Cübeyr ve Mücahid bu görüştedir.
[424] Abdullah b. Abbas bu görüştedir.
[425] Razi, a.g.e.: XXX/277;
[426] Mevdudi, a.g.e.: VI/535

isimlerlerle anılan kıyametin bir diğer ismi de Yevmü-l Fasl yani hüküm verme, ayırt etme, hesap günüdür.

Kıyamet gününün çeşitli konumları safhaları vardır. Daha önceki bölümlerde genel yok oluş ve yeniden diriliş, kalkış ve toplanılıştan bahsedilmişti. Dağların yerle bir olması, yıldızların ışığının sönmesi, göğün yarılması gibi muhataba "bu ne çetin gün"[427] dedirtecek haller ibret verici sahneler halinde gözler önüne serilmişti. Bu safha ise ahiret hayatında amel defterlerinin velimesinden sonra yaşanacak olan safhadır. Allah'a karşı sorumluluk taşıyan insanların dünyadaki inanç ve davranışlarından dolayı ahrette sorguya çekilmeleri ve haklarından hükmün verilmesi anlamını ifade etmektedir.[428]

Bilindiği gibi bütün mükelleflerin hesabını görme yetkisi din gününün yegâne sahibi olan[429] Allah'a aittir. Hz. Peygamber, kıyamet gününde Yüce Allah'ın bütün insanları herhangi bir aracı olmaksızın hesaba çekeceğini ifade ederek, bu yetkiyi bizzat Allah'ın kullanacağını belirtmektedir.[430] Mutlak adalet sahibi Yüce Allah, kulların suçlarını ısbatladıktan, sevaplarını ortaya koyduktan sonra onlar hakkında hüküm verecektir. Öyle ki; o gün hiç kimse, hiçbir mazeret bulamaz. Hatta konuşamaz, özür bile dileyemezler.

هَذَا يَوْمُ لا يَنطِقُون وَلا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِين هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالأَوَّلِينَ فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Bugün, kâfirlerin konuşamayacakları bir gündür. Kendilerine konuşma izni verilmez ki özür dilesinler. Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine! Bugün karar ve hüküm günüdür. Sizi de, önce gelip geçmiş olanları da bir araya topladık. İşte hepiniz bir aradasınız. Kurtulmak için, bir düzeniniz, bir hileniz varsa, hiç durmayın, derhal uygulayın! Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!" [431]

---

[427] Kamer, 54/7-8
[428] Demirci, Muhsin, *a.g.e.*. s.309
[429] Fatiha, 1/4
[430] Bkz. Buhari, *Rikak*, 49; *Tevhid*, 36; Müslim, *Zekat,* 20
[431] Mürselât, 77/35-40

Bu onların son durumu olacaktır. Cehenneme girmeden önceki son durum. Ondan önce haşr meydanında pek çok mazeret ileri sürecekler. Kendi suçlarını birilerine yükleyecekler ve kendilerinin masum olduğunu ispata gayret edecekler. Kendilerini saptıranlara küfredecekler. Hatta bazıları, Kur'an'ın pek çok yerinde bildirildiği gibi utanmadan suçlarını inkâr etmeye çalışacaklar. Ama onların elleri, ayakları ve bütün organları kendilerine karşı şahadet edecek. Suçları tamamen ispatlandıktan, adalet ve hak bakımından hiçbir yönden eksiklik kalmadıktan sonra suçlarına ceza bildirilecek. O zaman onlara hiç söz hakkı kalmayacak. Hiç bir mazeretleri kalmayacak. Özür ileri sürmelerine imkân ve kendilerini müdafaaya izin verilmeyecek. Bu, onların müdafaadan mahrum bırakıldıkları anlamına gelmez. Asıl olarak söylenmek istenen, bütün suçları ispatlandıktan sonra hiçbir delilleri kalmayacağıdır. Böylece onların ağızları kapatılmış olacak.[432]

Delillerinin çürütülmesi, ileri sürülecek bir mazeretin kalmaması ve acizlikleri onların yaşayacağı azabın bir türüdür.[433] Diğer yandan, kıyamet gününe ilişkin başka sahnelerde günahkârların hayıflanmaları, pişmanlıkları, yeminleri ve özür dilemeleri dile getirilir. Cehennemliklerin *"Rabbimiz bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkâra dönecek olursak gerçekten zalimler oluruz."*[434]Sözü ile Şuara suresinin *"Onlar orada (putlarıyla) çekişerek derler ki: "Vallahi biz apaçık bir sapıklık içinde imişiz! Çünkü sizi âlemlerin Rahhine eşit tutuyorduk. Ama bizi saptıran o suçlulardır. Şimdi artık bizim ne şefaatçilerimiz var, ne de sıcak bir dostumuz. Ah keşke bir dönüşümüz daha olsa da inananlardan olsak."* 96-102. ayetleri örnek olarak verilebilir. Bu durum ayetler arasında bir çelişki olduğunu göstermez. Abdullah b. Abbas'ın dediğine göre kıyamette bu da olur, onlar da olur. Yüce Allah: "Gerçek şu ki Rabbinin yanında bir gün sayacağınız bin yıl gibidir"[435] diye buyurmaktadır. Bu miktardaki her bir günün farklı bir durumu olacaktır. Genel hedef, Kıyamet günü kâfirlerin korkunç sonunu, tavırlarının şiddetini tanımlamaktır. Böylece nefislerinde korku ve tedirginlik uyandırarak, onları vazgeçirmeye çalışmak, nasihati dinleyip yerine getirmeye zorlamaktır;[436]*"O gün yalanlayan inkârcıların vay haline! Yazıklar olsun onlara!"* Allah'ın birliğini, nebi ve

[432] Mevdudi, a.g.e.: VI/535
[433] Bkz. Razi, *a.g.e.*; XXX/277
[434] Müminun, 23/107
[435] Hac, 22/47
[436] Derveze, İzzet,a.g.e.: I/323-324

Resulleri, kitapları, hesap ve cezayı yalanlayanların vay haline, O gün! Onlar için çok elim bir azap vardır.

Ayetlerin devamında Kıyamet gününde kâfirlere yöneltilecek diğer bir hitap karşımıza çıkıyor. "*Bugün yaratıklar arasında ayırt edici hükmün verileceği gündür.*" Haklı kim, batıl peşinde olan kim açıkça ortaya çıkacaktır. Razi'ye göre, o günde iki çeşit mahkeme cereyan edecektir. Birinci mahkeme kul ile Rabbi arasında gerçekleşecektir ki bunda hüküme gerek yoktur. Sevaplar, günahlar ortadadır. İkinci mahkeme ise kullar arasındadır. Asıl haklı ve haksızın ayırt edilip hükmünün verilmesi bu mahkemededir. Çünkü beriki diğeri hakkında, "o bana zulmetti" derken, o da beriki hakkında, mesela, "o beni öldürdü" iddiasında bulunacaklardır. İşte bu gibi konularda mutlaka hüküm verilmesi gerekir.[437]

Ayetteki, *"Sizi de evvelkileri de toplamışızdır"* ifadesi, "Bu fasl, yani ayırt etme ve hüküm verme günüdür" cümlesini izah eden bir cümledir. Çünkü o, bütün mükellefler arasında ayırt edici bir hükmün verileceği bir gün olduğuna göre, mutlaka bütün mükelleflerin bir araya getirilmeleri gerekir. O gün kâfirlerin öncekileri de sonrakileri de aynı düzlükte bir araya getirilmiş olacaktır. İster daha önceki peygamberleri yalanlayanlar olsun, ister Muhammed (s.a.s)'i yalanlayanlar olsun hepsi yeniden diriltilip toplanacaktır.[438]

Bunun peşinden Yüce Allah onları azarlamak ve utandırmak yoluyla cezalandıracak, onları aciz bırakarak alaylı bir hitapla şöyle diyecektir;

"Kurtulmak için, bir düzeniniz, bir hileniz varsa, hiç durmayın, derhal uygulayın!"

Burada inkârcılara, "Bir planınız varsa haydi bana karşı uygulayın planınızı!" denilerek hak ettikleri cezadan kurtulma hususunda bir çareleri varsa onu kullanmaları istenir; ancak bu istek, gerçekten onların bir çare bulmaları için değil, içine düşecekleri çaresizliği ortaya koymak içindir.[439] Bu tıpkı *"Haydi o (Kur'ân) suresinin bir benzerini*

[437] Râzi, a.g.e.: XXX/280.
[438] Zuhayli, Vehbe, a.g.e.: 15/313-314.
[439] Şevkânî, a.g.e.: V/ 417

getirin, yapın bakalım."[440] Ayeti gibidir. Böylece o kâfirler, çarelerin kalmadığı, işi tersyüz etmenin hiç mümkün olmadığını anlayacaklar ve mahcup edici, psikolojik bir azaba uğrayacaklardır.

İşte, bu azabı hatırlatmak suretiyle Allah Teâlâ zikretmiş olduğumuz ayetlerin peşi sıra yine o ikazı tekrar etmiş, *"Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!"* buyurmuştur. Yani; "Allah'ı, ahiret yurdunu, yeniden dirilişi, hesap ve mizanı, ayırt etme gününü inkâr edip yalanlayan o kâfirlere yazıklar olsun!"denilmek istenmiştir.

G. CENNET VE NİMET SAHNELERİ

"Örtmek, gizlemek" anlamına gelen cennet, *"cenn"* kökünden türemiş bir isim olup sözlükte, "bitki ve sık ağaçlarla örtülü yer" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise, *"çeşitli nimetlerle bezenmiş olan ve müminlerin içinde ebedi olarak kalacakları ahiret yurdu"* demektir.[441]

İnsanların işledikleri güzel amellerin sevabının, yani karşılığının verileceği bu yere 'Cennet' denmesinin sebebi; görünüş yönünden dünyadaki bahçelere benzemesi, içerisinde bulunan eşi ve benzeri olmayan nimetlerin insan anlayışına gizli olması, insanların onu dünyada iken görmemeleridir.

Kur'an, bu kelimeyi "cennetün", ya da "el-Cennetü" şeklinde kullanmaktadır ki, bazen dünyadaki bahçeler,[442] bazen de Ahiret yurdundaki "cennet" kastedilir. "Cennet" kelimesinin çoğulu "cinan" veya "cennât" olarak gelir. Kur'an, "cennât" kelimesini sık sık kullanmaktadır.[443] İbn Abbâs (r.a.)'dan gelen bir rivayette, Cennetin

---

[440] Bakara, 2/23
[441] Topalaoğlu, Bekir, "Cennet", DİA., VII/ 374
[442] Şu âyette 'cennet' dünyadaki bahçe, bostan anlamındadır:
"Yalnızca Allah'ın rızasını istemek ve kendilerinde olanı kökleştirip-güçlendirmek için mallarını infak edenlerin örneği, yüksekçe bir tepede bulunan, sağanak yağmur altında ürünlerini iki kat veren bir bahçenin (cennetin) örneğine benzer ki ona sağnak yağmur isabet etmese de bir çisintisi (vardır). Allah, yapmakta olduklarınızı görendir." Bakara,2/265
[443] Hüseyin K. Ece, *İslam'ın Temel Kavramları*, İstanbul, 2000: 105-106.

yedi tabakası olduğu haber verilmektedir. Bunlar, Firdevs, Adn Cennet'i, Nâim Cennet'i, Daru'l-Huld, Me'va Cennet'i, Daru's-Selâm ve İlliyyûn'dur. Bu tabakalardan her birinde, müminlerin yaptıkları iyi işler karşılığında girecekleri veya yükselecekleri derece veya mertebeler vardır.[444]

Dinler tarihine dair araştırmalar, hemen her din ve inanç sisteminde ölüm sonrası hesaplaşmanın, ceza veya mükâfatın varlığının kabul edildiğini göstermiştir. Genel olarak İslâm âlimlerinin cennet tasviri hakkında benimsedikleri görüş, onun mahiyetinin bilinemeyeceği şeklindedir. Çünkü mümin kullar için ahiret hayatında hazırlanmış mutluluk vesilelerinin hiç kimse tarafından tahayyül edilemeyeceğini ifade eden ayetten[445] başka, kudsi hadis olarak rivayet edilen meşhur metin de bu hususu açıkça belirtmektedir:[446]

"Ben, sâlih kullarım için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşer zihninin tasavvur edemeyeceği mutluluklar hazırladım."[447]

Malumdur ki insan aklının belli sınırları vardır. Bundan dolayı kişi, kendisine vaat edilen nimetlerin bolluğunu, çeşitliliğini, benzersiz güzelliklerini zihninde tam olarak canlandıramayabilir. Kuran'da ve hadislerde bildirilen nimetler, yapılan tasvirler insanlara açıklayıcı olması bakımından, dünyadaki güzelliklerin yer aldığı benzetmelerle tarif edilmektedir. Ancak bunlar cennette çok daha mükemmel halleriyle olacaklardır. Çünkü Allah, sonsuz aklının bir tecellisi olarak cenneti tüm kusurlardan arındırılmış mükemmel bir mekân olarak yaratmıştır.[448] Nitekim bazı ayetlerde, cennet ve nimetleriyle ilgili dünya ve ahiret idrakleri arasında benzerliklerin bulunduğu ifade edilmiştir.[449]

Cennet'in tasviri konusunda söylenecek son söz şu kudsî hadisin ifade ettiği durumdur: Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: "Salih

---

[444] el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, Beyrut (t.y.), I, 119
[445] Secde, 32/17.
[446] Mansur, Ali Nasıf, *Et- Tâcü'el-Câmi' li'l-Usul, fi Ahadîsîr- Rasul*, İstanbul (ty), V/402
[447] Buhâri, Tefsir 1; Müslim, Cennet 2-5.
[448] http://www.kurandacennet.com/cennet1.html
[449] Bakara, 2/25; Muhammed, 47/6

kullanım için ben, Cennet'te hiç bir gözün görmediği hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insan gönlünün hatırlamadığı bir takım nimetler hazırladım."[450]

Ebedi, sonsuz ve bitimsiz[451]olan cennet hayatı Kur'an'da değişik şekillerde tasvir edilmiştir. Mesela denilmektedir ki cennet, genişliği göklerle yer kadar olan[452], ne yakıcı sıcağın ne de dondurucu soğuğun söz konusu olmadığı bir yerdir[453].Orada üst üste bina edilmiş köşkler[454], temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları[455], türlü türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları[456], salkımları aşağı doğru sarkmış, muz ağaçları[457], çeşit çeşit kuş etleri vardır[458]. Orada bulunanların kalpleri kin ve nefret duygularından arındırılmıştır[459]. Giysileri ince ve kalın has ipekten[460], süsleri altındandır[461]. Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey orada hazırdır[462].İşte bütün bu nimetler, imanın karşılığı olarak ahrette mümine takdim edilecektir.[463]

Bütün bu tasvirler daha ziyade Rahman, Vâkıâ, Gâşiye ve İnsân surelerinde yer almaktadır. Mesela Cennet'teki eşsiz nimet ve saltanatı anlatan İnsan Suresi 11-22. ayetler çok dikkat çekicidir;

"İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger. (Yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir. Sabretmelerine karşılık onlara Cennet'i ve oradaki ipekleri lütfeder. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar. Ne yakıcı sıcak görürler orada, ne de dondurucu soğuk. Ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur. Yanlarında gümüş kaplar ve billur kâselerle, gümüşî beyazlıkta (billûr gibi) şeffaf kupalarla dolaşılır ki (Cennet

[450] Mansur, Ali Nâsıf, *a.g.e.:* V/ 402
[451] Hicr, 15/47-48.
[452] Âl-i İmrân, 3/133
[453] İnsan, 76/13
[454] Zümer,39/20
[455] Muhammed, 47/15
[456] Rahman, 55/68
[457] Vâkıa, 56/28-29
[458] Vâkıa, 56/21
[459] Hicr, 15/47
[460] Kehf, 18/31
[461] Fâtır, 35/33
[462] Zuhruf, 43/71
[463] Demirci, Muhsin, *Kur'an'ın Ana Konuları*, İstanbul, 2008, s.314-315

sakinleri bunlara dolduracakları Cennet şarabını Cennet'teki insanların iştahları) ölçüsünde tayin ve takdir ederler. Onlara orada bir kâseden içirilir ki karışımında zencefil vardır. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Sel sebil denir. Cennettekilerin etrafında öyle ölümsüz genç nedimler dolaşır ki, onları gördüğünde kendilerini etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın. Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün. Üzerlerinde ince yeşil ipekli, parlak atlastan elbiseler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz içecekler içirir. Onlara: "İşte bu sizin işlediklerinizin karşılığıdır, çalışmalarınız şükre değer" denir."[464]

Mürselât Suresi 41-44. ayetler de mümin kimselerin nail olacağı cennet yurdunu tasvir eden ayetlerdendir.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُون كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise o gün gölgeliklerde, pınar başlarındadırlar. Arzu ettikleri her türlü meyveyi bulurlar. Dünyada yaptıklarınızdan ötürü afiyetle yiyin, için! Biz iyi hareket edenleri işte böyle ödüllendiririz."[465]

Râzî, Şevkânî gibi müfessirler, surenin bütünündeki konuların uyumunu dikkate alarak bu ayetlerde âhiretteki durumları özetlenen "takva sahipleri" ile bilhassa Allah'a ortak koşmaktan sakınan müminlerin kastedildiğini belirtirler. Râzî ayetteki takva kelimesinin itaatkâr olan ve olmayan şirk ve küfürden sakınan bütün müminleri kapsadığını önemle hatırlatır.[466] Ancak gerek takva kavramının Kur'an-ı Kerîm'dekî genel anlamı gerekse burada "takva sahipleri"nin niteliğini ve ödüllerini açıklayan 43-44. âyetler, kavramın burada da hem imanı hem de itaati kapsadığını göstermektedir.[467]

O halde, dünyada Allah'tan saygı ile korkup tevhîd inancının esaslarına ve gereğine bağlı kalarak fânileri ve insan eliyle şekillendirilmiş cisimleri ilâh-laştırmayan;

---

[464] İnsan, 76/11-22
[465] Mürselât, 77/41-44
[466] Razi, a.g.e.; XXX, 281 -282; Şevkânî, a.g.e.; V/ 417
[467] Karaman vd, a.g.e.; V/455

her zaman ikinci hayatı düşünüp fenalıklardan kaçınarak iyilikten yana adım atan ve böylece hem dünya, hem de âhiret için çalışıp birini diğerine feda etmeyenlere «muttakiler» deniliyor. Mevdudi'ye göre buradaki muttakiler surenin genelinde zikredilen mükezzibinin karşılığında kullanılmıştır. Onun için "muttakiler"den murad, ahireti yalanlamaktan kaçınan, onu kabul edip dünyadaki hayatını ve söz ve fiillerinin hesabını vereceğinin idrakinde olarak sürdürenlerdir.[468]

Allah'ın cennetine layık kıldığı bu müminler son derece değerli ve seçkin insanlardır. Müminlerin hizmet edilen, *"ikram görenler"* [469] konumunda olmaları da Allah'ın onlara verdiği değeri gösterir. Müminlere hizmet etmeleri için yaratılan hizmetkârlar müminlerin arasında dönüp dolaşırlar, müminlerin bir dediği iki edilmez. Sürekli, kesintisiz bir hizmet ve ikram yapılır.[470] Buhâri, Müslim ve Tirmizî'nin çeşitli rivayet kanallarından aktardıkları hadislere göre[471]müminler dolunay veya parlak yıldızlar gibi ışıklar saçarak cennete girecekler, orada diledikleri gibi yiyip içtikleri halde abdest bozma ihtiyacı hissetmeyecekler, Cennet halkına yorgunluk ve usanç gelmeyeceği için [472] uykuya da ihtiyaç duymayacaklardır.

Tam önceki yalancıların mukabili olarak bunlar da gölgeliklerdedirler. Onlarda da gölge var ama üç boyutlu, üç çengelli bir gölge, insanı ne gölgelendiren ne de ateşten koruyan bir gölge. Muttakilerse onlardan tamamen farklı olarak gerçek gölgelerin altındadırlar. Onlarda kan, irin varken, bunlar ise pınarlardan faydalanmaktadırlar. Altlarından ırmaklar akacak ve hiç zahmet görmeyeceklerdir. Yanlarında, sonu gelmez meyvelerle iştahlarının çektiği yemişler vardır. Onlara ikram olsun diye şöyle denilecektir: Yiyiniz, içiniz, afiyet olsun. Bu, daha önce işlemiş olduğunuz salih amellerin karşılığıdır. Bunda tuhaf karşılanacak bir durum yoktur. İyilik edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.[473] Nitekim Yüce Allah başka bir ayet-i kerimede de; *"Şüphesiz ki biz iyi amel edenin ecrini boşa çıkarmayız."*[474] Diye buyurmaktadır.

---

[468] Mevdudi, a.g.e.: VI/535.
[469] Saffat, 37/42
[470] bkz.Yahya, Harun, *Müminlerin Asıl Yurdu Cennet*, İstanbul, ty.
[471] Buhâri, *Bed'ü'l-halk* 8; Müslim, *Cenne*t 14-22; Tirmizî, *Sıfatü'l-cennet* 7.
[472] Fatır, 35/35
[473] Hicazi, Muhammed Mahmud VI/422
[474] Kehf, 18/30

Muttakiler ve Muhsinlerden kasıt, Allah'a ve Resulüne iman etmenin, insanlara ve Allah'a karşı tasarruflarda müminlerin davranışlarında belirgin bir etki göstermesinin gerekli olduğunu, belirtmektir. Allah için takva uğrunda günahlardan, kötülükten sakındırmaya çalışırlar ki, salih amel, ihlâs ve ihsan ile O'nun rızasını elde etsinler. İkinci kavram ile davranışlarında ve tasarruflarında muhsin ve muttaki sıfatları gerçekleşir ve bu suretle Allah'ın rızasını, ikramını kazanmaya ehil olurlar.[475] *"İman edip salih amellerde bulunanlar ve 'Rablerine kalpleri tatmin bulmuş olarak bağlananlar', işte bunlar da cennetin halkıdırlar. Onda süresiz kalacaklardır."*[476]

Böylece Allah Teâlâ bu surede kâfirlerin üzerinde her türlü azap, rüsvaylık ve cezanın toplandığını beyan edince, bu ayette de müminler için çeşitli saadet ve ikramların birlikte bulunacağını beyan etmiştir. Öyle ki kâfir, kendisini alabildiğine bir zillet, bir bayağılık, bir rüsvaylık ve bir hüsran içinde, karşı tarafı, yani müminleri de izzet, ikram, şeref ve itibar içinde görünce, hayıflanması ve pişmanlığı kat kat artar ve son derece üzülür. İşte bu da, manevi (psikolojik) türden bir azaptır. Bundan ötürü Hak Teâlâ, bu ayetlerin sonunda da, yine, *"Yalan sayanların o gün vay haline..."* buyurmuştur.[477] Yüce Allah'ın emirlerini, yasaklarını, onun kendilerine yapacağını haber verdiği hususları yalanlayan o müşriklere azap vardır. Onlar ne ebedi saadete ne de oradaki eşsiz nimetlere kavuşamayacaklardır.

H.MÜCRİMLERİN DÜNYADAN AZICIK YARARLANMASI

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

"Ey kâfirler! Yiyin, azıcık zevk edin bakalım. Gerçek şu ki siz mücrimsiniz. Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!"[478]

Allah Teâlâ daha önceki ayetlerde ahiret hallerinden, kıyametten, hesap gününden, kâfirlerin uğrayacağı azaptan bahsettikten sonra, muttakilerin ahiret

[475] Derveze, İzzet, a.g.e.: I/324.
[476] Hud Suresi,11/ 23
[477] Razi, a.g.e.: XXX/ 282 -283
[478] Mürselât, 77/46-47

yurdunda nasıl bir refah içerisinde olacağını haber vermişti. 46-47. ayetlerde ise ahiret yurdunda yapılan gezintinin ardından, dünya hayatına dair bir hitaba yer veriliyor. Şöyle ki dünya hayatını ebedi zanneden günahkâr kimseler, Allah'ı, ahreti ve hesabı inkâr ederek hayatlarını zevkü sefa içinde geçirirler. Oysa Kur'an'da bu tür bir bakış açısı şiddetle yerilmektedir. Dünya hayatını güzel kıldığı düşünülen zenginlik, aile, statü, başarı gibi faktörler, Kur'an'a göre geçici ve aldatıcı birer metadan başka bir şey değildirler. Allah bazı ayetlerde dünya hayatı hakkında şunları bildirmektedir:

"Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, '(eğlence türünden) tutkulu bir oyalama', bir süs, kendi aranızda bir övünme (süresi ve konusu), mal ve çocuklarda bir 'çoğalma tutkusu'dur. Bir yağmur örneği gibi; onun bitirdiği ekin ekicilerin (veya kâfirlerin) hoşuna gitmiştir, sonra kuruyuverir, bir de bakarsın ki sapsarı kesilmiş, sonra o, bir çer-çöp oluvermiştir. Ahirette ise şiddetli bir azap; Allah'tan bir mağfiret ve bir hoşnutluk (rıza) vardır. Dünya hayatı, aldanış olan bir metadan başka bir şey değildir."[479]

Dünya, içerisinde cennetten ve cehennemden resimler taşıyan bir mekândır. Mümin kimseler dünyada cehennemin resimlerinden kendine dersler çıkartır, cenneti ise arzu eder ona hazırlanırlar. İnkârcılar ise bu dünyanın geçici güzelliklerini daimi zannedip kendilerini kaptırırlar. Pek çok insan dünyada mükemmel bir hayat kurulabileceğini sanır. Dünya hayatına özgü büyük kusur ve eksiklikleri ise, son derece doğal özellikler olarak görür. Örneğin hasta olmak çoğu insana çok doğal gelir. Aynı şekilde yorgunluk, acı, sıkıntı gibi kavramlar da son derece olağan şeyler olarak karşılanır. Oysa dünya hayatına ait tüm eksiklikler Allah tarafından çok büyük hikmetlerle yaratılmıştır. İnsana düşen bu hikmetler üzerinde derin derin düşünmek ve bunlardan kendine öğütler çıkarmaktır. Tüm bunlar aslında, insanın Allah'a karşı ne kadar muhtaç olduğunu ve acizliğini hissettirmek ve dünyanın ne denli "eksik ve kusurlu" bir yer olduğunu göstermek için var edilen, birer yaratılış mucizesidir.

Ancak çoğu insan bunları kavrayamaz, var olan büyük eksiklik ve kusurları göremez. İşte bu nedenle de dünya hayatı ile tatmin bulur. Aslında bu son derece büyük bir akılsızlık ve cehaletin sonucudur. Nitekim Kur'an'da bu insanların ahlakı *"Şu halde*

[479] Hadid, 57/20

sen, Bizim zikrimize sırt çeviren ve dünya hayatından başkasını istemeyenden yüz çevir. İşte onların ilimden yana ulaşabildikleri (son sınır) budur..."[480] Şekilde ifade edilmektedir. Ahiretten yana gaflet içinde olup, dünya hayatına tutkuyla bağlanmak ayette de bildirildiği gibi "ilim" sahibi olmamanın bir sonucudur.

"Dünya hayatıyla tatmin olmamak, ona aldanmamak" için üzerine özellikle eğilmemiz gereken ilim, Allah'ın bizlere vaat ettiği cennetin bilgisidir. İnsanın cennetin tarifinin yapıldığı Kuran ayetleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olması, bu ayetler üzerinde derin derin düşünmesi bu konuda atılacak en önemli adımdır.[481] Bu sebeple önceki ayetlerde "asıl yurt" anlatıldıktan sonra, geçici âleme dönülmüştür. Denilmiştir ki; "Bu iki durum arasındaki farkı kendi gözlerinizle görünüz. O dünyanın nimetlerinden mahrum kalma, orada uzun süreli azaba çarpılma karşılığında şu dünyada azıcık yiyiniz, keyfinizce yaşayınız bakalım"[482] Bu, her ne kadar lâfzen bir emir gibi olsa bile, manaca alabildiğince bir nehiy ve çok etkili bir sakındırmadır.[483]Nitekim Yüce Allah başka bir ayette şöyle buyurmaktadır: *"Biz onları azıcık faydalandırırız. Sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkûm ederiz."* [484]

Dünya nimetleri ne kadar bol olursa olsun insan ömrü kısa, dünya ise fânidir; sonuçta suçluların gideceği yer cehennemdir. Bu nedenle onlar hakkında da *"(Gerçekleri) yalan sayanların vay haline o gün!" buyrulmuştur.*[485] Bu hitap onlara her ne kadar ahirette söylenecek ise de, onların çirkin durumlarını; geçici faydayı ebedî ve kalıcı nimetlere tercih ettiklerinden ötürü kendi aleyhlerine işledikleri suçu bir hatırlatmadır, bir azardır.[486]Cehennemin veyl deresi, zikrolunan elim azap günahkâr kimseler içindir. Vay haline onların!

---

[480] Necm, 53/29-30
[481] Bkz, Yahya, Harun, a.g.e.
[482] Kutub, Seyyid, a.g.e.: X/324.
[483] Razi, a.g.e.: XXX/283 -284
[484] Lokman, 31/24
[485] Heyet, a.g.e.., V,455
[486] Zuhayli, Vehbe, *a.g.e.*: XV/317-319.

I. MÜCRİMLERİN RÜKÛ VE SECDE'DEN İMTİNA ETMELERİ

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لا يَرْكَعُونَ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِين

"Onlara: Haydin Allah'a boyun eğin denildiğinde, boyun eğmezler. Hakkı yalan sayanların o gün, vay hallerine!"[487]

Önceki ayetlerde Allah Teâlâ, inkârcılara, dünya hayatından geçici bir süre faydalanmalarını söylemiş, ahirette onları bekleyen elim bir azap olduğunu hatırlatmıştı. Şimdi ise o inkârcıların bir özelliği gözler önüne seriliyor. Rükûdan imtina etmeleri.

"الرّكوع Rükû"; "Hudu (eğilmek, bükülmek, küçülmek, tam teslim olup itaat etmek, sözü yumuşatmak; kibar, tatlı söylemek)" demektir.[488] Istılahta ise rükû', sırtıyla beraber boynunu öne eğmek anlamında olup, namazın rükünlerinden birisidir.

İnsanlar zaman zaman ya putlarının, ya krallarının (yöneticilerinin), ya da kendilerine geçimlik veren kişi veya makamların önünde boyun bükerler, iki büklüm olurlar. Hatta kimi kralların önünde secdeye kapanır gibi eğilirler veya el-etek öperler. Bu her ne kadar o kişinin bulunduğu makama bir saygı gibi yorumlansa bile, işin özü açısından yanlış bir şeydir ve Allah'tan başkasına boyun eğmenin göstergesidir. Hâlbuki ne önünde yerlere kadar eğilinen kişi o kadar yücedir, ne de onların önünde yerlere kapanan insan o kadar aşağıdır.

İnsan ancak Yüce Allah'ın önünde bu kadar küçük bir pozisyona düşebilir. Bu da bir ibadetin, Allah'ı en yüce tanımanın göstergesidir. Yoksa Allah Teâlâ (cc) kulunu çok değersiz bir varlık olarak değerlendirmiyor. Bunun aksine rükû' ve secde edenler Allah katında yüce dereceler elde ederler. Namaz kılan mümin, kıyamda Allah'a hamlettikten sonra 'Allahü ekber-Allah en büyüktür' diyerek rukû'ya varır. Rükû',

[487] Mürselât, 77/48-49
[488] İbn Manzur, *a.g.e.* 4 /232, 233. Rekaa mad.

Allah'a tazimin (O'nu büyük saymanın) ileri bir aşamasıdır. Rükû' ile mümin, zayıflığını, kul olduğunu, âcizliğini ortaya koyar, Allah'a karşı hürmetini gösterir.[489]Allah'ın önünde rukû' etmek müminlerin en önemli ayırt edici özelliklerindendir. Kur'an bunu şöyle açıklıyor: *"O müminler namazlarını kılarlar, zekâtlarını verirler ve onlar rukû' edenlerdir."*[490]

"Namazınızı kılın, zekâtınızı verin ve rukû' edenlerle beraber rukû' edin." [491] *"Ey iman edenler! Rukû' edin, secde yapın, Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz."* [492]emri gereği rukû' ve secde ederek, Allah'ın lütfunu ve rızâsını isteyen müminler; Allah'ın huzurunda rukû'ya vararak, hem kendi nefislerine, hem de bütün insanlara âdeta şöyle derler: "Allah'tan başka hiç bir kimsenin, makamın ve çıkarın önünde eğilmek mümin kullara yakışmaz. Çünkü böylesine bir hürmet ancak Allah'a yapılır." [493]

Müminler gibi alemdeki bütün yaratıklar ve özellikle hayvanlar, aslında her durumda rükû halini yaşamakta, Allah'ı tesbih etmektedirler. Rükû etmekten kaçınan insan, böylece hayvandan da aşağı duruma, alçakların alçağına düşmüş olur.[494]

İşte inkârcılar, böyle yapmış, Allah'a itaatte boyun eğmemiş, cehaletleri ve inkârları ile kendilerini o büyük azaba duçar etme hususunda ısrarlı olmuşlardır. Bundan ötürü Allah Teâlâ'nın, *"Yalan sayanların o gün vay haline..."* buyruğuna muhatap olmuşlardır.

Ayette geçen boyun eğme, rüku kelimesinden kasıtın ne olduğu ve ayetin manası hususunda müfessirlerin farklı görüşleri vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz;

1. Ayet Sakifliler hakkında inmiştir.[495] Hz. Peygamber kendilerine namazla İlgili âyetleri tebliğ ettiğinde onlar, "Namazı bizden kaldır; biz eğilemeyiz, bu bizim için bir ardır" demişler. Hz. Peygamber de "Rükûsu ve secdesi olmayan dinde hayır

[489] Bkz:. Aymaz, Abdullah*, Psikolojik ve Sıhhi Açıdan İbadet*,
[490] Mâide, 5/55
[491] Bakara, 2/43
[492] Hacc, 22/77
[493] en-Nedvî, Ebu'l Hasen, *Dört Rükün*, s. 57-70
[494] A'râf, 7/179; Tîn, 95/5
[495] Ayetin nuzul sebebi için bkz; Surenin nuzulü, s.

yoktur" buyurarak onların yersiz isteklerini reddetmiştir.[496] Rüku' ile namaz İslâm dinine mahsustur ve bunun için namazın bölümleri buna bağlı olarak rek'at diye isimlendirilmiştir. Dolayısı ile burada "rüku' ediniz", "namaz kılınız" mânâsını ifade etmektedir.

2. Abdullah b. Abbas'tan gelen bir rivayete göre ise; Kıyamet gününde kâfirlere "Haydi secdeye kapanın." dendiği zaman dünyada secde etmedikleri için, orada Allah'ın huzurunda secde edemezler" şeklinde izah etmek mümkündür.[497]Yani ahirette secde etmeyi isteseler bile bunu gerçekleştiremeyecekler demektir.

3. Katade ise bu âyeti, "Dünyada iken kâfirlere "Rüku edin" dendiği zaman onlar bunu beceremezler." şeklinde izah etmiştir.[498]

4. Âyetteki "eğilme" (rükû) kelimesiyle genel olarak Allah'a itaat ve saygı kastedilmiştir.[499]

5. Taberi bu âyet-i kerimenin, mücrimlerin. Allah'ın emirlerine ve yasaklarına karşı geldiklerini ve ona itaat etmediklerini ifade ettiğini söylemenin daha uygun olacağını açıklamıştır.[500] Ayetlerin sıyakına bakarsak uygun olan mananın bu olduğunu söyleyebiliriz.

İ. KUR'AN'LA BİRLİKTE, ARTIK İNANMAMAK İÇİN HİÇ BİR BAHANENİN KALMAMASI

Surenin başından 50. ayete kadar, küfürden vazgeçmeleri için tam on defa değişik azaplarla tehdit edilmiş olan kâfirler, tefekküre davet edilerek ve kanıtlar gösterilerek hakk dine sımsıkı sarılmaları için teşvik edilmişlerdir. Bu son ayet ise, bu kadar tehdide ve teşviğe rağmen hâlâ küfürlerini sürdüren kâfirlerin bu hâllerine şaşırılması gerektiğini vurgulayan bir teaccüp (hayret) ifadesi içermektedir:

---

[496] Şevkânî, a.g.e.;V/ 417
[497] Taberi , a.g.e.;XII/285; İbn Kesir, a.g.e.., IV. /593
[498] Kurtubî,a.g.e.: XIX/149; Begavi, a.g.e..1/308
[499] İbn Kesir, a.g.e.., IV. /593 ; el-Cevzi, a.g.e.. 8/452; Karaman, Hayrettin ,vdğr, a.g.e.:V/456.
[500] Taberi, a.g.e., XII/ 285.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ *"Artık bundan (Kur`an`dan) sonra hangi söze inanacaklar?"*

Ayetteki "Bu" zamiriyle Kur'ân-ı Kerîm kastedilmiştir. İman edilecek en doğru söz Kur'ân-ı Kerim 'dir. Kuşkusuz bütün sözler içerisinde en doğrusu, en aydınlatıcısı, en İnanılır ve güvenilir olanı, aynca inanıp izleyenlere en yararlı ve kurtarıcı olanı Allah'ın sözüdür. Çünkü En'am Sûresinin 115. âyetinde "RabbinİN sözü hem doğruluk hem de adalet bakımından tamamlanmıştır" buyurulmuştur.[501]

Bu ifade aslında; "Onlar kendilerine gösterilen bunca delili kabul etmiyorlarsa, bundan başka hiçbir delili kabul etmeyeceklerdir" anlamına gelmektedir. Dikkat edilirse burada Kur`an mucizesinin en büyük mucize olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü Kur`an`ın mucizesi kıyamete kadar devam edecektir.[502]

Kur'an'ın mucizeliği meselesi her dönemde alimlerin ilgisini çekmiş, bu ilgi nesilden nesile intikal etmiştir. İslamın ilk dönemlerinde i'caz konusu müstakiln olarak ele alınmamaıştır. Hicri III. Asrın sonlarına doğru İ'cazu'l- Kur'an konusunda müstakil eserler yazılmaya başlanmıştır. "İ'cazu'l- Kur'an" terimi mana olarak "Kur'an'ın, benzerini ortaya koymaları için beşeriyete meydan okuması karşısında, insanların bundan çaresiz kalmalarıdır."Ancak burada asıl maksat; insanların acziyetini ispat etmek değildir. Bilakis, hedef bu kitabın hak olduğunun ve gönderilen peygamberin doğru söylediğinin ispatıdır.[503]

Allah Teâlâ Peygamberlerine verdiği mucizelerle şunu murat etmektedir: "Resulümün benden getirdiğini doğrulayın. Size tebliğ etsin diye onu ben gönderdim. Onun doğru söylediğinin delili; onun vasıtasıyla sizden hiçbirinin gücünün yetmediği harikulade hadiselerin gerçekleşmesidir.[504]

Nitekim Kur'an eşsiz olması yönüyle Hz Muhammed'in mucizesidir. Diğer peygamberlere gözle görülen mucizeler verilmesine rağmen, Hz Peygamber'e manevi

---

[501] Karaman, Hayrettin vd. a.g.e.:V/456.

[502] http://www.istekuran.com/index.php?pa.g.e..=176dc03baec48a336496710a029fcef2&id=38 Hakkı yılmaz

[503] ez-Zerkânî, a.g.e.;I-II/409

[504] es-Sabuni, Muhammed Ali, et-*Tıbyân fi Ulumi'l-Kur'an*, Kahire, 1967, s. 90

ve akli olan Kur'an mucizesi verilmiştir ki, zaman kaldıkça O da kalsın ve insanlar O'nunla kurtuluşa ersinler.

"Ve "Ona Rabbinden mucizeler indirilmeli değil miydi?" derler. (Cevaben) De ki: "Mucizeler ancak Allah`ın katındadır. Ben ise ancak apaçık bir uyarıcıyım."Bizim sana indirdiğimiz onlara okunmakta olan kitap, kendilerine yetmedi mi? İşte bunda inanacak bir kavim toplum için elbette bir rahmet ve öğüt vardır."[505]

. Kur'an'ı Kerim'de Îcazü'l-Kur'an terkibi geçmemekle birlikte Kur'an-ı Kerim'in beşer sözü değil, insanların benzerini getirmekten aciz kaldıkları ilahi bir kelam olduğu ısrarla belirtilmekte ve benzerini getirme hususunda muhataplarına meydan okumaktadır.[506]Şunu belirtmeliyiz ki Kur'an'ın benzerini getirmeleri için insanlara meydan okuması, her yönüyle Kur'an'a denk bir kitap istemesi değildir. Maksat; üslubu ve ifade tarzı nasıl olursa olsun, belagat ve beyanca hakikati, etkili bir tarzda ifade etmek bakımından Kur'an'ın seviyesinde bir kelam getirmeleridir. Zaten edipler ve şairler arasındaki mukayese de bu şekilde olmuş ve olmaktadır.[507]

Mürselât Suresi 50. ayetinde zikrolunan *"Vay onların hallerine! Onlar bu sözlere inanmadıktan sonra artık neye inanacaklar?"*ayetinde de buna işaret edilmektedir. Çünkü Kur'an, kâmil ve eksiksiz bir Kitaptır. Herşeyi bir araya getirmiştir. Son derece mucize, delilleri açık ve ifadesi parlak, tüm insanlara yayılmış ve hükmü kıyamete kadar geçerlidir. İnkârcılar böyle bir kelamı, Kur'an'ı yalanlayıp iman etmezlerse, artık hangi şeye inanacaklar? Tüm insanlığın kurtuluşu bu kitaptadır. Herkesin bu kitabı öğrenip gerekleriyle amel etmesi dünya ve ahiret mutluluğu için gereklidir. Allah'ın gazabına uğramış inkârcılar, hiçbir hikmetten yararlanmamış, hiçbir nurdan istifade edip doğru yolu bulamamış ve ömürlerini boşa tüketmişlerdir.[508]

---

[505] Ankebut, 50-51

[506] Tehaddi (meydan okuma) aşamaları hk. Bkz. Tur, 52/34; Hud, 11/13; Yunus, 10/38 ve Bakara 2/23; İsra 17/88;İbn Kesir, -Fidâ İsmail ibn Ömer el-Ḳureşî, *Fezailü'l-Kur'an*, Darü'l-Marife, Beyrut, 1987 s.13

[507] Yıldırım, Suat, *Kur'an'ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, İstanbul, 1983, s.173.

[508] Hicazi, Muhammed Mahmud, a.g.e.: VI/422

"Bilakis o (Kur`an), kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (yer eden) apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi ancak ve ancak zalimler bile bile reddederler."[509]

Değerlendirme; Mürselât Suresi'nin tefsiri böylece sona erdi. Çalışmamız sonucunda gördük ki; surede tekrarlanan veyl ifadesi, "yalanlayanların o gün vay haline!" ayeti, Kurtubî(ö. 671/1272) 'nin dediği gibi korkutmanın ve tehtidin tekrarlanması içindir.[510]Bazı müfessirlerse bunun tekrar olmadığını her seferinde başka bir mananın kastedildiğini söylemişlerdir. Mesela Razi on tane farklı tehtid sıralamıştır. Bizim tesbitimize göre ise bu tekrarlardan her biri farklı konulardan bahsetmekle birlikte, tehtitlerin hepsi ahireti inkâr noktasında birleşmektedir. Yani, Allah'ı ahiret gününü inkâr eden mükezzibine, yazıklar olsun denilerek; karşılaşacakları azap, acıklı son gözler önüne serilmiştir.

Bu sure, özü ile, ifade yapısı ile müzikal ahengi ile, çarpıcı sahneleri ile, yüksek ateşi ile doğrudan doğruya bir saldırıdır. Bu saldırıya ne kalp dayanabilir ve ne de insan varlığı karşı durabilir. Kur'an'ı indiren ve ona bu yüksek etkileme gücünü bağışlayan Allah ne kadar yücedir.[511]

.

[509] Ankebut, 29/49
[510] Kurtubî, a.g.e: XVIII/325-327
[511] Kutub, Seyyid, a.g.e.: X/325

SONUÇ

Allah Teâlâ yeryüzünü, gökyüzünü, bütün canlı ve cansız varlıkları yaratarak insan için yaşamaya uygun bir ortam hazırladıktan sonra insanı var etmiştir. İnsanı en güzel şekilde yaratmıştır.[512]Çeşitli aşamalardan geçerek yaratılan insana, Yüce Allah can vermiş, ona kendi ruhundan üflemiştir.[513]Meleklerin kendine secde ettirildiği[514] yüce bir yaratılışa sahip bu varlığın varoluş gayesi de çok yücedir. Nitekim Allah Teala "Ben insanları ve cinleri yalnız Bana kulluk etsinler diye yarattım" buyurmaktadır.[515]

Allah'a kulluk amacıyla yaratılan insanın hem iyiliğe hem de kötülüğe yönelebilme kabiliyeti vardır. Ancak insan akıl ve iradesini kullanarak, yaratılış amacına yönelik bir rol üstlenebilir. Böylelikle en güzel şekilde yaratılan insan, Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak meleklerden daha üst konuma gelebileceği gibi, bu emir ve yasaklara riayetsizlikle daha aşağı bir konuma da düşebilir.

Yüce Allah insanı yaratmış fakat onu başıboş bırakmamıştır. İnsana her an çok yakındır. Tarih boyunca emir ve yasaklarını bildiren vahyi ve vahyini tebliğ eden elçileri ile insanlara yol göstermiş, iyi ve kötüyü ayırt edebilmeleri için onlara yardım etmiştir. Verdiği nimetleri hatırlatmış bütün bu nimetlere karşı kullarından tek istediği kulluk ve şükür olmuştur.

İşte bu vahiy halkasının son zinciri, Hâtemü'l Enbiya olan Hz. Muhammed'e gönderilen, Kur'an'ı Kerim'dir. Allah Teâlâ bu eşsiz ve veciz kelamında, O'na karşı görevlerini yerine getiren kullarına sayısız nimetler va'd ederken, öte yandan yasaklarını çiğneyenlere ikazlarda bulunmuş, onları bekleyen hazin sonu hatırlatmıştır. Geçmiş

[512] Tin, 95/4
[513] Secde, 32/9
[514] Bakara, 2/34
[515] Zariyât, 51/56

ümmetlerin kıssalarından örnekler vermiş, kullarının pişmanlık duymamaları için onları uyarmıştır.

İnsanoğlunun hayatında dört çeşit pişmanlık vardır. Günlük pişmanlık; mesela evden çıkarken şemsiyenizi almayıp yağmura yaklanmanız gibi. Yıllık pişmanlık; ziraatla uğraşan bir çiftçinin o yıl yanlış ürünü ekmesi gibi. Ömürlük ğişmanlık; yanlış kişi ile yuva kurmak gibi. Bu üçü geçici pişmanlıklardır. Ancak dördüncüsü olan ebedi pişmanlık; bitmeyecek olan daimi pişmanlıktır. Bu dünyadan imansız göçen ve Allah'ın yasaklarını çiğneyenler O'nun azabına uğrayacaklar ve ebediyen pişman olup, ah vah çekeceklerdir.

İşte, biz çalışmamızda, bu kimselerden, veyl hitabına muhatap olanların kimler olduğunu, Allah'ın hangi emirlerini ihlal ettiklerini ortaya koymaya çalıştık. Ve gördük ki:

Bu kimselerin en başında dinin temeli olan tevhid akidesine gölge düşürecek amellerde bulunan kimseler gelmektedir ki Allah'a şirk koşmak, O'na kötü sıfatlar yüklemek bu amellerden bazılarıdır.

İkinci grup, Allah'ın kitabını ve Peygamberlerini yalan sayan, Kitap'ı tahrif edip O'na yalanlar isnad eden kimselerdir.

Üçüncü sınıf kimseler ise, ahlaki açıdan çöküntüye uğramış kişilikteki kimselerdir. Bu kimseler arasında da insanları arkalarından çekiştirenler, mala tamah eden, hilekâr, asi kimseler bulunmaktadır.

Bütün bu inkacılardan farklı farklı surelerde bahsedilirken, Mürselat Suresi'nde peşpeşe zikredilen yazıklar olsun hitabı Allah'ı ve ahiret gününü inkar edenleredir.

Yine çalışmamız çerçevesindeki ayetleri incelerken, ayetlerin iki başlık altına daha alınabileceğini gördük. Bir kısmı Allah'ın kullarını azabıyla tehtid etmek üzere veyl ettiği ayetlerdir. Diğer kısmı ise kulların pişmanlıktan kendi kendilerine veyl ettikleri, helaki çağırdıkları ayetlerdir.

Görüldüğü üzere bütün bu sınıflandırmalar içerik olarak neredeyse Kur'an'ın bütün ana konularını kapsamaktadır. Çalışmamız vasıf itibarı ile bütün konulara derinlemesine izah getirilebilecek konumda olmadığından özet bilgiler vermeye çalıştık. Bu açıdan, konuyla ilgili daha kapsamlı çalışmaların yapılmasının lüzumlu olduğunu, düşünüyoruz.

Veyl kavramını tanımak ve anlamak; kendimizi ve yakın çevremizi lânetlenmiş kötülüklerden uzaklaştırmamız ve başkalarını münkerden yasaklama görevimiz için değerlendirilmelidir. Lâneti hak ettiren kötülükleri bilmek, öncelikle o tür hataların en küçüğünün ve en gizlisinin bile kendimize bulaşmasına izin vermemek, kötü amele buğz etmek, fakat kötü insanı ıslâha çalışmak anlayışına hizmet etmelidir. Allah'ın, yazıklar olsun tehtidine muhatap olan kişilerin hallerine ibret nazarıyla bakmalıdır. Onların acı akıbetleri, o acı çığlıkları, veyle muhatab oluşları akıl sahipleri için birer ibret tablosudur. Çünkü bu tabloları selim akıllı kişi görmezlikten gelip, heva ve hevesine tabi olamaz.

İşte biz de bu çalışmamızla veyl eden ya da veyle muhatab olan kimselerin azap tablolarını gözler önüne serdik ki kendimize dersler çıkartalım, Kur'an'ı anlayıp O'nu yaşayan ve yaşatanlardan olalım. Hamd, Yüce Rabbimize, salat ve selam Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimize, onun âline, ashabına ve bütün inananlara olsun.

BİBLİYOGRAFYA

Abdülbaki, M.Fuad, ***el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfaži'l- Ķur'ani'l-Kerîm*,** İFAV, İstanbul, ty.

Abdülhay, Nasih, ***Ölüm Ötesi Hayat***, Nil A.Ş. Y, İzmir, 1994

Albayrak, Halis, ***Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine,*** Şule Yayınları, İstanbul, 1998.

Ateş, Süleyman, ***Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri***, İstanbul 1989

Aydın, Ferit, ***İslamda İnanç Sistemi,*** Kahraman Yayınları, İstanbul, 1995.

Arslan, Ali, ***Büyük Kur'an Tefsiri,*** Arslan Yayınları, Ankara, 1998.

el-Bâr, Ali, ***Kur'an'ı Kerim ve Modern Tıbba Göre İnsanın Yaratılışı***, terc. Abdulvehhab Öztürk, TDV Yayınları, Ankara, 2005.

Bayraklı, Bayraktar, ***Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri***, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2001.

el-Beydâvî, Nasru'd –Din Ebi Said Abdullah Ebi Ömer b. Muhammed eş-Şirazi, ***Envâru't-Tenzîl***, Beyrut (t.y.)

Bilmen, Ömer Nasuhi, ***Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri***, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1962 .

Buħârî, Ebû Abdullah Muhammed ibn İsmail, ***el-Câmius-Sahih,*** Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, Beyrut, 1419.

Cerrahoğlu, İsmail, ***Tefsir Usulü***, TDV, Ankara, 1991.

el-Cezâiri, Ebu Bekir Cabir, ***En Kolay Tefsir***, Mektup Yayınları, İstanbul,ty.

Çağrıcı, Mustafa, ***"Ahlak", DİA***., İstanbul, 1989,

Çelebi, Kâtip, ***Keşfü'z-Zünûn***, İstanbul, 1941.

Çetiner, Bedreddin, ***Esbab-ı Nüzul***, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Demirci, Muhsin, ***Tefsir Usulü***, İFAV Yayınları, İstanbul, 2003.

……, ***Tefsir Tarihi***, İFAV Yayınları, İstanbul 2003.

……..***Kur'an'ın Ana Konuları***, İFAV Yayınları, İstanbul, 2008

Derveze, Muhammed İzzet b. Abdülhadi b. Derviş, ***et-Tefsiru'l-Hadis***, trc. Ahmed Çelen, Şaban Karataş, Mehmet Çelebi, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eşħas es-Sicistânî el-Ezdî, ***Sünenü Ebî Dâvûd,*** Dâru'l-Marife, Beyrut, 1422.

Ece, Hüseyin K**.,** ***İslam'ın Temel Kavramları***, Beyan Yayınları, İsanbul 2000

Eliaçık, İhsan, ***İtikat Üzerine***, Şafak Yayınları, İstanbul, 1992

Esed, Muhammed, ***Kur'an Mesajı Meal-Tefsir,*** terc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000

Fadlullah, Muhammed Hüseyin***, Min Vahyi'l-Kur'an***, Akademi Yayınları, İstanbul, 2000.

Feyizli, Hasan Tahsin, ***Feyzü'l-Furkan Kur'an-ı Kerim Meali***, Server İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Fîrûzâbâdî, Muĥammed ibn Yaķub, ***el-Kâmûsu'l-Muhît,*** Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1406.

Güngör, Mevlüt, ***Kur'an Araştırmaları***, İstanbul 1995.

Güven, Şahin, ***Çağdaş Tefsir Araştırmalarında Konulu Tefsir Metodu***, İstanbul 2001.

Günay, Tümer-Abdurrahman Küçük***, Dinler Tarihi***, Ankara 1988

Hatip, Abdülaziz, ***Mutlu Bir Aile İçin,*** Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005.

…….*Dünya Ötesi Yolculuk*, Gençlik Yayınları,İstanbul, 1994

…… ***Kur'an'da Yemine Bu Denli Sıklıkla Başvurması Nedendir?***.http://www.hikmet.net/ ,12.06.2006

El-Hicâzi, Mahmud, ***et-Tefsiru'l-Mevzuiyye fi'l-Kur'ani'l-Kerim***, Kahire ts.

Hicazi, Muhammed Mahmud, ***et-Tefsir el-Vadıh-Furkan Tefsiri***, terc. Halil Güneneç, İlim Yayınları.

El-Hûlî, Emin, ***Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod***, (Çev: Mevlüt Güngör), Ankara, 1995.

http://www.kurandacennet.com/cennet1.html

Izıtsu, Toshihiko, ***Kur'an'da Allah ve İnsan,*** Çeviren; Süleyman Ateş, Kevser Yayınları, Ankara, s.221

İbn Âşûr, Muhammed et-Tahir, ***Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir,*** Mısır, 1964:

İbn Hişam, ***es-Sîretu'n-Nebeviyye,*** Dâru İhyai't-Turaâi'l-Arabî, Beyrut, ts

İbnü'l-Cevzi, Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman ibn Ali, ***Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr,*** el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1987

İbn Keŝîr, Ebu'l-Fidâ İsmail ibn Ömer el-Ķureşî, ***Tefsîru'l-Kurani'l-Ažîm,*** I-XV, Müessesetü Ķurtuba, Cizre-1421
…… ***Fezâilu'l-Kur'an,*** Darü'l-Marife, Beyrut, 1987.

İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Muhammed b. Mükrim, ***Lisanü'l-'Arab,*** Beyrut, 1967,

İsfehânî, Râğıb, , ***Müfredâtü Elfâži'l- Kur'an,*** Dâru'l-Ķalem, Dımeşk-1412

İzmirli, İsmail Hakkı, ***Tarîħi'l- Kur'an,*** İstanbul, 1956.

el-Kâdî, Abdulfettâh, ***Esbâbu'n-Nuzûl ani's-Sahâbe ve'1-Müfessirîn***, Kahire ts.

Kandemir, m. Yaşar, ***Örneklerle İslam Ahlakı***, İstanbul, 1980

Karaman, Fikret, ***Dini Kavramlar Sözlüğü***, "Ahiret",DÖP, Ankara, 2007.

Karaman, Hayrettin, , Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, ***Kur'an Yolu***, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.

Kardavi, Yusuf, ***İslam'da İbadet,*** Muvahhit y.,1986

Kesler, M.Fatih, ***Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar (K. K.de Ehl-i Kitab),*** T. Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara-ty.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed, ***el-Câmi'u li Aĥkâmi'l- Ķur'an,*** Dâru Alemi'l-Kütüb, Riyad,1423.

Kutub, Seyyid, ***Fizilâli'l-Kur'an***, terc. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yılmaz, Dünya Yayınları, İstanbul, 1991.

Küçük, Ali, ***Besairu'l-Kur'an,*** Küçük Yayınları,İstanbul, ty,.

Mansur, Ali Nasıf, ***Et- Tâcü'el-Câmi' li'l-Usul, fi Ahadîsî'r- Rasul***, İstanbul (ty),

Masdûsi, A. Abdullah, ***Yaşayan Dünya Dinleri*** (trc. Mesud Sadak), İstanbul,1981.

Mevdudi, Seyyid Ebü'l-A'la, ***Tefhimü'l-Kuran,*** İnsan Yayınları, trc. Muhammed Han Kayhani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, 1986.

Mir, Mustansır***, Kur'ânî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü,*** (çev. Murat Çiftkaya), İnkılab y., İstanbul, 1996,.

Mutlu, İsmail, ***Tarih Aynasında Yahudiler***, Mutlu Yayınları, İstanbul, 1995

Müslim, Ebu'l-Ĥuseyin ibn Ĥaccâc el-Ḳuşeyrî, ***Sahîhu Müslim,*** Mektebetü'r-Rüşd, Riyađ-1422

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed ibn Şuayb, ***el-Müctebâ Mine's-Sünen,*** Mektebetü'l-Matbûâtu'l-İslâmiyye, Haleb, 1406.

Özbek, Abdullah, ***Kur'an'da Tevhid Eğitimi***, Esra Yayınları, Konya, 1996.

Pedersen, Jhons, ***"Kasem"***, İA., istanbul, 1977.

Râžî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed ibn Ömer Fahreddin, ***et-Tefsîru'l-Kebîr, Mefâtihü'l- Ġayb,*** , Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990/1411

Razi, Muhammed b. Ebî. Bekr b. Abdülkâdir, ***Muhtarı's-Sıhâh***, Mektebetü Lübnan, Beyrut,1995,

es-Sabuni, Muhammed Ali, ***Safvetu't-Tefasir***, terc. Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.

Sarıkcıoğlu, Ekrim, ***Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi***, İstanbul, 1983.

Schimmel, Annemarie, ***Dinler Tarihine Giriş***, Ankara, 1955.

Soysaldı, Mehmet, ***İnançla İlgili Temel Kavramlar***, Çağlayan Yayınları, İstanbul, 1997.

es-Suyuti, İmam Celaleddin, ***Lubabu'n-Nukul Fi Esbabi'n-Nuzu***l, Fatih Yayınevi

Eş-Şevkani, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali Muhammed el-Havlani, ***Fethu'l-Kâdir***, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1964

eş-Şeybânî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah**, *Müsned,*** Müessesetü Ḳurtuba, Kahire, ty.

Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed ibn Cerîr ibn Yezid, ***Câmi'ul-Beyân,*** Dâru'l-Mârife, Beyrut, 1986.

Tirmiźî, Ebû Îsâ Muhammed ibn Îsâ, **Sünenü't-Tirmiźî**, I-VI, Dâru'l-Ĥadiŝ, Kahire,

1419

Toptaş, Mahmut, ***Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri***, Cantaş Yayınları, 1993.

Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, ***Dinler Tarihi***, Ankara 1988.

Topalaoğlu, Bekir, "***Cennet", DİA***, İstanbul 1995

Uludağ, M.Süleyman, ***İslam'da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler***, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.

Ulutürk, Veli, ***Kur'an'da Ehl-i Kitab***, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.

Ünal, Ali, ***Kur'an'da Temel Kavramlar***, Nil Yayınları, Ankara, 1999 .

Vâhidi, Ebu'l-Hasen Ali bin Ahmed***, Esbâbu'n-Nuzûl***, (thk. K. Beysuni Zağlul), Beyrut, 1991

Yazır, Elmalılı M.Hamdi, ***Hak Dini Kur'an Dili,*** Eser Neşriyat, İstanbul, ty.

Yıldırım, Celal, ***İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri***, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987.

Yıldırım, Suat**,** ***Kur'an-ı Hâkim ve Açıklamalı Meali,*** Zaman Gazetesi, İstanbul, 1998.

……Ana Hatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996

Yıldız, Abdullah, ***Namaz Bir Tevhid Eylemi***, Pınar Yayınları, İstanbul, 2006.

Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, ***el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil,*** Kahire, 1953

ez-Zebîdî, es-Seyyid Muhammed Murtazâ, ***Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*** Bingazi, 1966.

Ez-Zehebi, Muhammed, Hüseyin, ***et-Tefsir ve'l-Müfessirûn***, Mektebetü Vehbe, Kahire 2003

ez-Zerkanî, Muĥammed Abdulazim, ***Menâhilu'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an***, Daru'l Kütübü'l İlmiye, Beyrut, 2003

Zuhayli, M.Vehbe, ***et-Tefsirü'l-Münir,*** Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1991.(Çev. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, Hamdi Arslan, Halil İbrahim Kutlay, Nurettin Yıldız, Risale Y, 2008)

ÖZGEÇMİŞ

Emel Ot, 1982 yılında Ankara/ Kalecik'de doğdu, İlk ve orta öğrenimini Kalecik'te tamamladı. 1999'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans öğrenimine başladı. 2004 yılında mezun oldu. 2005-2009 yılları arasında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı'nda "Kur'an'da Veyl Kavramı ve Mürselat Suresi Tefsiri" konulu tezi ile master eğitimini tamamladı. Halen Edirne'de Kur'an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.